

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KOMUNIKĀCIJAS STUDIJU NODAĻA

NABADZĪBAS DISKURSS LATVIJAS PREŠĒ 20. GS. 20. GADOS UN 30.
GADU SĀKUMĀ

MAĢISTRA DARBS

Autore: Kristiāna Kirša
Stud.apl. kk06055
Darba vadītāja: profesore *Dr.hist.* Vita Zelče

RĪGA 2011

ANOTĀCIJA

Maģistra darba mērķis ir atklāt nabadzības diskursa konstrukciju un tā saturu Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā.

Teorētiskajā daļā tiek aplūkots nabadzības kā sociālās stratifikācijas prakses jēdziens, kuras ietvaros tiek raksturota sociālās stratifikācijas izcelsme un realizācijas veidi, tiek izskaidrota sociālās šķiras koncepts, nabadzības fenomens un tā izcelsme, kā arī nabadzības stigmatizācija kā marginalizējoša stratēģija un nabadzības atainojuma medijos raksturojums. Tiek raksturots diskursa teorētiskais koncepts, nabadzības diskursa formēšana un citādoša diskursa ietvaros.

Empīriskajā daļā pēc R. Vodakas (*Ruth Wodak*) un M. Rīsigla (*Martin Reisigl*) piedāvātās diskursa vēsturiskās metodes (*discourse-historical approach*) un kontentanalīzes tiek veikts Latvijas preses publikāciju nabadzības diskursa satura pētījums 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā.

Empīriskā pētījuma rezultāti atklāj, ka laikrakstu publikāciju ietvaros identificētais nabadzības diskursa saturs un tā tematika nabadzību pozicionē kā sociālu problēmu, kuras eksistence ir nosodāma un nevēlama. Plaši identificējami vēstījumi, kuros raksturoti dažādi līdzekļi, kas izmantojami nabadzības fenomena problēmas izskaušanā, piemēram, labdarība, sociālā apgāde u.tml., tādējādi nostiprinot nabadzības kā nevēlamas problēmas un novēršamas parādības konstrukciju publikācijās Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā.

Atslēgas vārdi: nabadzība, trūkums, mediju diskurss, Latvijas prese.

ABSTRACT

The objective of the research is to portrait the construction and the content of the discourse of poverty in Latvian newspapers in the twenties and early thirties of the 20th century.

The theoretical part discusses poverty as the concept of social stratification praxis, seeks for the origin and realization forms of social stratification, defines the concept of social class and the phenomenon of poverty and its origin, as well as stigmatization as marginal strategy and describes the reflection of poverty in the media. It reflects theoretical conception of discourse, formation of discourse of poverty and diversification in discourse.

Empirical part, based on the discourse-historical approach developed by Ruth Wodak and Martin Reisigl and content-analysis, consists of research on the content of the discourse of poverty in Latvian newspapers in the twenties and early thirties of the 20th century.

The results of the empirical study conclude that the content and subject-matter of the discourse of poverty identified in the newspaper publications reflect poverty as a social problem existence of which is unwanted and to be condemned. Articles on different means of elimination of poverty such as charity and social care among others are common in newspaper publications content of the discourse of poverty in Latvian newspapers in the twenties and early thirties of the 20th century thus strengthening construction of concept of poverty as undesirable and eliminative problem.

Key words: poverty, privation, media discourse, Latvian newspapers.

SATURS

IEVADS	5
1. NABADZĪBA KĀ SOCIĀLĀS STRATIFIKĀCIJAS PRAKSE	8
1.1. Sociālā nevienlīdzība un stratifikācija	8
1.2. Nabadzība kā sociālās stratifikācijas prakse	10
1.3. Nabadzības stigmatizācija kā marginalizēšanas stratēģija	13
1.4. Nabadzības konstruēšana un mediji	16
2. DISKURSS UN TĀ KONSTRUKCIJA	18
2.1. Diskursa teorētiskās nostādnes	18
2.2. Nabadzības diskurss un citādošana	19
3. 20. GS. 20. GADU UN 30. GADU SĀKUMA LATVIJAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS	21
3.1. Ekonomiskās un sociālās situācijas raksturojums 20.gs. 20. un 30. gadu Latvijā	21
3.1.1. Nodarbinātība un bezdarbs	23
3.1.2. Sociālā apgādība	25
3.2. Preses sistēmas raksturojums 20.gs. 20. un 30. gadu Latvijā	27
4. PĒTNIECĪBAS METODES UN DIZAINS	29
4.1. Kontentanalīze	29
4.2. Kritiskā diskursa analīze	30
4.2.1. Diskursa vēsturiskā metode	31
4.3. Pētījuma dizains	34
5. NABADZĪBAS DISKURSS LATVIJAS PRESEĒ 20. GS. 20. GADOS UN 30. GADU SĀKUMĀ	38
5.1. Publikāciju skaita dinamika un intensitāte	38
5.2. Nabadzības diskursa satura konstrukcija	44
5.2.1. „Trūkuma un nabadzības posts” un „Trūkuma un nabadzības nospiedošie, drūmie apstākļi”	46
5.2.2. „Bezdarba izraisīta nabadzība un trūkums”	52
5.2.3. „Trūkuma un nabadzības izcelsme un cēloņi”	55
5.2.4. „Trūkcietēju sociālā apgāde”	57
5.2.5. „Sociālās apgādes izmantojums aprēķina nolūkos”	60
5.2.6. „Patversmes, to iemītnieki”	63
5.2.7. „Trūcīgie bērni un bāriņi”	66
5.2.8. „Sociālās apgādes izmantojums aprēķina nolūkos” un „Morāles pagrimums”	68
SECINĀJUMI	70
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	73

IEVADS

Nabadzība uzskatāma par kaut ko plašāku kā vienīgi materiālu resursu trūkums – tā ir nespēja aktīvi līdzdarboties sabiedrības procesos, politiskās brīvības, personiskās drošības, cieņas un pašlepnuma neesamība - tieši šīs nemateriālās vērtības nabadzības fenomena izskaidrojumam piešķir kulturāli determinētas iezīmes. Nabadzības fenomenam neeksistē viens, noteikts un objektīvs skaidrojums, turpretī tas tiek balstīts sabiedrībā eksistējošajos ideālos un normās. Atsaucoties uz minēto, daļa pētnieku uzsver, ka nabadzība nevar tikt izskausta – tā eksistēs pateicoties tam, ka tā ir nepieciešams līdzeklis normu izveidei, lai spētu identificēt tos, kuri neietilpst noteiktajās normu kategorijās.¹

Sociologs Zigmunds Baumans (*Zygmund Bauman*) skaidro, ka ikvienas sabiedrības locekļi aplūko nabadzīgos indivīdus ar divējādi raksturojamām attieksmēm – no vienas puses ar bailēm un riebumu, no otras – žēlumu un līdzjūtību. Pamatojoties uz pastāvošo kārtības un normu modeli, ikviena sabiedrība konstruē nabadzīgo tēlu atšķirīgi, viņu līdzās esamībai piedāvājot dažādus izskaidrojumus un izvēloties atšķirīgas stratēģijas nabadzības problēmas risināšanai.²

Baumans uzsver, ka viena no modernā laikmeta iezīmēm saistās ar nabadzīgo indivīdu eksistences un līdzāspastāvēšanas kļūšanu par apgrūtinājumu un problēmu, kas raisa diskomfortu un mudina vēlēšanos to izskaust vai likvidēt, tie tika uzskatīti par apdraudējumu un traucēkli ierastajai kārtībai, jo neiekļaujas noteiktajās normās. Nabadzīgās šķiras pārstāvji tika uzskatīti par apdraudējumu un nabadzība vairs netika aplūkota kā attaisnojošs spriedums vai apstāklis.³

Vēsturnieks un nabadzības pētnieks Stīvens Bīdoinis (*Steven Beaudoin*) akcentē globalizācijas procesu aizsākuma nozīmi nabadzības fenomena attīstībā un izpratnē. Līdz globalizācijas aizsākumam, kas, pēc autora domām, datējama ar 16. gadsimta sākumu, nabadzība galvenokārt izrietēja no tādiem lokāliem aspektiem kā dabas katastrofas, karadarbība un specifiskas distribūcijas sistēmas. Lielākajā daļā kultūru grimšana nabadzībā tika uzskatīta par likumsakarīgu dzīves sastāvdaļu, ļoti retos gadījumos tā tika skaidrota kā materiālu vērtību neesamība vai trūkums. 16. gadsimts aizsāka jaunas tendences – indivīdi tika tieši vai pastarpināti pakļauti pasaules tirdzniecībai, tādējādi nabadzība kļuva izteikti

¹ Beaudoin, M. S. (2007). *Poverty in World History*. London; New York: Routledge. P. 6.

² Bauman, Z. (1998/2001). *Work, consumerism and the new poor*. Buckingham; Philadelphia: Open University Press. P. 86.

³ Turpat. 87. lpp.

saistīta ar ekonomikas dinamiku, laika gaitā pasaules ekonomika kļuva par nozīmīgāku nabadzības fenomena cēloni, tieši ietekmējot gan pieejamos resursus, gan distribūcijas sistēmas. Atšķirīgas kultūras pārņēma rietumniecisko pieeju, trūkumu un nabadzību skaidrojot kā noteiktu resursu nepietiekamību un sociālu izaicinājumu, kas pieprasa saskaņotu atbildes reakciju; nenodrošinātība un trūkums vairs netika aplūkoti kā pašsaprotama dzīves sastāvdaļa, bet gan kā problēma, kam nepieciešami konkrēti risinājumi.⁴

Raksturojot nabadzību laika posmā no 19. gadsimta sākuma līdz 20. gadsimta vidum, Bīodoins akcentē vairākus aspektus, kas izmainīja nabadzības būtību, taču to neiznīdēja, pieaugu to sabiedrības locekļu skaits, kuri kļuva par nabadzīgās šķiras pārstāvjiem, nevarēdami pilnvērtīgi piedalīties patērētāju ekonomikas norisēs. Nabadzībai kļūstot mazāk indivīdu dzīvības apdraudošai, palielinājās tās izplatība – industriālās sabiedrībās ražošanas mehanizācija un augošais pakalpojumu servisa sektors mazināja algota darbaspēka izmantojumu, kā arī, dominējot dzimumu normām, kā ikdienišķa parādība un prakse saglabājās sieviešu darbaspēka diskriminācija.⁵

Nabadzības fenomena vēsturiskā pētniecība un izzināšana aptver plašu avotu klāstu – vizuālo materiālu, piemēram, mākslas darbus un fotogrāfijas, vēstules, žurnālus un tamlīdzīgus dokumentus, laikrakstu publikācijas, valdības statistiskos datus, kā arī zinātniskus apcerējumus. Vairums minēto avotu datējami sākot ar deviņpadsmito gadsimtu, laika posmu, kad Rietumu pasaule, dominances ietekmē, aizsāka padziļinātu interesi nabadzības dokumentēšanā, izskaidrošanā un mazināšanā. Informācijas avotiem kļūstot aizvien bagātīgākiem, arī tajos iekļautie aizspriedumi kļuva arvien spēcīgāki – bez grūtībām identificējamās attieksmes, kas saistītas ar nabadzīgajiem un nabadzību, turpretī mazāk informācijas veltīts nabadzīgo indivīdu patiesajiem dzīves apstākļiem un to izskaidrojumam.⁶

Līdz šim veikti plaša spektra pētījumi, kas saistīti tieši ar nabadzības ekonomisko aspektu – cēloņiem, situācijas apzināšanu un raksturojumu, riska un preventīviem faktoriem u.tml. jautājumiem, taču salīdzinoši mazāks skaits pētījumi veltīti nabadzības kā sociālas stratifikācijas prakses un diskriminējošo attieksmju veidošanās procesa izzināšanai. Komunikācijas zinātnes laukā Latvijā līdz šim nav veikti pētījumi, kas atklātu nabadzības tematikas un diskursa attiecības ar latviešu presi, to konstrukcijas īpatnības un sastopamību konkrētā laika posma publikācijās.

⁴ Beaudoin, M. S. (2007). *Poverty in World History*. P. 12.

⁵ Turpat. 73.-74. lpp.

⁶ Turpat. 9. lpp.

Pirms pētījuma veikšanas, tika izvirzītā pētnieciskā problēma: noskaidrot kā un kādā veidā Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā tiek konstruēts nabadzības diskurss; kā arī noskaidrot, vai un kādā veidā nabadzība tiek stigmatizēta preses konstruētā diskursa ietvaros.

Izvēlētais pētniecības lauks ir Latvijas preses vēsture un tajā identificējamais nabadzības diskurss. Pētījuma objekts laikrakstu publikācijas (1920. g. 1. janvāris - 1934. g. 15. maijs) un pētījuma priekšmets: laikrakstu publikāciju nabadzības diskurss.

Pētījuma mērķis ir, veicot empīrisku pētījumu, noskaidrot nabadzības diskursa konstrukciju un tā saturu izvēlēto laikrakstu publikācijās (1920-1934).

Teorētiskajā daļā tiek aplūkots nabadzības kā sociālās stratifikācijas prakses jēdziens, kuras ietvaros tiek raksturota sociālās stratifikācijas izcelsme un realizācijas veidi, tiek izskaidrota sociālās šķiras koncepts, nabadzības fenomens un tā izcelsme, kā arī nabadzības stigmatizācija kā marginalizējoša stratēģija un nabadzības atainojuma medijos raksturojums. Tiek raksturots diskursa teorētiskais koncepts, nabadzības diskursa formēšana un citādoša diskursa ietvaros.

Empīriskā pētījuma veikšanai tika izvēlētas divas, atšķirīgas pētniecības metodes – kontentanalīze sniedz ieskatu analizējamā materiāla kvantitatīvajā raksturojumā, atainojot tā dinamiku un intensitāti, savukārt diskursa vēsturiskā metode pielietota publikāciju kvalitatīvai analīzei ar mērķi identificēt diskursa saturu un tā konstrukciju.

1. NABADZĪBA KĀ SOCIĀLĀS STRATIFIKĀCIJAS PRAKSE

1.1. Sociālā nevienlīdzība un stratifikācija

Socioloģijas teorētiķis Harolds Kerbo (*Harold Kerbo*) skaidro, ka sociālā nevienlīdzība (*social inequality*) definējama kā stāvoklis, kura ietvaros indivīdiem ir nevienlīdzīga pieeja konkrētiem resursiem, pakalpojumiem un stāvokļiem sabiedrībā. Nevienlīdzība var atklāties jēdzienos, kādos indivīdi un grupas pašidentificējas, kā arī citu vērtējumos, taču pats svarīgākais – sociālā nevienlīdzība ir saistīta ar atrašanos atšķirīgos sociālās struktūras stāvokļos. Autors uzsver, ka sociālā nevienlīdzība visbiežāk parādās sekojošo iemeslu rezultātā: pirmkārt, indivīdam piemītošās spējas piešķirt nozīmes lietām vai notikumiem un attīstīt spriedumus, tādējādi sociālais novērtējums bieži tiek balstīts atšķirībās. Individuālas pazīmes un atšķirīgi stāvokļi vai lomas var tikt vērtētas nevienlīdzīgi vai klasificētas sākot no stāvokļa ziņā pārkāpā līdz zemākam. Otrkārt, sociālā nevienlīdzība var rasties sociālās diferenciacijas rezultātā – konkrētas lomas vai sociālie stāvokļi ļauj indivīdiem iegūt lielāku resursu pieejamību.⁷

Kerbo skaidro, ka jēdziens sociālā stratifikācija (*stratification*) jeb sociālā noslāņošanās (dažkārt literatūrā dēvēta arī par strukturēto nevienlīdzību jeb *structural inequality*) sevī ietver jēdzienu strata jeb slānis⁸. Atšķirībā no sociālās nevienlīdzības, kuras ietvaros indivīdiem ir nevienlīdzīga pieeja konkrētiem resursiem, pakalpojumiem vai stāvokļiem sabiedrībā, sociālā stratifikācija apzīmē iesakņojušos jeb institucionalizētu (hierarhisku) nevienlīdzību, kurā eksistē sociālo attiecību sistēma, kura nosaka pieejamību konkrētiem resursiem – tiek sagaidīts, ka indivīdi un grupas, kuri ieņem konkrētu stāvokli, iegūs lielāku ietekmi un cieņu, kā arī plašāku resursu pieejamību. Autors atzīmē, ka ne vienmēr minētais stāvoklis vairumā sabiedrības tiek uztverts viennozīmīgi, taču tiek atzīts par pastāvošu.⁹

Sociologs Entonijs Gidenss (*Anthony Giddens*) sociālo stratifikāciju skaidro kā nevienlīdzību, kas eksistē sabiedrības indivīdu vai grupu starpā. Stratifikācija saistāma ne tikai ar nabadzības fenomenu, bet arī ar tādiem aspektiem kā dzimums, vecums vai reliģiskā piederība, tādējādi sabiedrība var tikt aplūkota kā hierarhisku klašu struktūra, kuras ietvaros

⁷ Kerbo, R. H. (1991). *Social stratification and inequality: class conflict in historical and comparative perspective*. New York: McGraw-Hill. P. 11.

⁸ Slānis – cilvēku grupa ar kopējām pazīmēm. Guļevska, D. (red.). (1987). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots. 742. lpp.

⁹ Kerbo, R. H. (1991). *Social stratification and inequality: class conflict in historical and comparative perspective*. P. 12.

privilģētākās klases atrodas augstāk, savukārt mazāk privilģētās – lejas daļā. Gidenss uzsver, ka visām, sociāli stratificētām sistēmām piemīt trīs kopģgas īpašģbas: 1) indivģdiem, kurus vieno kopģgas iezģmes, tiek piedģvētģs sociģlģs kategorģjas, pat ja tie savstarpģji nemģjedarbojas; 2) indivģdu dzģves pieredze un iespģjas galvenokģrt atkarģgas no piederģbas sociģlģjai kategorģjai; 3) izmaiņas piederģbģ atšķģrģgģm sociģlģjģm kategorģjģm tendģtas norģsinģties ļoti lģni.¹⁰ Vģstures gaitģ attģstģjušģs daņģdas sociģlģs stratifikģcijas formas, piemģram, verdzģba, kastu (*casta*) sistģma, kģrtas, ņķģras u.tml.

Sociģlģs stratifikģcijas un nevģnlģdzģbas pģtnieks Roberts Rotmans (*Robert Rothman*) sociģlo ņķģru¹¹ (*social class*¹²) raksturo kģ indivģdu grupu, kura ieņģm lģdzģgu stģvokli industriģlģs sabiedrģbas ekonomģskģs sistģmas preču un pakalpojumu raņģšanas, sadales un patģrģšanas procesos. Vairģkumam indivģdu piederģba noteģktai sociģlai ņķģrai tiek saģstģta ar nodarboģanos. Rotmans skaidro, ka sociģlģs ņķģras jģdziens uzskatģms par industrialģzģcijas produktu, kura ietvaros sociģli un ekonomģski noņģmģgģkos ieguvumus nosaka ekonomģskģs sistģmas raņģšana, sadale un patģriņģš. Autors uzsver, ka nevģnlģdzģba nevar pastģvģt izolģcijģ, tģdģjģdi sociģlas un kultģras idejas izskaidro un lģģģtimģzģ sociģlo dalģģjumu un ar to saģstģto ieguvumu asociģcijas.¹³ Harolds Kerbo sociģlo ņķģru definģ kģ indivģdu kopumu, kuri ieņģm lģdzģgu stģvokli un tos saģsta lģdzģgas politģskģs un ekonomģskģs intereses stratifikģcijas sistģmas ietvaros.¹⁴

Lģdzģgi arģ pģtniece Rozmarģja Kromptone (*Rosemary Crompton*) skaidro, ka sociģlģs ņķģras koncepts raksturo materiģlģs nevģnlģdzģbas struktģru, kas atspoguļoģas nevģnģdģ pieeģģ ekonomģskģm un varas resursiem – nevģnlģdzģģi vģrtģtģs indivģdu grupas tiek definģtas kģ sociģlģs ņķģras. Autore uzsver, ka minģtģs grupas neraksturo noteģktas formģlas, juridģskas atšķģrģģbas, turģretim tģs rezumģ resursu konkurences cģņas iznģkumu kapitģlistģskģs tirģsus sabiedrģbģs.¹⁵

Gidenss sociģlo ņķģru raksturo kģ liela mģroģa indivģdu kopumu, kuriem kopģģģ ekonomģskģie resursi, kas spģcģģģ ietekmģ vģņu dzģvesveida iespģjas. Materiģlais nodroģinģjums un nodarboģanģs, pģc autora domģm, uzskatģmi par pamatu atšķģrģģbģm ņķģru starpģ. Sociģlģs ņķģras no agrģkģm sociģlģs stratifikģcijas formģm atšķģras galvenokģrt cģtru

¹⁰ Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. Cambridge; Malden: Polity Press. P. 295-296.

¹¹ ņķģra – sabiedrģbas daļģ, kam ir vģsturģski noteģkta vieta sabiedrģskģs raņģšanas sistģmģ. Guļevska, D. (red.). (1987). *Latviešu valodas vģrdnģca*. Rģģa: Avots. 786. lpp.

¹² *Class – pol. ņķģra*. Autoru kolektģvs. (2002). *Angļu-latviešu vģrdnģca*. Rģģa: Avots. 142. lpp.

¹³ Rothman, A. R. (2002). *Inequality and Stratification: Race, Class and Gender. Fourth edition*. Upper Saddle River: Prentice Hall. P. 7-9.

¹⁴ Kerbo, R. H. (1991). *Social stratification and inequality: class conflict in historical and comparative perspective*. P. 13.

¹⁵ Crompton, R. (2008). *Class and stratification. Third edition*. Cambridge, Malden: Polity Press. P. 16.

aspektu dēļ: pirmkārt, šķiru sistēmas uzskatāmas par nepastāvīgām - šķiru nošķiruma pamatā nav tiesisku vai reliģisku nosacījumu, tādējādi robežas šķiru starpā nav skaidri iezīmētas. Otrkārt, piederība noteiktai šķirai tiek iegūta, tā netiek pārmantota piedzimstot kā tas ir citu stratifikācijas sistēmu gadījumā. Treškārt, piederība noteiktai šķirai balstās ekonomiskos nosacījumos un atšķirībās – piekļuvē noteiktiem resursiem indivīdu vai grupu starpā; citu stratifikācijas sistēmu gadījumā noteicošie ir ne-ekonomiski faktori (piemēram, rase u.tml.). Ceturtkārt, šķiru sistēmas identificējamas kā liela apjoma, bezpersoniskas parādības, kuru ietvaros nevienlīdzība tiek izteikta izmantojot bezpersoniskas asociācijas, piemēram, viena no galvenajām atšķirībām šķiru vidū ir nevienlīdzība atalgojumā un darba apstākļos.¹⁶

1.2. Nabadzība kā sociālās stratifikācijas prakse

Pētnieki uzsver, ka tradicionāli nabadzība tiek definēta kā „resursu, kas nepieciešami materiālai labklājībai, nepietiekamība”.¹⁷ Nabadzības fenomena pētnieki Braiens Nolans (*Brian Nolan*) un Kristofers Vīlans (*Christopher Whelan*) to skaidro kā „nespēju līdzdarboties sabiedrībā notiekošajos procesos, resursu trūkuma dēļ”.¹⁸ Laika gaitā mainījies nabadzības raksturojuma ekonomiskais aspekts – atšķirīgos periodos identificējami skaitliski dažāda lieluma minimālo resursu esamība, kas nepieciešama iztikas nodrošināšanai.

Pīts Alkoks (*Pete Alcock*) akcentē nošķirumu starp absolūto un relatīvo pieeju nabadzības fenomena skaidrojumam un apzināšanai - jēdziens „absolūtā nabadzība” parasti tiek saistīta ar priekšstatu, ka indivīdiem, kuri piedzīvo nabadzības apstākļus, nepietiek resursu izdzīvošanai, tādējādi tā tiek dēvēta par t.s. „iztikas nabadzību” (*subsistence poverty*), savukārt „relatīvā nabadzība” tiek saistīta ar uzskatu, ka nabadzības raksturojums atšķirsies citādos sociālajos apstākļos, tādējādi tas mainīsies pie nosacījuma, ja izmaiņas norisināsies pašā sabiedrībā.¹⁹ Autors uzsver, ka lielākā daļa nabadzības kā fenomena definīciju un skaidrojumu saistīti ar sociālajiem apstākļiem, kuros tie identificējami. Visbiežāk nabadzība tiek pretstatīta dzīvesveidam, kuru lielākā daļa indivīdu atzīst par labu esam vai uzskata par pašsaprotamu, savukārt tos, kuri neietilpst šajā kategorijā cenšoties identificēt zemāk par vidusšķiru.²⁰

¹⁶ Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. P. 300.

¹⁷ Mooney, A. L., Knox, D., Schacht, C. (2009). *Understanding Social Problems. Sixth edition*. Belmont: Wadsworth Publishing. P. 210.

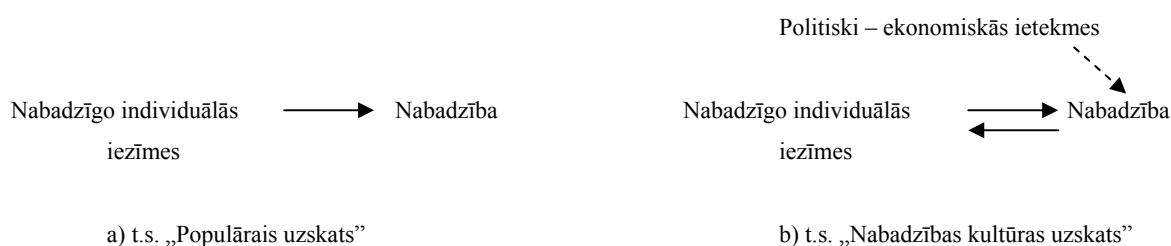
¹⁸ Nolan, B., Whelan T. C. (1996). *Resources, deprivation and poverty*. New York: Oxford University Press. P. 180.

¹⁹ Alcock, P. (2008). Poverty and social exclusion. In: Ridge, T., Wright, S. (eds.). *Understanding inequality, poverty and wealth: policies and prospects*. Bristol: Policy Press. P. 39.

²⁰ Turpat. 40. lpp.

Entonijšs Gidenss skaidro, ka viena no pieejām, kas izmantojama absolūtās nabadzības apzināšanai ir t.s. „nabadzības robeža” (*poverty line*), kas tiek noteikta, identificējot iztikas minimumu, kas nepieciešams indivīda eksistencei konkrētajā sabiedrībā. Indivīdi vai mājsaimniecības, kuru ienākumi ir mazāki par noteikto nabadzības robežu, uzskatāmi par nabadzīgajiem. Autors uzsver, ka, izmantojot vienīgi minēto kritēriju nabadzības noteikšanai, absolūtā nabadzības fenomena skaidrošanas process var būt problemātisks, jo tas kontekstuāli neņem vērā indivīdu vajadzības atšķirīgu sabiedrību ietvaros, tādējādi indivīdu materiālie resursi var tikt novērtēti augstāk par noteiktu nabadzības robežu, taču tai pat laikā – tie ir nepietiekami pamata vajadzību apmierināšanai.²¹ Aplūkojot relatīvās nabadzības koncepta komplicētību, Gidenss akcentē aspektu, ka sabiedrībām attīstoties, mainās arī relatīvas nabadzības izpratne un standarti, piemēram, mūsdienu sabiedrības trūcīgākie pārstāvji uzskatāmi par ievērojami turīgākiem salīdzinājumā ar agrākajiem laikiem.²²

Harolds Kerbo raksturo dominējošās teorijas²³, kas izskaidro nabadzības fenomenu (sk. 1.1.1. att.): t.s. „populārais uzskats” (a) raksturo dominējošās kultūras uzskatus par nabadzības cēloņiem – nabadzīgie un to individuālās iezīmes uzskatāmas par nabadzības kā fenomena cēloņiem. Nabadzības kultūras teorijas (b) reprezentē uzskatu, ka sociālie apstākļi uzskatāmi par nabadzības iemesliem (simbolizē pārtrauktā līnija), kā arī viedokli, ka nabadzība kā fenomens rada indivīdus ar unikālām individuālām iezīmēm, kas palīdz nodrošināt, ka konkrētie indivīdi un viņu pēcnācēji pieskaitāmi nabadzīgo slānim. Situacionālās nabadzības teorijas (c) akcentē sociālos apstākļus jeb politiski ekonomiskās ietekmes kā galvenos nabadzības cēloņus, atzīst, ka nabadzība kā fenomens rada indivīdus ar unikālām individuālām iezīmēm, taču tās netiek uzskatītas par nabadzības pamata cēloņiem. Strukturālisma jeb konflikta nabadzības teorijas (d) apgalvo, ka par vienīgajiem cēloņiem, kas izraisa un saglabā nabadzību, uzskatāmi politiskie un ekonomiskie faktori.²⁴

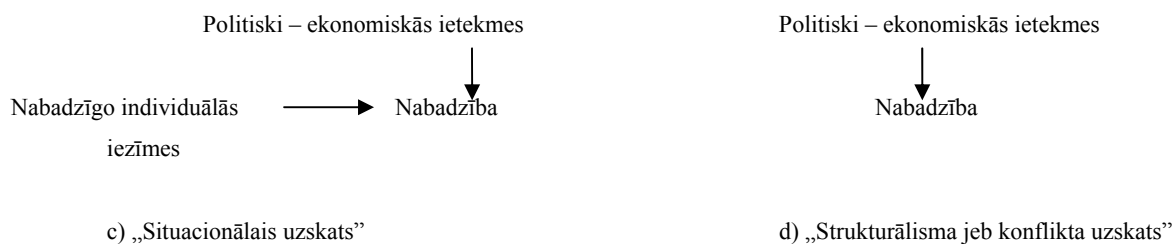

²¹ Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. P. 342.

²² Turpat.

²³ Kerbo, R. H. (1991). *Social stratification and inequality: class conflict in historical and comparative perspective*. P. 317-318.

²⁴ Turpat.

1.1.1. att. Dominējošās nabadzības teorijas

Dominējošās teorijas nabadzības skaidrojumam identificējam divas pamata pieejas:

1) pieeja, kas skaidro, ka nabadzīgās šķiras pārstāvji ir pilnībā atbildīgi par atrašanos šādā sociālajā stāvoklī (Populārais un nabadzības kultūras uzskats); saistībā ar iemaņu vai motivācijas trūkumu tie nespēj sekmīgi līdzdarboties sabiedrībā notiekošajos procesos. 2) Pieeja, kas akcentē nabadzību kā plašāku sociālo procesu rezultātu (Situacionālais un strukturālisma uzskats).

Raksturojot nabadzību, literatūrā identificējams jēdziens zemākā šķira jeb *underclass*, kas tiek definēts: „Indivīdi, kuriem ir nepietiekamas zināšanas un iemaņas, tie piedzīvo ilgtermiņa bezdarbu vai nav uzskatāmi par daļu no darbaspēka, indivīdi, kuri piedalās kriminālās aktivitātēs un citās anormālās rīcībās, kā arī ģimenes, kuras piedzīvo ilgtermiņa nabadzības periodus un sociālās apgādes atkarību.”²⁵ Tai pat laikā tiek uzsvērts, ka jēdziens zemākā šķira netiek aplūkots vienīgi kā nabadzīgos indivīdus apzīmējošs sinonīms – jēdziena lietojums laika gaitā ieguvis daudz precīzāku nozīmi – tas apzīmē skaitliski daudz mazāku grupu, kurai nabadzība tiek piedēvēta kā neliela daļa no plašāku strukturālo faktoru loka.

Entonijs Gidenss zemāko šķiru raksturo kā iedzīvotāju kopumu, kurš atrodas hierarhiskās šķiru struktūras lejas daļā. Zemākas šķiras indivīdu dzīves līmenis uzskatāms par ievērojami zemāku salīdzinājumā kā vairākumam sabiedrības locekļu, tādēļ tā bieži vien tiek raksturota kā marginalizēta vai nepilnvērtīga – daļa no zemākās šķiras indivīdiem piedzīvo ilgtermiņa bezdarbu, daļa ir bezpajumtnieki vai bez noteiktas dzīvesvietas piederības, savukārt citi ir ilgtermiņā atkarīgi no valsts sociālās apgādības.²⁶

Džons Maknikols (*John Macnicol*), kas uzmanību pievēršis arī laika posma, starp diviem pasaules kariem, sociālo problēmu izpētei, uzsver, ka „iekšēji ģenerēts zemākās šķiras koncepts attēlo sociālo problēmu augstu koncentrāciju - attālinātību no kultūras normām un neatsaucību pret ekonomiskā tirgus stimuliem, sociālā darba iejaukšanos vai valsts sociālo

²⁵ Welshman, J. (2006). *Underclass: a history of the excluded, 1880-2000*. London; New York: Hambleton Continuum. P. 14.

²⁶ Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. P. 317.

apgādību, kas periodiski atkārtojušās pēdējo simt gadu laikā. Stereotipi, kas saistīti ar zemāko šķiru vienmēr bijusi daļa no nabadzības diskursa attīstītās industriālās sabiedrībās.”²⁷ Autors skaidro, ka jēdziens „zemākā šķira” kļuvis par metaforu reālu problēmu apzīmēšanai, ar kurām nākas saskarties post-industriālām sabiedrībām, piemēram, pieaugošā sociālā polarizācija, ienākumu nevienlīdzība un darba tirgus segmentācija. Pēc Maknikola domām, stereotipi un aizspriedumi, kas saistīti ar zemāko sociālo šķiru un nabadzīgajiem visasāk identificējami ekonomiskās pārveidošanās procesu laikā, pastāvot augstam nabadzības un bezdarba līmenim, kā arī vispārējai sociālai diferenciacijai.²⁸

Sociologs Herberts Gans (*Herbert Gans*) kritizē „zemākā šķiras” konceptu, uzsverot, ka tā sākotnējā nozīme tikusi piesārņota un ieguvusi ideoloģisku zemtekstu un nozīmi. Aprakstot zemākās šķiras eksistences izpausmes, Gans akcentē t.s. „nabadzības stigmatu” un stigmatizāciju – stigmatas, kuras konkrētiem indivīdiem vai indivīdu grupām tiek piedēvētas eksistē, pateicoties indivīdiem, kuriem nepieder minētajiem, nabadzīgā vai zemākās šķiras pārstāvjiem, taču tie realizē t.s. „apzīmējumu formēšanas” (*label formation*) principu, tādējādi lielā mērā „zemākajai šķirai” kļūstot par sava veida stereotipizētu fenomenu.²⁹

Stereotipu rašanās un to pastiprināšana ietekmē veidu, kādā pret nabadzīgo šķiru izturas līdzpilsoņi un nozīmīgas klasifikācijas institūcijas. Literatūrā nabadzīgā šķira tiek klasificēta „pelnītos” (*deserving*) un „nepelnītos” (*undeserving*) nabadzīgās šķiras pārstāvjos, ar apzīmējumiem asociētajos stereotipos, kam ir nozīmīga ietekme sociālās apgādes ieguvē un sadalē. Apzīmējumam „nepelnītais trūcīgais” (*undeserving poor*) negatīvu pieskaņu piešķir stigmatizācijas process, kurš vēsturiski līdz pat mūsdienām ietekmē veidu, kādā sabiedrības locekļi aplūko un identificē sevi, nabadzīgo šķiru, kā arī sociālās apgādes procesu.³⁰ Plašāk stigmatas fenomena izskaidrošanai pievērsies sociologs Ērvings Gofmanis (*Erving Goffman*).

1.3. Nabadzības stigmatizācija kā marginalizēšanas stratēģija

Roberts Jute (*Robert Jütte*), kas pastiprinātu uzmanību pievērsis nabadzības un sociālās sistēmas noviržu no normas pētniecībai agrīni modernajā Eiropā, skaidro, ka sākot no 20. gs. 60. gadiem aktualizējusies t.s. „nabadzības stigmatas” parādība sociālo zinātņu ietvaros. Tas kļuvis plašāk pazīstams pēc amerikāņu sociologa Ēringa Gofmaņa (*Erving Goffman*) darba „Stigma. Piezīmes par bojātas identitātes pārvaldīšanu.” (*Stigma. Notes on the*

²⁷ Welshman, J. (2006). *Underclass: a history of the excluded, 1880-2000*. P. 20.

²⁸ Turpat. 21. lpp.

²⁹ Gans, J. H. (1994). Positive Functions of the Undeserving Poor: Uses of the Underclass in America. *Politics and Society*, 22, 3. P. 269-281.

³⁰ Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge; Malden: Polity Press. P. 102.

Management of Spoiled Identity, 1963).³¹ Jēdziens „stigma” tiek skaidrots kā sabiedrībā eksistējošs uzskats, ka atrašanās konkrētā situācijā vai piemītošā kaite uzskatāma par nosodāmu vai apkaunojošu.³² Gofmanis aplūko vienu no pamata socioloģiskajām koncepcijām, izskaidrojot vērtību un sociālās struktūras attiecības. Tas tiek attiecināts uz indivīdu kļūšanu par atšķirīgām vai deviantām būtnēm, pievēršot tiešu vērtību uzvedības modeļu kopumam – marginālas grupas un minoritāšu subkultūras, kuru eksistence novērota ne tikai 20. gs. postindustriālajās sabiedrībās, bet arī viduslaiku un agrīnajā modernajā Eiropā. Gofmanis skaidro, ka indivīdi veido nozīmes, kategorizējot citus indivīdus un apkopojot tiem raksturīgās iezīmes, kuras tie uzskata par kategorijām piederošajiem locekļiem ikdienišķām un dabiskām. Uzvedība, kura neiekļaujas noteiktās konvencijās, uzskatāma par kolektīvās noraidošas attieksmes subjektu, tādējādi stigma uzskatāma par īpašu aspektu, kas raksturo konkrētas īpašības un stereotipa, kas ar to saistīts, attiecības.³³

Viens no svarīgākajiem aspektiem, kas saistīts ar minēto stigmatas fenomena izskaidrojumu, pēc Gofmaņa domām, ir sekojošais - indivīds ar tam piemītošu jebkāda veida stigmatu (piemēram, fizisku nepilnību, deviantām personiskām īpašībām vai piederību noteiktai rasei, reliģijai vai tautībai u.tml.) nav uzskatāms par pilnvērtīgu cilvēku. Pamatojoties uz minēto pieņēmumu, tiek realizētas daudzveidīgas diskriminācijas formas, tādējādi konstruējot stigmatas teoriju – ideoloģiju, kas tiek izmantota, lai izskaidrotu indivīda nepilnvērtību jeb zemāko stāvokli un iespējamus draudus, ko tas var sagādāt, dažkārt racionalizējot naidīgumu, kas tiek balstīts atšķirībās, piemēram, piederībā noteiktai sociālai šķirai.³⁴ Tā kā stigma uzskatāma par sociālu parādību, laika gaitā un dažādu kultūras telpu ietvaros identificētas atšķirīgi aspekti, kas tikuši pakļauti stigmatizācijai.

R. Jute uzsver, ka „nabadzības stigma” galvenokārt saistīta ar apzīmējošu procesu, kas tiek balstīts morālos spriedumos attiecībā uz nabadzīgo šķiro. Uzskats, ka necienīgajiem nabadzīgās šķiras pārstāvjiem nepietīt morāle (tie zog, krāpjas, ir seksuāli vaļīgi u.tml.), tie ir slinki, izvairās no darba un nevēlas izglītoties, radies vēlīnajos viduslaikos un tādā vai citādā formā saglabāties līdz pat mūsdienām. Deviantā būtības sociālā aktivitāte, kas attiecas uz

³¹ Jütte, R. (1994). *Poverty and Deviance in Early Europe*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. P. 158.

³² Summers, D. (dir.). (1978/2003). *Longman dictionary of contemporary English*. Harlow: Pearson Education Limited. P. 1630.

³³ Goffman, E. (1963/1986). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. New York: Touchstone Book. P. 2-3.

³⁴ Turpat. 5. lpp.

nabadzīgo indivīdu vērtībām un uzvedības modeļiem, saistīta ar daudzveidīgām likumīgām un kolektīvām sankcijām, tai skaitā marginalizāciju un nicinājumu.³⁵

Stigmas izcelsme tiek aplūkota ne tik daudz no institucionalizētas nodarbošanās vai apgūtajām sociālajām lomām, drīzāk no veida, kādā minētās lomas tiek izteiktas indivīdu uzvedības veidolā un kā tas attīsta t.s. „morālo karjeru” (*moral career*). Gofmanis „morālo karjeru” raksturo kā dinamisku perspektīvu, kuras ietvaros norisinās nabadzīgo indivīdu normu, vērtību un centienu apzināšana, kas saista nabadzīgo interakciju ar ne-nabadzīgajiem indivīdiem.³⁶ Gofmanis akcentē, ka stigmas fenomens sevī ietver ne tik daudz indivīdu kopuma aspektu, kas tiek identificēts divās, atšķirīgās kopās – stigmatizētajos indivīdos un t.s. „normālajos” indivīdos, bet gan izplatītu divējādu lomu sociālo procesu, kura ietvaros „stigmatizētais” un „normālais” nav konkrētas personas, bet gan attieksmes un vērtējuma perspektīvas.³⁷

Sociālās identitātes pētnieks Ričards Dženkinss (*Richard Jenkins*), komentējot Ē. Gofmaņa stigmas fenomena raksturojumu, skaidro, ka tas ataino veidu, kādā citi indivīdi ne tikai uztver mūsu identitāti, bet arī aktīvi to līdzveido. Tas tiek darīts ne tikai izmantojot apzīmēšanu un kategorizāciju, bet arī izturēšanās veidu. Ja apzīmējumu veidošana (*labelling*) pati par sevi nenosaka fiksētu identitāti, tad publiski konstruētais tēls var kļūt par paštēlu (*self-image*). Autors uzsver, ka mūsu prāts uzskatāms par citu indivīdu kategorizējošo nosodījumu ķīlnieku.³⁸

Sociālā stigmatizācija uzskatāma par ikvienas sabiedrības ietvaros eksistējošu fenomenu. Citu indivīdu stigmatizācija var pildīt vairākas funkcijas, piemēram, pašvērtējuma uzlabošanu, kontroles pastiprināšanu un baiļu amortizāciju. Stigmatizācija var veicināt pašvērtējuma uzlabošanu, izmantojot t.s. „lejupejošās pretstatīšanas” pieeju (*downward-comparison*), kas ietver sevis pretstatīšanu mazāk veiksmīgiem indivīdiem. Lejupejošā pretstatīšana var tikt realizēta nosacīti pasīvi (piemēram, identificējot mazāk veiksmīgus indivīdus saistītas dimensijas ietvaros), vai aktīvi (piemēram, konstruēt nevienlīdzīgus nosacījumus un stāvokļus, izmantojot diskrimināciju vai marginalizēšanu) – stigmatizācija sevī var ietvert abas realizācijas pieejas.³⁹

Pols Spikers (*Paul Spicker*) stigmju raksturo kā sava veida mītu jeb folklorizējušo aspektu – daļu no populārās mitoloģijas, kura atzīst ētiku, kas netiek manifestēta; morāli, kura

³⁵ Jütte, R. (1994). *Poverty and Deviance in Early Europe*. P. 158.

³⁶ Goffman, E. (1963/1986). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. P. 32-33.

³⁷ Turpat. 137.-138. lpp.

³⁸ Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London; New York: Routledge. P. 57.

³⁹ Dovidio, F. J., Major, B., Crocker, J. (2003). Stigma: Introduction and Overview. In: Heatherton, F. T., Kleck, E. R., Hebl, R. M., Hull, G. J. (eds.). *The Social Psychology of Stigma*. New York: The Guildford Press. P. 7.

netiek ievērota; naidīgumu, kurš netiek izjuts un „viņu” uzvedības izskaidrojumu, bet nekad ne „mūsu pašu”.⁴⁰ Uzskats, ka stigma identificējama kā personīga iezīme sevī ietver patoloģisku sociālo problēmu aplūkojumu, taču minētais, pēc autora domām, nav uzskatāms par pietiekamu izskaidrojumu. Apzīmējums pats par sevi nav raksturīgi diskreditējošs – turpretī indivīds, kuram tiem piedēvēts minētais apzīmējums, tiek diskreditēts konkrētā apzīmējuma interpretācijas rezultātā, akcentējot indivīdu kā atšķirīgu un deviantu būtni.⁴¹

Stigmatizācija var rasties attaisnojošas vai racionalizējošas motivācijas rezultātā, kas izskaidro *status quo* stāvokli sabiedrībā un bieži vien sevī ietver institucionalizētas (hierarhiskas) diskriminācijas un noslāņošanās formas. Kalpojot par attaisnojošu darbību, kā arī nodrošinot loģisku pamatojumu un attaisnojumu atšķirīgi identificējamā sociālajām grupām, individuālā līmenī stigmatizācija var palielināt indivīdu iespējas, vienlaicīgi ierobežojot potenciālo sāncensu iespējas.⁴² Tādējādi, īstenojot sistemātisku diskrimināciju un sociālu noslāņošanos, stigmatizācija pastiprina vienas indivīdu grupas kolektīvo kontroli pār citu

1.4. Nabadzības konstruēšana un mediji

Socioloģe Diāna Kendala (*Diana Kendall*) savā pētījumā „Šķiru rāmējumi: mediju reprezentētais turīgums un nabadzība Amerikā” (*Framing Class: Media Representations of Wealth and Poverty in America*, 2005) skaidro, ka izpratne par atšķirīgu sociālo šķiru atainoju medijos uzskatāma par nozīmīgu, jo līdzšinējie pētījumi pierādījuši, ka mediju auditorijas attieksmes un spriedumi var tikt ietekmēti mediju konstruētās realitātes rezultātā.⁴³ Kendala uzsver, ka, analizējot mediju konstruētās atšķirīgās šķiru sociālās nozīmes, iespējams identificēt kādā veidā ideoloģija spēj ietekmēt indivīda uzskatus par nevienlīdzību un identitāti, kas saistīta ar sociālo šķiru struktūru. Līdzšinējie pētījumi medijos identificējuši plaša spektra stereotipizētas nabadzības fenomena reprezentācijas – mediji nabadzīgo šķiru ataino kā noziedzniekus, alkoholiķus; slinkas, seksuāli bezatbildīgas un noziedzīgi deviantas būtnes.⁴⁴

Mediju pētnieks Tods Gitlins (*Todd Gitlin*) uzsver, ka laika gaitā mediji, izmantojot to pieejamību un pārliecināšanas iedarbīgumu, specializējušies indivīdu ikdienas apziņas

⁴⁰ Spicker, P. (1984). *Stigma and Social Welfare*. London; New York: Croom Helm. P. 28.

⁴¹ Turpat. 62. lpp.

⁴² Turpat. 8.-9. lpp.

⁴³ Kendall, D. (2005). *Framing Class: Media Representations of Wealth and Poverty in America*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers. P. 4.

⁴⁴ Clawson, A. R., Trice, R. (2000). Poverty as We Know It: Media Portrayals of the Poor. *Public Opinion Quarterly*, 64. P. 53-64.

veidošanā. Pēc autora domām, mediju produkti uzskatāmi ne tikai par plaši izplatītiem un viegli sasniedzamiem, bet arī tiem piemīt simboliskas dotības apkārtējās pasaules izskaidrošanā, tādējādi masu mediji kļuvuši par ideoloģijas izplatīšanas pamata sistēmām.⁴⁵

Analizējot veidu, kādā mediji konstruē atšķirīgu sociālo šķiru nozīmes, pēc Kendalas domām, iespējams identificēt kā ideoloģija un sabiedrībā eksistējošās zināšanas var ietekmēt indivīdu uzskatus par nevienlīdzību un identitāti, saskaņā ar sociālo šķiru struktūru. Pamatojoties uz sociālas realitātes konstrukcijas skaidrojumu, ka „indivīdu realitāte uzskatāma par sociāli konstruētu realitāti”⁴⁶, autore akcentē no medijiem iegūtās informācijas izmantojumu sociālo šķiru un nevienlīdzības tēla konstruēšanai, kas tiek identificētas kā pastāvošā realitāte.⁴⁷

⁴⁵ Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching: mass media in the making&unmaking of the new left*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press. P. 1.

⁴⁶ Berger, L. P., Luckmann, T. (1967/1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books. P. 189.

⁴⁷ Kendall, D. (2005). *Framing Class: Media Representations of Wealth and Poverty in America*. P. 6.

2. DISKURSS UN TĀ KONSTRUKCIJA

2.1. Diskursa teorētiskās nostādnes

Normans Fērklouvs (*Norman Fairclough*) un Ruta Vodaka (*Ruth Wodak*) raksturo diskursu – valodu kā „sociālās prakses” formu, kas sevī ietver noteiktu diskursīvu notikumu un situāciju, institūciju vai sociālu struktūru, kas to konstruē, dialektiskas attiecības. Diskurss ir sociāli būtisks un sociāli nosacīts – tas konstruē situācijas, zināšanu objektus un sociālās identitātes, kā arī attiecības indivīdu un grupu starpā. Autori akcentē, ka diskursīvajām praksēm var sekot nozīmīgi ideoloģiskie efekti – tās var producēt nevienlīdzīgas varas attiecības.⁴⁸

Diskurss tiek skaidrots kā sociāla, nevis individuāla uzvedība – tas tik aplūkots kā institucionalizēts valodas lietojums, kas nosaka rīcības un pārņem varu. Diskurss pats par sevi ir reāls, tai pat laikā tas arī konstruē realitāti.⁴⁹

Lingvistikas un diskursu pētnieks Teuns van Dīks (*Teun van Dijk*) skaidro, ka diskursi tiek pētīti ne tikai kā autonomi verbāli objekti, bet arī situēta interakcija, sociālas prakses forma vai kā sociālas, kulturālas, vēsturiskas vai politiskas komunikācijas veids.⁵⁰ Līdzīgi arī Normans Fērklouvs uzsver, ka „jēdziens „diskurss” drīzāk attiecināms uz kopējo sociālās interakcijas procesu, tādējādi teksts uzskatāms tikai par vienu no tā sastāvdaļām”.⁵¹

Vodaka uzsver, ka izmantojot diskursus, sociālie aktori rada zināšanu, situāciju un sociālo lomu objektus, kā arī identitātes un interpersonālas attiecības atšķirīgu sociālo grupu starpā. Diskursīva rīcība uzskatāma par sociāli nozīmīgu vairāku iemeslu dēļ: tā ir atbildīga par konkrētu sociālo nosacījumu veidošanos un to konstruēšanu; tā var sekmēt sociāla *status quo* (jeb pastāvošās situācijas) atjaunošanu, leģitimāciju vai relativizāciju; diskursīva rīcība tiek izmantota, lai uzturētu vai reproducētu, vai gluži pretēji – pārveidotu vai likvidētu *status quo*. Izmantojot lingvistiskās reprezentācijas atšķirīgos kontekstos sociālā līmenī, diskursīvās prakses var ietekmēt grupu formāciju un palīdzēt nodibināt vai gluži pretēji – slēpt varas un

⁴⁸ Wodak, R., Meyer, M. (eds.). (2001/2009). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*. London; Thousand Oaks; New Dehli: SAGE Publications. P. 5-6.

⁴⁹ Reisigl, M., Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination: rhetorics or racism and antisemitism*. London; New York: Routledge. P. 27.

⁵⁰ Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. Hampshire; New York: Palgrave Macmillian. P. 3.

⁵¹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis*. Thousand Oaks; London; New Dehli: SAGE Publications. P. 147.

dominances attiecības indivīdu, sociālo grupu un šķiru, atšķirīgu reliģisko, etnisko, seksuālo, politisko, kultūras minoritāšu un vairākuma pārstāvju vidū.⁵²

Skaidrojot diskriminējošu diskursu izmantojumu, Van Dīks akcentē „iekšgrupas” jeb „mēs” locekļu pozitīvo sevis un grupai piederošo indivīdu raksturojumu, uzsverot „viņu” jeb grupai nepiederošo indivīdu negatīvās iezīmes. Diskursu formētāji jeb autori var panākt minēto efektu, izmantojot noteiktu tematiku, šokējošus vai intrigējošus virsrakstus, piemeklējot tendenciozas ilustrācijas vai karikatūras, izmantojot diskriminējošas leksikoloģiskas vienības vai metaforas, lietojot maldinošus argumentus un stāstus. Autors uzsver, ka sociāla, nacionāla, rasistiska vai cita veida diskursīva reprodukcija, proti, „mēs-viņi” grupu polarizācija, kas ietver „mēs” slavēšanu un „viņi” noniecināšanu, var tikt īstenota dažādos veidos, izmantojot atšķirīgas diskursīvās prakses.⁵³

Teorētiski uzsver, ka valoda kā sociālās prakses forma var kalpot par sociālās realitātes atspoguļojumu – lai arī pastāv zināma disonance starp realitāti un valodas lietojumu, vārdu krājums, kas tiek lietots, lai aprakstītu atšķirīgus trūcīguma un nabadzības līmeņus, tos sasaistot ar konkrētiem faktiem, uzskatāms par nozīmīgu sociālu indikatoru. Vēstures pētniece Ģertrūde Himmelfarba (*Gertrud Himmelfarb*) nabadzības raksturojuma konstruēšanai izmanto apzīmējumu „šķiras valoda” (*language of class*).⁵⁴

2.2. Nabadzības diskurss un citādošana

Sociālās nevienlīdzības un nabadzības pētniece Ruta Listere (*Ruth Lister*) skaidro, ka nabadzības fenomens nevar tikt skatīts vienīgi materiālā izteiksmē, bet gan kā koncepts, pastāvoša realitāte un sociāla relācija – galvenokārt starp nabadzīgajiem un nenabadzīgajiem indivīdiem. Tas uzskatāms par divvirziena attiecībām, kuras galvenokārt nosaka nenabadzīgo indivīdu kopums, kuru konstruētie diskursi, attieksmes un rīcības identificējamās kā nozīmīgs ietekmes aspekts nabadzības fenomena izskaidrojumā. Autore minēto stāvokli raksturo kā duālu diferenciācijas un demarkācijas procesu, kurš rada robežšķirtni starp „mēs” un „viņi”, tādējādi ieviešot un uzturot sociālu distanci. Sociālajai distancei nepiemīt izteikti neitrāla ievirze, turpretī tā ir piepildīta ar negatīvi vērtējošiem spriedumiem, kas nabadzīgos konstruē kā morāli „aptraipītu” apdraudējumu, nepelnītu ekonomisku apgrūtinājumu vai žēlojamu objektu.⁵⁵

⁵² Wodak, R., De Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (1999/2009). *The Discursive Construction of National Identity Second edition*. Edinburgh: Edinburgh University Press. P. 8.

⁵³ Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. P. 5.

⁵⁴ Jütte, R. (1994). *Poverty and Deviance in Early Europe*. P. 8.

⁵⁵ Lister, R. (2004). *Poverty*. P. 101.

Raksturojot minēto parādību,>Listere lieto apzīmējumu citādošana jeb *otherness*, kuru pastiprina saistītie sociālie procesi, piemēram, stereotipizācija, stigmatizācija un kategorizācija. Autore stereotipizāciju izskaidro kā diskriminējošu apzīmējumu veidošanu, kuri iemanto patiesumu bez pierādījuma un kalpo, lai viendabīgi attēlotu noteiktas sociālas grupas; tā uzskatāma par diskursīvu stratēģiju, kas pastiprina un sagroza atšķirības. Stereotipizācija mēģina pārveidot kultūras atšķirības citādībā, sociālās kārtības, varas un kontroles interesēs.⁵⁶

Citādošana un ar to saistītie procesi, piemēram, stigmatizācija daudzējādā ziņā ietekmē „mēs” un „viņi” attiecības – saistībā ar „mēs” aspektu, citādošana palīdz definēt patību (*self*) un stiprināt identitāti, tai pat laikā tā nodala „viņus” no pašu sociālajām un kultūras identitātēm, tās mazinot līdz „viņiem” piedēvētajām stereotipizētajām īpašībām. Autore uzsver, ka nabadzīgā slāņa citādošana uzskatāma par simboliskas izslēgšanas stratēģiju, tādējādi indivīdiem, kuri nepieder nabadzīgajai šķirai, tiek dota iespēja vainot nabadzīgo šķiru jeb „viņus” sabiedrībā pastāvošajās ekonomikas, kultūras un sociālajās problēmās.⁵⁷

Listere skaidro, ka žurnālisti un mediji uzskatāmi par nozīmīgiem avotiem „citu” tēla konstruēšanā, formējot attieksmes un negatīvus stereotipus, kā arī nošķiruma starp „mēs” un „viņi” indivīdu grupām veidošanā. Līdzšinējie akadēmiskie pētījumi Apvienotajā Karalistē un Amerikas Savienotajās Valstīs akcentējuši tieši konstruēšanas un reprezentācijas ietekmi nosodošu attieksmju formēšanā.⁵⁸

⁵⁶ Lister, R. (2004). *Poverty*. P. 101.

⁵⁷ Turpat. 102. lpp.

⁵⁸ Turpat. 116. lpp.

3. 20. GS. 20. GADU UN 30. GADU SĀKUMA LATVIJAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

3.1. Ekonomiskās un sociālās situācijas raksturojums 20.gs. 20. un 30. gadu Latvijā

„...No galīga posta, no nabadzības vārda pilnā ziņā, bez līdzekļiem, bez ilgstošas palīdzības no ārienes, ienaidnieku aplenkta – Latvija sāka savu patstāvību.. Ir nenoliedzams, ka cīņa saimnieciskās eksistences dēļ pie mums ir ļoti grūta. Ir tiesa, ka daudzās iedzīvotāju grupām ir jāpārvar ļoti lielas grūtības, lai pastāvētu...”, tā ieskicējot laika posmu un problēmas, ar kādām nācās saskarties nule dibinātajai Latvijas valstij, vēsta sabiedriski politiskais darbinieks un statistiķis Marģers Skujenieks.⁵⁹

Raksturojot sociāli ekonomisko situāciju pēc 1. pasaules kara, jāatzīmē, ka nozīmīgs faktors bija ļoti lielais cilvēku zaudējums. Salīdzinājumā ar pirmskara laiku, 1920. gadā Zemgales iedzīvotāju skaits bija sarucis par 47,4%, Vidzemes – par 46,4%, Kurzemes – par 31,1%, Latgales – par 23,0%, tādējādi kopumā Latvija izrādījās zaudējusi 37,5% no kopējā iedzīvotāju skaita. Daļa no viņiem – vīrieši spēka gados bija krituši Pirmajā pasaules karā vai vēlākajās cīņās par Latvijas Republikas atjaunošanu, simtiem tūkstošiem citu bija devušies tālajās bēgļu gaitās. Starp Latvijā palikušajiem visai maz bija gados jaunu vīriešu, tādējādi neatkarīgajai Latvijai ārkārtīgi svarīgi bija panākt ātrāku lielākās bēgļu daļas atgriešanos dzimtenē. No šī uzdevuma sekmīgas izpildes bija atkarīga arī veiksmē tautsaimniecības atjaunošanā.⁶⁰

Vairāku cēloņu dēļ valdība pauda bažas galvenokārt par lauku apvidiem, tās saistījās ar saspringto pārtikas jautājumu ne tikai pilsētās, bet arī daudzviet laukos, turklāt tikai lauksaimniecība, kurā 1920. gadā bija nodarbināti 79,5% (salīdzinājumam – 1925. gadā 68,3%, 1930. gadā 66,2%)⁶¹, Latvijas iedzīvotāju, varēja dot ienākumus valstij.⁶² Situāciju lauku apvidos vēl smagāku vērtā jaunu, darbaspējīgu cilvēku (līdz 40 gadu vecumam) trūkums, kas tur bija izjūtams daudz asāk nekā citur Latvijā, sevišķi maz bija 20-29 gadus vecu vīriešu, turpretim daudz vecu ļaužu. Minētie apvidi nespēja saviem spēkiem vien uzturēt sarukušo iedzīvotāju skaitu, jo zeme tika apstrādāta salīdzinoši nelielās platībās.⁶³

⁵⁹ Skujenieks, M. (1928). *Latvija 1918.-1928. gados*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 3. lpp.

⁶⁰ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 372.-373. lpp.

⁶¹ Skujenieks, M. (1938). *Latvijas statistikas atlases*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 17. lpp.

⁶² Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940*. 373. lpp.

⁶³ Turpat. 375. lpp.

Skujenieks uzsver, ka nodarbināto Latvijas iedzīvotāju lielākā daļa vienmēr bijusi laukstrādnieki, tādējādi to algas lielums raksturo lielas Latvijas iedzīvotāju daļas eksistences nosacījumus. Salīdzinot laukstrādnieku ienākumus pirms kara laikā un pēc tā, atklājas, ka 1913./1914. gadā puīša (jeb strādnieka) gada alga sastāda 375 latus, 1923./1924. gadā 380 latus, 1926./1927. gadā 575, savukārt 1928./1929. gadā 555 latus. Meitas (jeb strādnieces) gada alga 1913./1914. gadā sastāda 265 latus, 1923./1924. gadā 225 latus, 1926./1927. gadā 365 latus, savukārt 1928./1929. gadā 365 latus.⁶⁴

Pētniece Vita Zelče, raksturojot 20. gadsimta 20. gadus, skaidro, ka šajā laika posma cilvēki lēnām pārvarēja kara radīto nabadzību, dzīves līmenis pieauga. Ja 1920. gadā strādājošajiem pārtikai bija jātērē 80-90% no mēnešalgas, tad 1922. gadā jau – 50-60%. Tomēr pirmskara labklājību sasniegt nebija ne viegli, ne vienkārši. Statistiķu veiktie reālās darbalgas aprēķini rāda, ka kvalificētie strādnieki 1921. gadā saņēma 54% no 1914. gada algas, nekvalificētie strādnieki – 62% un nekvalificētās strādnieces – 60%. Savukārt 1928. gadā kvalificēto strādnieku alga jau līdzinājās 73% no pirmskara algas, nekvalificēto strādnieku 75% un nekvalificēto strādnieču – 72%.⁶⁵

1926. gadā Valsts statistikas pārvaldes darba un iekšējās tirdzniecības nodaļas vadītāja Jēkaba Jurevica vadībā tika īstenots ģimenes budžeta pētījums, kura ietvaros tika apkopoti vērtīgi dati un veikta to analīze. Pētījuma rezultāti sniedz ieskatu tālaika ģimeņu ieņēmumos (tos veidoja ģimenes galvas un pārējo locekļu peļņa, kā arī citi avoti) un izdevumos.⁶⁶ Raksturojot ieņēmumu-izdevumu bilanci aplūkojamo ģimeņu saimniecībās (sk. 3.1.1. att.), tiek skaidrots, ka mūsu algas cilvēki, atskaitot fiziska darba strādnieku Rīgā, saimniekojuši ar deficītu. Visgrūtāk klājies darbiniekiem provincē, no kuriem intelektuāla darba strādnieka iztrūcis Ls 9,11, bet fiziska darba strādniekam Ls 8, caurmērā mēnesī uz patērētāja vienību.⁶⁷

	Rīgā		Provincē	
	Intelektuālā darba strādnieki	Fiziska darba strādnieki	Intelektuālā darba strādnieki	Fiziska darba strādnieki
Ienākumi	118,22	75,06	98,01	59,84
Izdevumi	124,56	74,55	107,12	67,84
Starpība	-6,34	+0,51	-9,11	-8,00

3.1.1. att. Ieņēmumu un izdevumu salīdzinājums (1926., 1927. g.)

⁶⁴ Skujenieks, M. (1928). *Latvija 1918.-1928. gados*. 66. lpp.

⁶⁵ Zelče, V., Sprugaine, V. (2005). *Marginālās jeb 1376. fonds*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 51. lpp.

⁶⁶ Turpat.

⁶⁷ Valsts statistiskā pārvalde. (1926). *Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 5. lpp.

3.1.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Literatūra vēsta, ka smagie materiālie apstākļi pēc 1. pasaules kara un tam sekojošā ekonomiskā krīze spieda iesaistīties darbā maksimāli lielu skaitu iedzīvotāju. Ja 1897. gadā algotu darbu veica 38,7% no visiem iedzīvotājiem, 1925. gadā – 60,9%, savukārt 1935. gadā 61,1%.⁶⁸ Dzimumu sadalījumu nodarbinājuma sfērā iespējams raksturot sekojoši - 1925. gadā nodarbināti bija 56,4% sieviešu, 1930. gadā – 57,2%, savukārt starp vīriešiem nodarbinātības procentuālais skaits 1925. gadā sasniedza 68,5%, 1930. gadā – 71,8%.⁶⁹ Latvijas saimnieciskie apstākļi arī 20. gs. pirmajā trešdaļā uzskatāmi par samērā nelabvēlīgiem. Latvijas nacionālā bagātība, rēķinot uz iedzīvotāju, bija aptuveni 2 līdz 3 reizes mazāka nekā Vācijā un Zviedrijā, 4 reizes mazāka nekā Anglijā un 5 reizes mazāka nekā Šveicē, neskatoties uz faktu, ka gandrīz visi darbaspējīgie iedzīvotāji bija nodarbināti.⁷⁰

Kārlis Kalniņš, raksturojot Latvijas valsts sasniegumus laika posmā no tās dibināšanas 1918. gadā līdz 1939. gadam, gada griezumā apkopojis darba meklētāju jeb bezdarbnieku skaitu caurmērā mēnesī: 1921. gadā – 3300, 1924. gadā – 2000, 1927. gadā - 3100, 1930. gadā – 4900, 1931. gadā – 8700, 1932. gadā – 14600, 1933. gadā 8200, savukārt 1934. gadā 5000 darba meklētāju.⁷¹

Vēsturnieks Jānis Bērziņš, raksturojot Latvijas rūpniecības strādnieku sociālo portretu 20. gadsimta sākumā, uzsver, ka darba zaudēšana un bezdarbs strādniekam un tā ģimenei uzvēla materiālu grūtību slogu, iestājās trūkums un nabadzība, taču tas viss bija tikai bezdarba radītā strādnieku dzīves aisberga redzamā daļa. Bezdarbs strādniekam izraisīja arī sociāli psiholoģiskas traumas, jo tas, pēc autora domām, ir cilvēka svarīgākā dzīves nepieciešamība un nozīmīgs stimuls personības attīstībai, bet bezdarbs šo saskaņu izjauc. Bezdarbnieks parasti nonāca depresijā, ieslīga apātijā un sociālajā izolācijā, viņam zuda iespēja piedalīties sabiedriskajā dzīvē, mazinājās cilvēciskā pašapziņa. Radās konflikti ģimenē, saruka laulību skaits un dzimstība, bezdarbniekos pieauga naidis pret rūpniekiem, valdības pārstāvjiem un sabiedrību.⁷²

Vēsturnieks Arnolds Aizsilnieks akcentējis, ka salīdzinot bezdarbnieku skaitu ik gadu janvāra beigās un jūlija beigās, redzam, ka bezdarbs Latvijā lielāko tiesu ir sezonas bezdarbs, kas pieauga ziemā, kas dažas ražošanas nozares ierobežoja vai pat pārtrauca savu darbību.

⁶⁸ Zvidriņš, P., Vanovska, I. (1992). *Latvieši: statistiski demogrāfisks portretējums*. Rīga: Zinātne. 30. lpp.

⁶⁹ B.a. (1990). *Latvija citu valstu saimē: kulturāli saimnieciskais apskats*. Rīga: Zinātne. 78. lpp.

⁷⁰ Zvidriņš, P., Vanovska, I. (1992). *Latvieši: statistiski demogrāfisks portretējums*. 30. lpp.

⁷¹ Kalniņš, K. (1947). *Vai Jūs zināt, ka Latvija? Dati par Latvijas sasniegumiem 1918-1939.g.* Eslingena: Latviešu Ziņas. 11. lpp.

⁷² Bērziņš, J. (2009). *Latvijas rūpniecības strādnieku sociālais portrets, 1900-1914*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 159. lpp.

Šiem bezdarbniekiem valsts centās palīdzēt, rīkojot viņiem dažāda veida sabiedriskus darbus vai piešķirot materiālus pabalstus (sk. 3.1.1.1. att.).⁷³

Gadi	aizdevumi pašvaldībām (skaits)	pabalsti (skaits)	kopā
1922/23	305	1307	1612
1923/24	177	735	912
1924/25	103	692	795
1925/26	126	988	1115
1926/27	130	978	1108
1927/28	193	1548	1742
1928/1929	167	2280	2447
1929/1930	178	1862	2040

3.1.1.1. att. Valsts piešķirtie aizdevumi un pabalsti (skaits)

Līdzīgi arī vēstures pētniece Elga Zālīte atzīst, ka 20. gadsimta 20. un 30. gados bezdarbs Latvijas pilsētās bija nevienmērīga darbaspēka sadalījuma rezultāts, kuram bija izteikti sezonāls raksturs. Piemēram, laukstrādnieki, tāpat kā kokapstrādes un celtniecības strādnieki, bija nodarbināti galvenokārt vasarā un rudenī, bet ziemā reģistrējās pašvaldību darba apgādēs, kad tika reģistrētas 2 līdz 10 reizes vairāk personu nekā vasaras periodā. Ņemot vērā nodarbinātības problēmas specifiku, kā arī ierobežotos finansu resursus, galvenais akcents bezdarba novēršanā tika likts uz sabiedrisko darbu organizēšanu. Trūcīgākajiem palīdzību no valsts un pašvaldībām bija iespējams saņemt arī pabalstu veidā (produkti, īres nauda u.tml.).⁷⁴ Tai pat laikā bezdarbs, nabadzība un dzīvošana trūkumā nevar tikt aplūkota vienīgi kā neizglītotu indivīdu problēma – literatūrā aprakstīta t.s. „inteliģentā bezdarba” problēma. Darba meklētāja piederību inteliģentajiem bezdarbniekiem nosaka minimums – iegūta vidējā izglītība. 20. gadsimta 20. gados darba apgādēs reģistrēto darba meklētāju kopumā inteliģento bezdarbnieku īpatsvars veidoja aptuveni 3%.⁷⁵

Ja laika posmu pēc Pirmā pasaules kara raksturo tam sekojošie smagie sociālie un materiālie apstākļi un to izraisītā krīze, 20. gadsimta 20. gadu nogale un trīsdesmito gadu sākums tika aizvadīts Lielās saimnieciskās depresijas ietekmē. Pēc 1. Pasaules kara starp

⁷³ Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914-1945*. Stokholma: Daugava. 398. lpp.

⁷⁴ Zālīte, E. (1999). Sociālā apdrošināšana Latvijā (1920-1940). *Latvijas Arhīvi*, 2, 99-127.

⁷⁵ Kļaviņa, E. (1992). Inteliģentie bezdarbnieki Latvijas Republikā 1920.-1940. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 81-101.

pasaules valstīm attīstījās t.s. multilaterālā tirdzniecība, šāds stāvoklis bija augstākā mērā labils – to viegli varēja sagraut negaidīti traucējumi. Visspēcīgākais trieciens šai tirdzniecības sistēmai nāca no Amerikas Savienotajām Valstīm - vairākiem ekonomiskiem un saimnieciskiem faktoriem (piemēram, straujšam patēriņa preču pieaugumam, investīciju mazināšanai jaunās fabrikās un būvniecībā, spekulatīviem darījumiem u.c.) sekoja akciju kursa sabrukums 1929. gada oktobrī, kam sekoja smaga un ilgstoša saimnieciska depresija; šī depresija pamazām pārsviedās uz citām pasaules daļām.⁷⁶

Aizsilnieks skaidro, ka Latvija sāka sajūst saimnieciskās depresijas vējus 1930. gadā – tie sākās ar cenu slīdēšanu, kam sekoja cenu restrikcija un ārējās tirdzniecības apjoma samazināšanās. Saimnieciskās depresijas posmā dzīves izmaksu līmenis Rīgā noslīdēja, taču strādnieki un ierēdņi Latvijā no tā mantoja ļoti maz, jo Latvijā sākās vispārēja algu pazemināšana, kas, pēc autora domām, ir ļoti sāpīgs process un izraisa nesalīdzināmi vairāk sarūgtinājumu un naida nekā cenu celšanās. Bez tam, jo zemāk slīd cenas, jo vairāk padziļinās depresija un vairojas bezdarbnieku skaits.⁷⁷

3.1.2. Sociālā apgādība

Jaunā Latvijas valsts dzima neapskaužamos apstākļos, jo visapkārt valdīja posts un nabadzība, plašus apmērus bija pieņēmis bezdarbs, turklāt kā pilsētās, tā laukos ļoti daudz bija trūcīgu, darba nespējīgu, citiem vārdiem sakot – sociāli apgādājamo cilvēku.⁷⁸ Nodibinoties neatkarīgajai Latvijas Republikai, smagākā problēma neapšaubāmi bija līdzekļu trūkums, tāpēc vajadzēja izšķirties, kuri sociālie jautājumi risināmi neatliekami, kuri var arī pagaidīt. Tā kā valstī bija daudz sociāli apgādājamo, pats pirmais solis Latvijas Republikas sociālajā politikā bija 1918. gada 4. decembrī Tautas Padomes pieņemtie noteikumi par sociālo labklājību, veselības aizsardzību un nespējnieku apgādību. Savukārt pirmās pensiju tiesības – jau 1920. gada janvārī – Latvijas Valsts deva tiem kara invalīdiem, kas darbspējas bija zaudējuši 1. pasaules kara laikā un Latvijas atbrīvošanās cīņās, arī bojā gājušo cīnītāju trūcīgiem ģimenes locekļiem.⁷⁹

Par Latvijas iedzīvotāju dzīves un darba apstākļiem, viņu veselības aizsardzību valsts mērogā nācās rūpēties Tautas labklājības ministrijai ar tās trim – Darba aizsardzības, Sociālās apgādības un Veselības departamentiem. Tiek uzsvērts, ka jau 20. gados apgādībai un darba

⁷⁶ Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914-1945*. 438. lpp.

⁷⁷ Turpat. 452. lpp.

⁷⁸ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940*. 530. lpp.

⁷⁹ Kļaviņa, E. (1991). Vecuma pensiju jautājums Latvijas Republikas sociālajā politikā. 1918-1940. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 81-101.

aizsardzībai valsts izdeva ievērojamas summas – 1922./1923. gada budžetā tās sasniedza 5 miljonus latu, savukārt 1929./1930. gada budžetā 21,9 miljonus latu.⁸⁰

1928. gada 13. aprīlī tika izsludināts Saeimas likums par sociālo apgādību, kas noteica, ka tiesības uz sociālo apgādību bija visiem Latvijā dzīvojošajiem trūcīgiem nespējniekiem. Pienākums sniegt viņiem palīdzību tika uzlikts valstij un pašvaldībām. Likums noteica, ka valsts pienākumos ietilpst pilnā apmērā apgādāt trūcīgos nespējniekus, bērnus atradeņus, kā arī trūcīgos nespējniekus – ārvalstu iedzīvotājus Latvijā un Latvijas pilsoņus ārzemēs, tāpat ārstēt, kopt un uzturēt lepras slimniekus, ar tuberkulozi saslimušos (grūti dziedināmā stadijā), veneriskos slimniekus u.c. 1933. gadā vietējo pašvaldību apgādājamo pavisam bija 53 tūkstoši cilvēku, no kuriem lielākā daļa – 26,6 tūkstoši atradās pilsētās.⁸¹

1932. gada Latvijas statistiskajā gada grāmatā, raksturojot pašvaldību sociālo apgādību laika posmā no 1928. līdz 1932. gadam, fiksēts trūcīgo ģimeņu skaits (20. gados izdotajās statistikas gada grāmatās šāds aspekts netiek aplūkots), kas atklāj, ka kopumā pilsētās apzinātas 778 trūcīgas ģimenes, savukārt lauku reģionos – 1171 trūcīga ģimene, tādējādi uz 1933. gada 1. janvāri kopumā Latvijas teritorijā fiksētas 1949 trūcīgas ģimenes, taču kopējais apgādājamo skaits (slēgtā un atklātā apgādībā) sasniedza 48235 cilvēkus.⁸² Nabadzības pārsvaru lauku teritorijās un tur valdošo noskaņojumu 1927. gadā ilustrē laikraksts „Jēkabpils Vēstnesis”: „...Tas pats sakāms arī par mūsu pašreizējo saimniecisko dzīvi, kuras krīzi un draudošos apmērus vislabāki varat novērot laukos, kur vēl nebeidz klaudzēt nabadzības un posta vēstneši – ūtrupu āmuri un visas lauku saimniecības pārdzīvo lielākas vai arī mazākas saimnieciskas grūtības..”⁸³

Raksturojot valsts sociālo apgādību laika posmā no 1930. Līdz 1934. gada septembrim, iespējams identificēt dažādus palīdzības veidus, piemēram, pārceļšanās pabalsti trūcīgām personām nokļūšanai dzīves vietā (1138 gadījumi), kā arī uztura pabalsti trūcīgām ģimenēm (3241 gadījumi).⁸⁴

Literatūrā un statistikas materiālos, kas ilustrē 20. gadsimta pirmās puses norises Latvijā, nav rodami dati, kas raksturotu tieši nabadzības izplatību un apmērus, tādējādi iespējams ieskicēt vienīgi aptuveni nabadzības ainu, pamatojoties uz bezdarba un sociālās

⁸⁰ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940.* 531.-532. lpp.

⁸¹ Turpat. 532.lpp.

⁸² Valsts statistiskā pārvalde. (1932). *Latvijas statistiskā gada grāmata.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 218. lpp.

⁸³ B.a. (1927, 22. jūl.). Jaunu problēmu priekšvakarā. *Jēkabpils Vēstnesis.* 1. lpp.

⁸⁴ Valsts statistiskā pārvalde. (1933). *Latvijas statistiskā gada grāmata.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 220.-221. lpp.

apgādes statistikas datiem, tos papildinot ar atbilstošā laika posma preses publikācijām un to ietvaros reprezentēto nabadzības atainojumu.

3.2. Preses sistēmas raksturojums 20.gs. 20. un 30. gadu Latvijā

Vēsturniece Vita Zelče, raksturojot Latvijas preses sistēmu 20. gadsimta 20. un 30. gados, skaidro, ka beidzoties karadarbībai un Latvijā iestājoties mieram, preses funkcijas paplašinājās un dažādojās. Plašu komunikācijas procesu veidošanās galvenā nozīme bija laikrakstiem, strauji palielinājās avīžu un uz žurnālu skaits. Komunikācijas procesu un preses darbības uzplaukuma veicināšanā identificējami vairāki svarīgi aspekti – gan preses likuma izstrāde un pieņemšana 1923. gadā, gan aģentūras LETA dibināšana un attīstība, nenoliedzami – arī Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības darbība.⁸⁵

Noslēdzoties cīņām par Latvijas neatkarību un brīvību, kā arī turpmākajos gados strauji palielinājās iznākošo laikrakstu un žurnālu skaits – piemēram, 1920. gadā Latvijā tika izdoti 22 laikraksti un 45 žurnāli, savukārt 1925. gadā to skaits bija palielinājies līdz 109 laikrakstiem un 181 žurnālam.⁸⁶

Neatkarīgās valsts periodā Latvijā iznākošos preses izdevumus var klasificēt pēc veida (laikraksti, žurnāli), pēc periodiskuma (dienas, nedēļas, mēneša u.c. izdevumi). Preses izdevumi atšķīrās arī pēc to izdošanas nolūka. Te jāmin oficiālie izdevumi, politisko partiju un komerciālie (neatkarīgie, bezpartejiskie) izdevumi. Vita Zelče uzsver, ka lielākā sabiedriskā loma, vērtējot pēc tirāžas, bija neatkarīgajiem, bezpartejiskajiem laikrakstiem. Vadošais no tiem – Benjamiņu ģimenes izdotās „Jaunākās Ziņas”, kas apvienoja kvalitatīva un liela metiena masu laikraksta iezīmes. „Jaunāko Ziņu” auditoriju veidoja visplašākie iedzīvotāju slāņi – laikraksts bija labi informēts, Saeimai un valdībai tuvu stāvošs izdevums, kuru lasīja gan politiķu, gan uzņēmēju aprindas, gan inteliģence, gan arī strādnieki un zemnieki, tādējādi tirāžas dinamikas pieaugums liecināja par laikraksta ietekmes pieaugumu.⁸⁷

20. gadsimta 20. gados un 30. gadu sākumā nozīmīgu preses izdevumu kopu veidoja politisko partiju izdevumi, piemēram, LSDSP izdeva dienas laikrakstu „Sociāldemokrāts”, LSDSP biedru izveidotā t.s. maziņu partija sāka izdot laikrakstu „Darba Balss” (1921-1925), Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija izdeva laikrakstu „Latvija” (1922-1934),

⁸⁵ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940.* 774.-775. lpp.

⁸⁶ Treijs, R. (red.). (1996). *Latvijas Republikas prese, 1918.-1940.* Rīga: Zvaigzne ABC. 76. lpp.

⁸⁷ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940.* 775. lpp.

savukārt Latviešu nacionālās apvienības oficiozs bija dienas laikraksts „Latvis” (1921-1934), kā arī citi izdevumi.⁸⁸

20. un 30. gados Latvijā iznāca liels skaits konfesiju un reliģisko periodisko izdevumu, kas tika laisti klajā ne tikai Rīgā un lielākajās Latvijas pilsētās, bet arī vairākām mazpilsētās, piemēram Tilžā (pedagoģisks žurnāls reliģiskā garā „Draudzības Saite”) u.c. izdevumi. Savu vietu Latvijas preses spektrā ieņēma latgaliešu izdevumi – 20. gadsimta 20. un 30. gados kopumā iznāca 41 latgaliešu izdevums, to vidū populārākais – laikraksts „Latgolas Vārds” (1919-1940), taču jāmin arī „Latgalīts” (1920-1926), „Jaunō Straume” (1921-1934), „Zemņika Bolss” (1924-1926) u.c.⁸⁹

Drīz pēc valsts apvērsuma 1934. gada 15. maijā notika būtiskas pārmaiņas Latvijas preses kopainā – pamatojoties uz noteikumiem par kara stāvokli, iekšlietu ministrs izdeva rīkojumu par vairāku preses izdevumu slēgšanu. Pavisam tika slēgti 54 izdevumi, no tiem 28 Rīgā. Jau 1934. gada 16. maijā – dienu pēc valsts apvērsuma – tika ieviesta iepriekšējā cenzūra.⁹⁰ Kārlis Ulmanis aicināja nodibināt ciešākus kontaktus starp divām varām – valdību un presi. Tā brīža raksturu un noskaņu ieskicē izteikums, ka „presei tagad nepieciešams padziļināt izpratni par jauno laiku, par jaunā laika prasībām un uzdevumiem. Jo ātrāk mums izdosies ar 15. maija dzidrā avota ūdeni nomazgāt visu veco laiku šmiņķi nost no avīžu sejas, jo labāk”.⁹¹

Tiek uzsvērts, ka kopumā demokrātiskajā Latvijā preses izdevumu klāsts bija plašs un daudzpusīgs, laikraksti un žurnāli pauda un pārstāvēja dažādu politisko grupējumu, sociālo slāņu un tautību intereses, kā arī tie aptvēra visplašāko interešu auditorijas.⁹²

⁸⁸ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940.* 777. lpp.

⁸⁹ Turpat. 778.-779. lpp.

⁹⁰ Turpat.

⁹¹ Citēts pēc: Treijs, R. (red.). (1996). *Latvijas Republikas prese, 1918.-1940.* 351. lpp.

⁹² Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940.* 781. lpp.

4. PĒTNIECĪBAS METODES UN DIZAINS

Lai atklātu nabadzības diskursu un tā konstrukciju Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā, analīzes īstenošanai tika izvēlētas divas pētniecības metodes – kvantitatīvā kontentanalīze un diskursa vēsturiskā metode. Izmantojot kontentanalīzi tika sniegts publikāciju kvantitatīvs raksturojums, tika identificēta publikāciju skaita dinamika un intensitāte izvēlētajā laika periodā, savukārt, izmantojot diskursa vēsturiskās metodes iezīmes un funkcijas, tika atklāta nabadzības diskursa konstrukcija un attēlojums Latvijas presē 20. gadsimta 20. gados un 30. gadu sākumā.

4.1. Kontentanalīze

Kontentanalīze pamatoti tiek uzskatīta par vienu no visbiežāk izmantotajām kvantitatīvajām pētniecības metodēm mediju un komunikācijas izpētē. Tās pielietojums un mērķi teorētiķu vidū tiek skaidroti atšķirīgi, piemēram: „Kontentanalīze ir pētniecības metode, kas tiek pielietota, lai veiktu objektīvu, sistemātisku un kvantitatīvu komunikācijas satura raksturojumu.”⁹³

Klauss Krippendorfs (*Klaus Krippendorff*) kontentanalīzi definē: „Pētniecības metodi, kas izmantojama tekstu analīzē, lai iegūtu atbilstošus un ticamus secinājumus un izzinātu to lietojuma kontekstu.”⁹⁴ Čārlzs Raits (Charles Wright) kontentanalīzi raksturo sekojoši: „Pētniecības metode, kura tiek izmantota komunikācijas satura sistemātiskai klasifikācijai un raksturošanai, vedoties pēc iepriekš noteiktām kategorijām. Tehniskā objektivitāte nosaka, ka klasifikācijas un analīzes kategorijām jābūt skaidri definētām, kas padarītu drošu vadīšanos pēc tām.”⁹⁵ Tādējādi objektivitāte un sistemātiskums ir tās iezīmes, kas kontentanalīzi atšķir no citiem teksta satura analīzes veidiem.

Raksturojot kontentanalīzes pētniecības metodes priekšrocības, Arturs Bergers (*Arthur Berger*) akcentē, ka tā uzskatāma par neuzbāzīgu – pētnieks neiejaucas pētāmajā materiālā vai avotā, tādējādi pētījuma rezultāti uzskatāmi par objektīviem; kontentanalīze var tikt izmantota pētot gan vēsturisku tematiku vai veicot salīdzinošu kontentanalīzi; kontentanalīzē

⁹³ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 57.

⁹⁴ Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks; London; New Dehli: Sage Publications. P. 18.

⁹⁵ Citēts pēc: Berger, A. A. (2010). *Media and Communication Research Methods. Second edition*. Thousand Oaks; London; New Dehli: SAGE Publications. P. 205-206.

izmantojamie avoti uzskatāmi par salīdzinoši viegli iegūstamiem, tādējādi, izmantojot šo pētniecības metodi, iespējams apstrādāt lielu datu apjomu.⁹⁶

Izmantojot kontentanalīzi kā kvantitatīvu teksta pētniecības metodi, izvirzāmi vairāki svarīgi priekšnosacījumi: pētāmās izlases kopas izvēle, analīzes vienības noteikšana jeb tas, kāda būs mazākā pētāmā vienība un, kategoriju sistēmas izveide, precīzi definējot un nosakot kategoriju robežas⁹⁷.

Raksturojot kontentanalīzes kā pētniecības metodes trūkumus, Čārlzs Raits uzsver, ka: „svarīgi atzīmēt, ka kontentanalīze kā pētniecības metode nenodrošina tiešu informāciju par komunikatora būtību, auditoriju vai komunikācijas efektiem.”⁹⁸ Izmantojot kontentanalīzi iespējams iegūt rezultātus, kas nav atkarīgi no pētnieka subjektivitātes un tie ir vispārināmi, taču, tā kā konkrētajā pētījumā nepieciešams interpretēt iegūtos datus un analizēt tos plašākā kontekstā, tiek izmantota kvalitatīvā pētniecības metode – diskursa vēsturiskā metode (*discourse-historical approach*).

4.2. Kritiskā diskursa analīze

Diskursa analīzes teorētiķi Normans Fērklovs un Ruta Vodaka skaidro, ka „kritiskā diskursa analīze (*critical discourse analysis*) aplūko diskursu – runāto un rakstīto valodu kā sociālās prakses formu. Diskursa, kā sociālās prakses, raksturojums sevī ietver konkrētu diskursīvu notikumu un situācijas, institūcijas vai sociālas struktūras, kuras to veido, dialektikas attiecības. Dialektiskas attiecības uzskatāmas par divpusējām: no vienas puses – diskursīvo notikumu veido situācijas, institūcijas un sociālas struktūras, no otras puses – diskurss ietekmē pašas situācijas, institūcijas un sociālas struktūras.”⁹⁹

Lingvistikas un diskursu pētnieks Teuns van Dīks kritisko diskursa analīzi raksturo kā diskursa analītiskās izpētes pieeju, kas primāri aplūko veidu, kādā tiek realizēts sociālās varas izmantojums, dominance un nevienlīdzība, kas atveidota runā un rakstos, sociālu un politisku kontekstu ietvaros.¹⁰⁰

Nošķīrumu starp diskursu pētniecību (*discourse studies*) un kritisko diskursa analīzi balstās problēmorientētā, starpdisciplinārā pieejā – kritiskā diskursa analīze neaplūko

⁹⁶ Berger, A. A. (2010). *Media and Communication Research Methods. Second edition*. P. 213.

⁹⁷ Stempel, H. G., Weaver, H. D., Cleveland, G. W. (2003.) *Mass communication research and theory*. Boston: Allyn and Bacon. P. 211

⁹⁸ Berger, A. A. (2010). *Media and Communication Research Methods. Second edition*. P. 206.

⁹⁹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 147.

¹⁰⁰ Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. P. 85.

lingvistiskus elementus kā atsevišķas vienības, bet gan apskata sarežģītus sociālus fenomenus, kuru izpētē pielietojamas daudzdisciplināras un metodiskas pieejas.¹⁰¹

Normans Fērklouvs un Ruta Vodaka rezumē kritiskās diskursa analīzes pamatprincipus:

1. Kritiskā diskursa analīze ir saistīta ar sociālajām problēmām, nevis ar valodu vai tās lietojumu *per se* jeb pašu par sevi, bet gan ar sociālo un kultūras procesu un struktūru lingvistiskajām iezīmēm, tādējādi kritiskā diskursa analīze uzskatāma par starpdisciplināru.

2. Varas attiecības ir cieši saistītas ar diskursu – kritiskā diskursa analīze aplūko gan varas atainojumu diskursa ietvaros, gan varu pār diskursu.

3. Sabiedrība un kultūra ir dialektiski saistīta ar diskursu: vienlaicīgi diskursi ietekmē sabiedrība un kultūra, kā arī sabiedrība un kultūra rada diskursus. Ikvienas valodas vienības lietojums reproducē vai transformē sabiedrību un kultūru, tai skaitā arī varas attiecības.

4. Valodas lietojums var būt ideoloģisks – lai to identificētu, nepieciešams veikt tekstu interpretācijas, uztveres un sociālo efektu izpēti.

5. Diskursi ir vēsturiski un var tie var tikt izprasti vienīgi saistībā ar to kontekstu. Diskursi nav iesakņojušies konkrētajā kultūrā, ideoloģijā vai vēsturē, bet gan ir intertekstuāli saistīti ar citiem diskursiem.

6. Saistība teksta un sabiedrības starpā nav uzskatāma par tiešu, tā izteikta, izmantojot sociālpsiholoģisko teksta izpratnes modeli.

7. Diskursa analīze uzskatāmas par interpretējošu un skaidrojošu, tā ietver sistemātisku metodoloģiju un teksta saistību ar tā sociālajiem nosacījumiem, ideoloģiju un varas attiecībām. Interpretācijas uzskatāmas par dinamiskām – tās iespējams saistīt ar jauniem kontekstiem un informāciju.

8. Diskurss uzskatāms par sociālās uzvedības formu. Kritiskā diskursa analīze identificējama kā sociāli zinātniska disciplīna, kas pielietojama praktisku jautājumu izpētei.¹⁰²

4.2.1. Diskursa vēsturiskā metode

Diskursa vēsturiskā metode (*discourse-historical approach*) ir viena no kritiskās diskursa analīzes (*critical discourse analysis*) pieejām, kas aplūko runāto un rakstīto valodu kā sociālās prakses formu. Diskurss izsaka noteiktu sociālas prakses darbības sfēru noteiktā perspektīvā. Diskursīvās prakses un specifiskus darbības laukus (situācijas, institucionāli

¹⁰¹ Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*. Los Angeles; London; New Dehli: SAGE Publications. P. 92.

¹⁰² Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 146.

rāmējumi un sociālas struktūras), kuros tās identificējamās saista dialektiskas attiecības. No vienas puses – situatīvie, institucionālie un sociālie aspekti veido un ietekmē diskursu veidošanos, no otras – diskursi iespaido diskursīvās un nediskursīvās sociālas un politiskās rīcības un procesus.¹⁰³

Ruta Vodaka (*Ruth Wodak*) uzsver, ka analizējot vēsturiskus, organizatoriskus, kā arī politiskus tematus un tekstus, diskursa vēsturiskā metode mēģina integrēt liela apjoma pieejamās zināšanas par vēsturiskiem avotiem, kā arī sociālo un politisko lauku kontekstu, kurā norisinās minētie diskursi. Metode analizē diskursīvo notikumu vēsturisko dimensiju, izpētot veidus, kādos konkrētie diskursu žanri uzskatāmi par diahronisku pārmaiņu subjektiem. Minētais aspekts netiek aplūkots vienīgi kā informācija, turpretī tiek integrētas atšķirīgas sociālās teorijas, ar kuru palīdzību tiek skaidrots konteksts.¹⁰⁴

Diskursa vēsturiskās metodes ietvaros ideoloģija tiek aplūkota kā vienpusēja perspektīva vai pasaules uzskats, ko veido saistītas mentālas reprezentācijas, pārliecības, viedokļi, attieksmes un vērtējumi, kas kopīgi kādas noteiktas sociālās grupas pārstāvjiem. Ideoloģija kalpo par nozīmīgu aspektu nevienlīdzīgu varas attiecību izveidošanai un saglabāšanai diskursa ietvaros.¹⁰⁵

Diskursa vēsturiskās metodes teorētiķi Martins Rīsigls (*Martin Reisigl*) un Ruta Vodaka apkopojuši desmit, viņuprāt, svarīgākos diskursa vēsturiskās metodes principus:

1. Pētniecības metode uzskatāma starpdisciplināru – tā sevī ietver teoriju, metodes, metodoloģiju, pētījuma praksi un praktisku pielietojumu.
2. Metode ir problēmorientēta.
3. Metodes ietvaros tiek saistītas atšķirīgas teorijas un metodes, lai panāktu adekvātu izpētes objekta izpratni un izskaidrojumu.
4. Pētniecība sevī ietver lauka izpēti un etnogrāfiju (jeb pētniecību no „iekšpuses”), kas nepieciešama, lai veiktu pilnvērtīgu objekta izpēti.
5. Pētniecības process neizbēgami rekursīvi pārvietojas starp teoriju un empīriskajiem datiem.
6. Pētniecības metode aplūko dažādus žanrus un publiskās sfēras, kā arī intertekstuālās un interdiskursīvās attiecības.

¹⁰³ Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Los Angeles; London; New Dehli: SAGE Publications. P. 67-68.

¹⁰⁴ Turpat. 65. lpp.

¹⁰⁵ Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*. P. 88.

7. Veicot tekstu un diskursu interpretāciju, tiek ņemts vērā to vēsturiskais konteksts. Vēsturiskā orientācija pieļauj rekontekstualizācijas funkciju kā nozīmīgu procesu, kas savieno tekstus un diskursus intertekstuāli un interdiskursīvi, rekonstrukciju.
8. Pētāmās kategorijas un rīki nav uzskatāmi par stingri noteiktiem – tiem jābūt individuāli izstrādātiem katrai analīzei, pamatojoties uz pētāmo problēmu specifiku.
9. Par pamatu kalpo augstākā līmeņa teorijas – specifiskos gadījumos, par atbilstošāku teorētisko bāzi uzskatāmas vidējā līmeņa teorijas.
10. Par nozīmīgu mērķi uzskatāms pētījumā iegūto rezultātu pielietojums. Rezultāti jāveido pieejami, ekspertu pielietojamiem un komunicētiem publiski.¹⁰⁶

Tiek uzsvērts, ka diskursa vēsturiskās metodes pētnieciskā procedūra uzskatāma par hermeneitisku un skaidrojošu, to ietekmējušas kognitīvās zinātnes. Pēc autore domām, pētnieciskā procedūra jāuztver nevis kā atsevišķu darbības soļu secību, bet gan kā trīs analītisko dimensiju ciklu, kura ietvaros minētās dimensijas ir sistemātiski un rekursīvi saistītas ar kontekstuālo zināšanu kopumu.¹⁰⁷

R. Vodaka akcentē, ka diskursa vēsturiskā metode pētniecības gaitā tiek īstenota trīs līmeņos jeb dimensijās: pirmkārt, tiek identificēts pētāmā diskursa specifiskais saturs vai temati, tam seko diskursīvo un argumentācijas stratēģiju sīkāka izpēte, kuras ietvaros ar jēdzienu „stratēģija” tiek apzīmēts vairāk vai mazāk apzināts prakšu (arī diskursīvu) kopums, kas tiek pielāgots konkrētajiem sociālajiem, politiskajiem, psiholoģiskajiem vai lingvistiskajiem mērķiem. Diskursīvās stratēģijas var tikt īstenotas atšķirīgās lingvistiskās struktūras un sarežģītības līmeņos. Treškārt, tiek aplūkotas diskursa konstrukcijā izmantoto diskriminējošo stereotipu lingvistiskās nozīmes un specifiskās, kontekstuāli saistītās lingvistiskās realizācijas formas.¹⁰⁸

R. Vodaka un M. Rīsigls skaidro, ka pastāv vairākas stratēģijas, kurām jāpievērš pastiprināta uzmanība, analizējot konkrētu diskursu un ar to saistītos tekstus. Minētās stratēģijas tiek noteiktas, izmantojot universāli pielietojamus diskursa vēsturiskās metodes jautājumus:

1. Kā personas, objekti, fenomen/ notikuma, procesi un darbības tiek nosauktas un lingvistiski attiecinātas?

¹⁰⁶ Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition.* P. 95.

¹⁰⁷ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis.* P. 159-160.

¹⁰⁸ Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In: Wodak, R, Meyer, M. (eds). *Methods of Critical Discourse Analysis.* P. 72.

2. Kādi raksturojumi, īpašības un iezīmes tiek piedēvētas sociālajiem aktoriem, objektiem, fenomeniem/notikumiem un procesiem?
3. Kādi argumenti tiek pielietoti aplūkotajā diskursā?
4. No kādas perspektīvas tiek izteikta nosaukšana, attiecināšana un argumentācija?
5. Vai attiecinošie izteikumi tiek pausti atklāti, pastiprinoši vai „mīkstinoši”?¹⁰⁹

Vadoties pēc izvirzītajiem jautājumiem, tiek identificēti pamata diskursīvo stratēģiju veidi, kas tiek pielietoti diskursa konstrukcijas atklāšanā un analīzē.

Akcentējot diskursa vēsturiskās metodes priekšrocības, M. Rīsigls un R. Vodaka uzsver: pirmkārt, metodes starpdisciplināro orientāciju, kas pieļauj izvairīšanos no disciplīnu ietvaros noteiktiem ierobežojumiem. Otrkārt, metodes īstenošanu saskaņā ar t.s. „triangulācijas principu”, kas sevī ietver šķietami kaleidoskopisku pietuvināšanos pētāmajam objektam, tādējādi sekmējot atšķirīgu aspektu uztveri pētniecības procesa gaitā. Treškārt, vēsturiskā analīze fokusējas uz diskursīvo pārmaiņu rekonstrukciju un izskaidrošanu. Ceturtkārt, tiek akcentēta diskursa vēsturiskās metodes pētījuma rezultātu praktiskā pielietojamība.¹¹⁰

4.3. Pētījuma dizains

Lai atklātu nabadzības diskursu un izpētītu tā konstrukciju Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā, tika analizētas preses publikācijas laika posmā no 1920. gada 1.janvāra līdz 1934. gada 15. maija valsts apvērsumam. Izmantojot Augusta Ģintera sastādīto rādītāju „Latviešu zinātne un literatūra”, kopumā tika identificētas 196 preses publikācijas laikrakstos „Atmoda”, „Bauskas Vēstnesis”, „Brīvā Zeme”, „Darbs”, „Darba Balss”, „Darba Sieviete”, „Draudzības Saite”, „Jaunais Vārds”, „Jaunā Diena”, „Jaunā Latvija”, „Jaunākās Ziņas”, „Jaunō Straume”, „Jūrmala”, „Kurzemes Vārds”, „Latgalīts”, „Latgolas Darbs”, „Latgolas Vārds”, „Latvija”, „Latvijas Sargs”, „Latvijas Vēstnesis”, „Latvis”, „Mūsu Laikmets”, „Nacionālais Darbs”, „Pašvaldības Balss”, „Pirmdienas Rīts”, „Policijas Vēstnesis”, „Republika”, „Talsu Vēstnesis”, „Vidzemnieks”, „Zemgales Balss”, „Zemņika Ziņas”. Detalizētāku analizēto preses izdevumu raksturojumu skatīt 4.3.1. att.

¹⁰⁹ Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition.* P. 93.

¹¹⁰ Turpat. 120. lpp.

Laikraksta nosaukums		Iznākšanas periods	Izdošanas vieta	Partejsk (1918-1934. maijs)	Bezpart. Izdevums (1918-1934. maijs)
"Atmoda"	Ilustrēts garīgās atmodas un misiones laikraksts	1925-1934	Rīga		x
"Bauskas Vēstnesis"	Nedēļas laikraksts	1923-1940	Bauska		x
"Brīvā Zeme"	Latviešu zemnieku savienības dienas laikraksts	1920-1940	Rīga	x	
"Darbs"	Politisks, sabiedriski literārs laikraksts	1926-1932	Jelgava	x	
"Darba Balss"	Satv. sap. sociāldem. mazākākuma frakcijas izdevums	1921-1925	Rīga	x	
"Darba Sieviete"	Politiski sabiedriska mēnešraksts	1923-1930	Rīga	x	
"Draudzības Saite"	Pedagoģisks žurnāls reliģiskā garā	1929-1935	Tilža		x
"Jaunais Vārds"	Latgolas zemnieku progresīvās apvienības laikraksts	1931-1940	Rīga		x
"Jaunā Diena"	Ned.laikr. tautsaimn., zinātnei, mākslai un sab. dzīvei	1928, 1931-1934	Rīga	x	
"Jaunā Latvija"	Politisks un literārs laikraksts	1921-1922	Rīga		
"Jaunākās Ziņas"	Sabiedriski politisks dienas laikraksts	1920-1940	Rīga		x
"Jauno Straume"	Sabiedriski literārs laikraksts	1921-1934	Rīga	x	
"Jūrmala"	Ilustrēts laikraksts Jūrmalas dzīvei	1925-1926, 1928-1931	Jūrmala		x
"Kurzemes Vārds"	Neatkarīgs, politisks, sabiedriska un lit. dienas laikraksts	1920-1940	Liepāja		x
"Latgalīts"	Politiskais, sabiedriskais un liter. zemn. nedēļas laikraksts	1920-1926	Rīga	x	
"Latgolas Darbs"	Latvijas sociāldem. strād. part. Latgales apg. komitejas laikr.	1924-1931, 1934	Rīga, Daugavpils	x	
"Latgolas Vārds"	Latgales Kristīgo zemnieku savienības laikraksts	1920-1940	Rīga, Rēzekne	x	
"Latvija"	Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku laikraksts	1922-1934	Rīga	x	
"Latvijas Sargs"	Neatkarīgs nacionāli demokrātiska virziena rīta laikraksts	1920-1934	Rīga		x
"Latvijas Vēstnesis"	Politisks un literārisks laikraksts	1920-1925	Rīga		x
"Latvis"	Nacionāls laikraksts polit., tautsaimn., zin., mākslai	1921-1934	Rīga	x	
"Mūsu Laikmets"	Septītās dienas adventistu reliģiski ētisks žurnāls	1929-1937	Rīga		x
"Nacionālais Darbs"	Sabiedriski politisks un literārs laikraksts	1923-1924	Rīga		x
"Pašvaldības Balss"	Latvijas pilsētu kongresa biroja izdevums	1924-1940	Rīga		x
"Pirmdienas Rīts"	Sabiedriski politisks un literārs laikraksts	1920-1924	Liepāja		x
"Policijas Vēstnesis"	Laikraksts	1923-1926	Rīga		x
"Republika"	Sabiedriski politisks nedēļas laikraksts	1929	Liepāja		x
"Talsu Vēstnesis"	Politisks, sabiedriska un literārisks nedēļas laikraksts	1920-1934	Talsi		x
"Vidzemnieks"	Politisks, sabiedriska un literārisks laikraksts	1920	Valmiera		x
"Zemgales Balss"	Kulturāli saimnieciskais laikraksts	1924-1940	Jelgava		x
"Zemnieka Ziņas"	Latgolas zemnieku avīze	1926-1931	Rīga	x	

4.3.1. att. Pētījuma ietvaros aplūkoti laikraksti

Nabadzības diskursa identificēšanai izvēlēti plaša spektra preses izdevumi (partiju laikraksti, bezpartejiskie jeb neatkarīgie laikraksti, reliģiska rakstura laikraksti, kā arī reģionālie laikraksti u.c.), kas veikts ar nolūku aptvert pēc iespējas vairāk līdzekļu, kas 20. gadsimta 20. gados un 30. gadu sākumā izmantoti maksimāli plašas mērķa auditorijas un iedzīvotāju slāņu sasniegšanai, tādējādi ietekmes un attieksmju formēšanai.

Nepieciešams atzīmēt, ka laikrakstu un žurnālu piederības identifikācija konkrētam politiskam spēkam vai partijai ne vienmēr uzskatāma par viennozīmīgu, drīzāk tā raksturojama kā mainīga – nereti preses izdevumi konkrēto politisko spēku atbalstīja vienīgi vēlēšanu laikā, savukārt starp vēlēšanu periodā tie uzskatāmi par drīzāk neatkarīgiem jeb bezpartejiskiem izdevumiem.

Tika atlasītas publikācijas, kurās bija iespējams identificēt jebkāda veida izteikumus saistībā ar nabadzību, trūkumu, badu un postu. Izlasē netika iekļautas publikācijas, kurās tika identificēta bezdarba krīzes un problēmu tematika, bez izteikumiem par nabadzību, trūkumu, badu un izraisīto postu. Nabadzības diskursa tematikas publikāciju izlase tika veidota, strādājot ar Augusta Ģintera sastādīto rādītāju „Latviešu zinātne un literatūra”, Latvijas Nacionālajā bibliotēkā glabātajiem laikrakstu sējumiem, kā arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas izveidoto digitalizēto laikrakstu kolekciju „Mantojums – 1”.

Pētījuma gaitā pirmais solis ir atlasīto publikāciju kvantitatīvs raksturojums, lai identificētu to skaita dinamiku un intensitāti izvēlētajā laika periodā, tam seko atlasīto publikāciju satura izpēte, kuras rezultātā tiek identificēti diskursu veidojošie temati jeb *discourse topics*, kuru konstrukcija tiek attēlota arī vizuāli. Pamatojoties uz R. Vodakas un M. Rīsigla izstrādāto diskursa vēsturiskās metodes analītiskās shēmas modificēto versiju, kas pielāgota konkrētā pētījuma tematikai (skat. 4.3.2. att.), nākamais solis ir publikācijās identificēto diskursīvo un argumentācijas stratēģiju sīkāka izpēte, kam seko diskursa konstrukcijā izmantoto diskriminējošo stereotipu lingvistiskās nozīmes un specifiskās, kontekstuāli saistītās lingvistiskās realizācijas formas. Identificētie nabadzības diskursa satura temati tiek pielietoti kā pamata kategorijas, kuru ietvaros norisinās argumentācijas stratēģiju un lingvistisko realizācijas formu identificēšana.

Izmantojot diskursa vēsturiskās metodes iezīmes un funkcijas, būs iespējams atklāt nabadzības diskursa konstrukciju un attēlojumu Latvijas presē 20. gadsimta 20. gados un 30. gadu sākumā. Analīze tiks veikta, izmantojot diskursa vēsturisko metodi: 1) identificējot pētāmā diskursa specifisko saturu un tematiku; 2) satura tematu kategoriju ietvaros tiks veikta identificēto diskursīvo un argumentācijas stratēģiju sīkāka izpēte un 3) diskursa konstrukcijā izmantoto lingvistisko realizācijas formu identificēšana, kas izmantotas, lai konstruētu

„mēs/viņi” diskursa saturu - veidotu/pastiprinātu/stigmatizētu citas personas, šķiras u.tml. attēlojumu.

„Mēs – viņi” diskurss	
<p><i>Atšķirību diskursa konstruēšana:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kategorizācija un novērtēšana (piedēvēšana noteiktai grupai) 2. Stigmatizācija 3. „Viņi diskurss”: <ul style="list-style-type: none"> • „Viņi” konstrukcija, • „Mēs” attieksme un novērtējums. 	
Argumentācijas stratēģijas/tehnikas	
1. Vainīgā nosaukšanas stratēģijas	Minētās stratēģijas un noliegumi arī tiek realizēti, izmantojot sagrozītas argumentācijas tehnikas ar mērķi mazināt un sagrozīt indivīda uzskatus.
2. Atbildības vai vainas piedēvēšanas stratēģija	
3. „Grēkāža” jeb vainīgā meklēšana stratēģija	
4. Upura – pāridarītāja maiņa (cietējs kļūst par vainīgo)	
Lingvistiskās realizācijas formas	
<ul style="list-style-type: none"> → Pozitīvo vai negatīvo iezīmju stereotipizēta un vērtējoša piedēvēšana → Mājieni, netieši norādījumi (arī analogijas) → Atsauces uz vispārinājumiem, pielīdzināšana → Apgalvojumi bez argumentācijas → Spilgtas lingvistiskās figūras (metaforas, salīdzinājumi, hiperbolas, analogijas, provokācijas u.c.) → Retoriski jautājumi → Izdomāti scenāriji un attīstības gaita → Diskursa reprezentācija 	

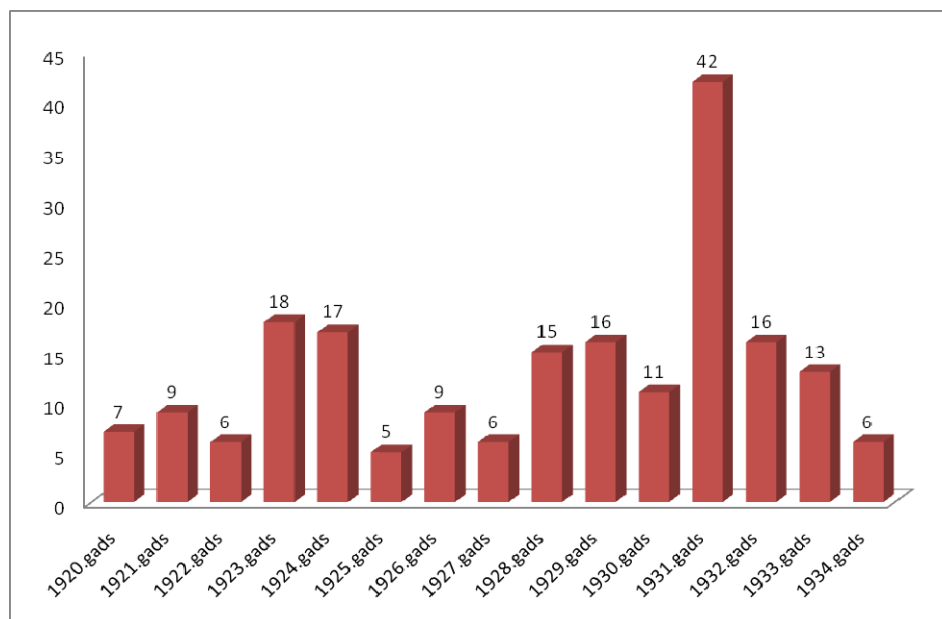
4.3.2. att. Nabadzības diskursa publikāciju satura analīzes shēma

5. NABADZĪBAS DISKURSS LATVIJAS PRESEĒ 20. GS. 20. GADOS UN 30. GADU SĀKUMĀ

5.1. Publikāciju skaita dinamika un intensitāte

Lai atklātu nabadzības diskursu un izpētītu tā konstrukciju Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā, nozīmīgi sniegt kvantitatīvu raksturojumu, identificējot to skaita dinamiku un intensitāti izvēlētajā laika periodā.

Pirmais nabadzības diskursa publikāciju intensitātes un dinamikas raksturlielums tika aplūkots publikāciju intensitātes sadalījums pa gadiem (sk. 5.1.1. att.) laika posmā no 1920. gada līdz 1934. gada 15. maijam. Kopumā tika identificētas 196 publikācijas laikrakstos „Atmoda”, „Bauskas Vēstnesis”, „Brīvā Zeme”, „Darbs”, „Darba Balss”, „Darba Sieviete”, „Draudzības Saite”, „Jaunais Vārds”, „Jaunā Diena”, „Jaunā Latvija”, „Jaunākās Ziņas”, „Jaunō Straume”, „Jūrmala”, „Kurzemes Vārds”, „Latgalīts”, „Latgolas Darbs”, „Latgolas Vārds”, „Latvija”, „Latvijas Sargs”, „Latvijas Vēstnesis”, „Latvis”, „Mūsu Laikmets”, „Nacionālais Darbs”, „Pašvaldības Balss”, „Pirmdienas Rīts”, „Policijas Vēstnesis”, „Republika”, „Talsu Vēstnesis”, „Vidzemnieks”, „Zemgales Balss”, „Zemņika Ziņas”.

5.1.1. att. Nabadzības diskursa publikāciju dinamika un intensitāte

Nabadzības diskursa publikāciju dinamikas atainojums laika posmā no 1920. gada līdz 1934. gada 15. maijam atklāj, ka publikāciju skaita sadalījums pa gadiem (izņemot 1931. g.) uzskatāms par salīdzinoši vienmērīgu – pēckara un jaundibinātās valsts pirmajos gados

(1920., 1921., 1922. g.) identificētas līdz desmit publikācijām gadā, kurās iespējams identificēt nabadzības diskursu, kura ietvaros konstruēts pēckara laika trūkums, bads un posts. Par svarīgu divdesmito gadu sākuma perioda iezīmi uzskatāma atsevišķs nabadzības diskursa temats, ko veido karā sakropļoto un aizmirsto jautājums, kas spiesti mitināties trūcumā un lūgt ubagu dāvanas – tas uzskatāms par sava veida laika iezīmi, kas raksturīga konkrētam laika periodam. Vēlākajā laika posmā (divdesmito gadu nogalē, trīsdesmitajos gados) minētais diskurss nav identificējams laikrakstu publikācijās.

Divdesmito gadu vidusdaļā (1923., 1924. g.) novērojama tendence palielināties publikāciju skaitam, kurās identificējams nabadzības diskurss (līdz aptuveni divdesmit publikācijām gadā). Publikāciju ietvaros tiek atklāta tāda tematika kā nabadzība un trūkums kā bezdarba sekas, nabadzības un trūkuma izraisīts indivīdu morālais pagrimums, tādējādi akcentējot, ka pēckara posts uzskatāms par pagājušu parādību, taču jaundibinātajai valstij attīstoties un pilnveidojoties identificējamās jaunas problēmu parādības.

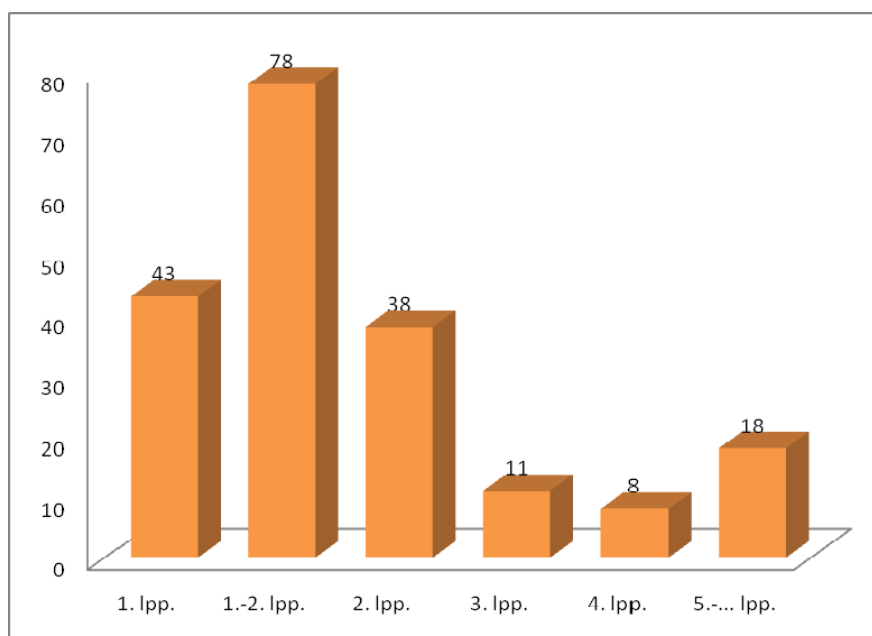
Divdesmito gadu otrā pusē (1925., 1926., 1927. g.) raksturojama kā sava veida nabadzības diskursa „klusuma periods” (trīs gadu ietvaros identificējamās kopskaitā 20 publikācijas), kura ietvaros tiek uzturēta bezdarba un tā izraisītā posta konstrukcija. Divdesmito gadu otrajā pusē laikrakstu publikācijās nabadzības diskursa ietvaros visai plaši tiek konstruēts tieši lauksaimnieku un zemniecības trūkuma tematika, posts un to izraisītas ciešanas, pretstatā pilsētu turīgajiem iedzīvotājiem. Divdesmito gadu nogalē (1928., 1929. g.) novērojama tendence publikāciju skaitam palielināties - nabadzības diskursa ietvaros plaši tiek konstruēti sociālās apgādes un patversmju jautājumi, kā neatņemama trūkuma un posta sastāvdaļa.

20. gadsimta trīsdesmito gadu sākums tika aizvadīts Lielās saimnieciskās depresijas ietekmē, kuras izraisītā saimnieciskā krīze un tam sekojošā algu samazināšana, bezdarba palielināšanās un cenu celšanās tieši vai pastarpināti ietekmēja sabiedrībā valdošo noskaņojumu, ko apliecina arī skaitliskā laikrakstu publikāciju izteiksme – laika posmā no 1931. līdz 1933. gadam kopskaitā identificētas 82 publikācijas, tādējādi šis laika posms uzskatāms par nabadzības diskursa uzliesmojuma periodu presē. Nabadzības diskursa ietvaros laikrakstu publikācijās tika atainots posta traģēdija, ko pārdzīvo visa cilvēce, propagandēta taupības un ekonomiskas disciplīnas nepieciešamība, tika atainotas krīzes izraisītās trūkuma un bada šausmas gan pilsētās, gan lauku apvidos.

Laika posmā no 1934. gada 1. janvāra līdz 15. maijam identificētas 6 publikācijas, kuru atlasī ierobežoja politiskās sistēmas maiņas valstī (K. Ulmaņa veiktais valsts apvērsums)

kritērijs. Publikāciju ietvaros tiek atspoguļota arvien pastāvošais trūkuma un bada posts laukos un pilsētās, trūkumcietēju apgāde u.c. nabadzības diskursu veidojoši temati.

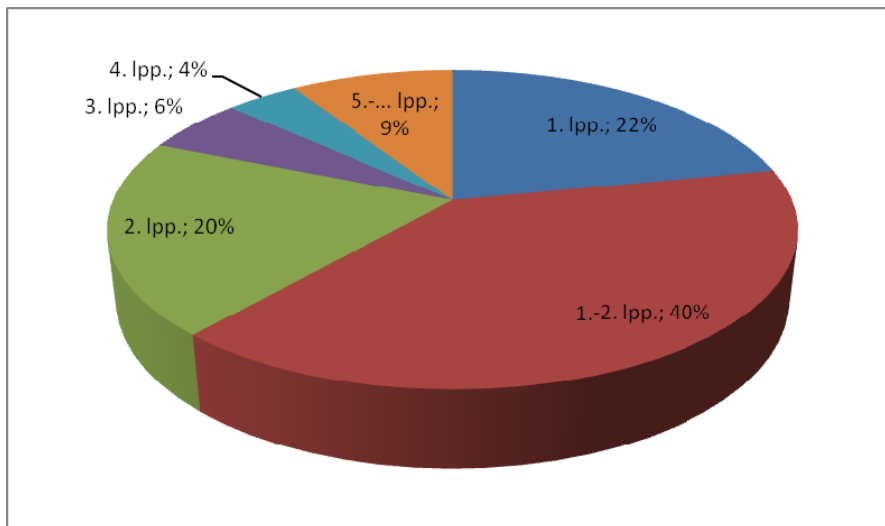
Sekojošais nabadzības diskursa publikāciju Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā intensitātes raksturlielums tika aplūkots publikāciju atrašanās vieta laikrakstā (sk. 5.1.2. att.). Tā kā nabadzības diskursa identificēšanai izvēlēti plaša spektra preses izdevumi, kopumā 31 atšķirīgs laikraksts, atšķirīgs ir arī katra laikraksta apjoms, tādēļ atsevišķi tika izdalītas vairākas laikrakstu publikāciju atrašanās vietu kategorijas: 1) publikācijas, kas visā pilnībā novietotas laikraksta 1. lappusē, 2) publikācijas, kas izvietotas 1. lappusē, ar tālāku pārnese 2. lappusē, 3) publikācijas, kas pilnībā izvietotas 3. lappusē, 4) publikācijas, kas pilnībā izvietota 4. lappusē, kā arī publikācijas, kas izvietotas sākot no 5. lappuses līdz pat noslēdzošajai konkrētā laikraksta lappusei.

5.1.2. att. Nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vieta laikrakstā

Nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vietas laikrakstā raksturojums uzskatāmi attēlo, ka lielākā daļa publikāciju jeb 40% (skat. 5.1.3. att.) izvietotas laikrakstu 1. lappusē ar tālāku pārnese 2. lappusē, otra visbiežāk identificējamā nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vieta, kas sastāda 22% no kopējā publikāciju apjoma, ir 1. lappuse, savukārt laikrakstu 2. lappusē izvietotas 20% publikāciju. Kopumā 82% jeb vairāk kā $\frac{3}{4}$ publikāciju, kurās identificējams nabadzības diskurss izvietotas laikrakstu 1. un 2. lappusē, tādējādi tikušas pozicionētas kā vienas no svarīgākajiem laikrakstā aplūkotajiem tematiem un to

izvietojums izvēlēts ar mērķi piesaistīt lasītāja tūlītēju uzmanību. 6% publikāciju tikušas izklāstītas laikraksta 3. lappusē, 4% no kopējā publikāciju skaita izvietotas 4. lappusē, savukārt 9% publikāciju izvietotas sākot no 5. lpp. līdz pat noslēdzošajai konkrētā laikraksta lappusei.

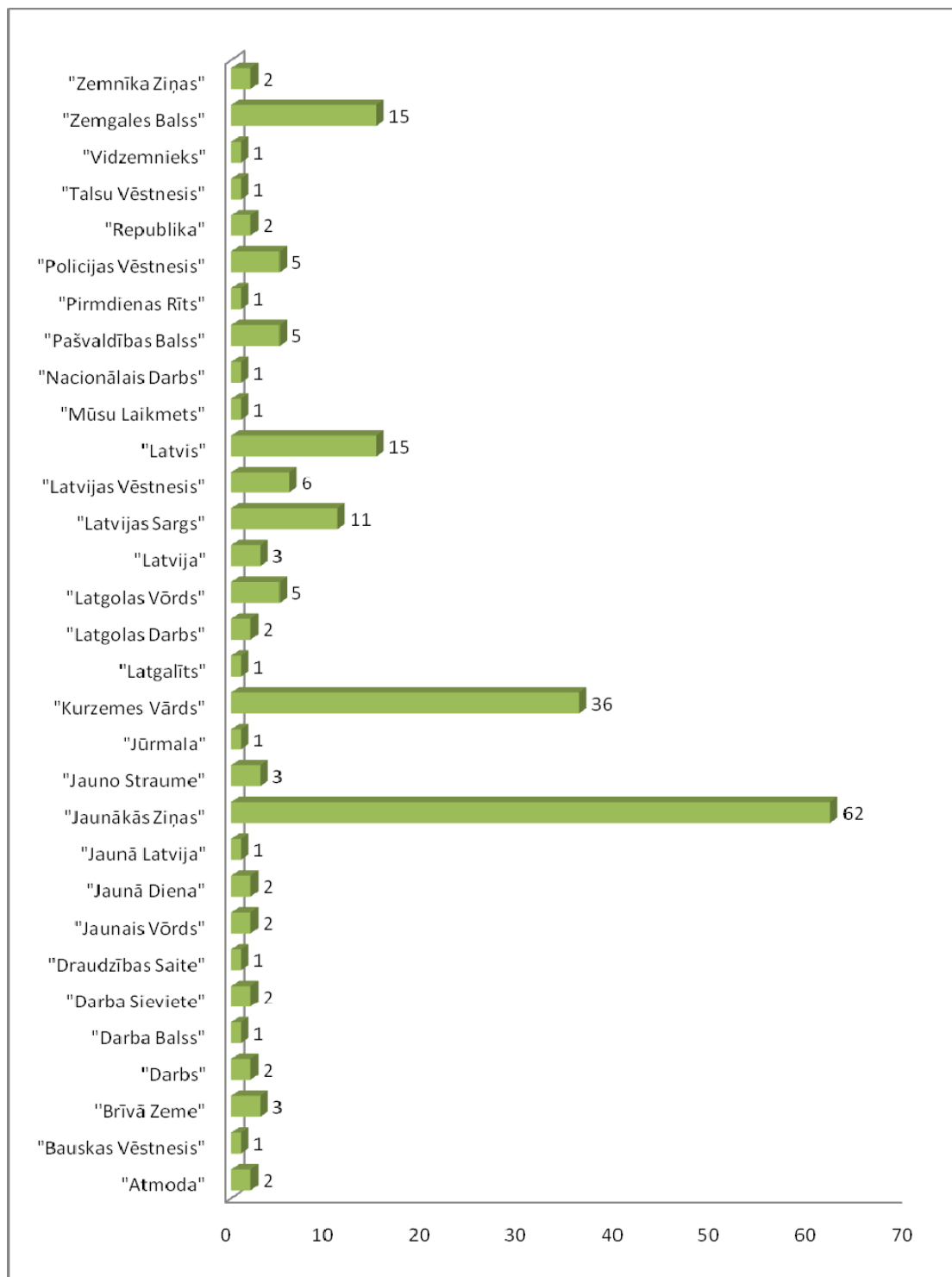
5.1.3. att. Nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vieta laikrakstā - procentuāls sadalījums

Nabadzības diskursa konstrukcijas un satura noteikšanai izvēlēti plaša spektra preses izdevumi, kopumā 31 laikraksts, kas ietver gan politisko partiju, gan bezpartejiskos jeb neatkarīgos preses izdevumus, reliģiskas ievirzes izdevumus, kā arī reģionālo presi. Tas ļauj apzināt un izpētīt pēc iespējas plašāku nabadzības diskursa konstruētāju un attieksmes formētāju kopumu, kas izmantots, lai sasniegtu maksimāli plašas mērķa auditorijas un iedzīvotāju slāņus.

Aplūkojot nabadzības diskursa publikāciju skaitu pa atsevišķiem laikrakstiem (skat. 5.1.4. att.), redzams, ka apjomīgākais skaits publikāciju – kopumā 62, identificēts laikrakstā „Jaunākās Ziņas”. Preses vēstures pētniece Vīta Zelče uzsver, ka lielākā sabiedriskā loma, vērtējot pēc tirāžas apjoma, bija tieši neatkarīgajiem, bezpartejiskajiem laikrakstiem, pie kuriem piederēja arī „Jaunākās Ziņas”, laikraksta auditoriju veidoja visplašākie iedzīvotāju slāņi, to lasīja gan uzņēmēju aprindas, gan inteliģence, gan arī strādnieki un zemnieki, tādējādi tirāžas apjoms un dinamika liecināja par laikraksta ietekmes pieaugumu.¹¹¹ Otrs lielākais publikāciju apjoms identificējams neatkarīgajā, Liepājā izdotajā laikrakstā

¹¹¹ Bērziņš, V. (atb red.). (2003). 20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940. 775. lpp.

„Kurzemes Vārds” – kopumā 36 publikācijas, kurās konstruēts nabadzības diskurss, kam seko bezpartejiskais, cits reģionālais laikraksts „Zemgales Balss” un politiskās partijas izdevums „Latvis”, kuros atrodamas 15 publikācijas, savukārt neatkarīgajā, nacionāli virzītajā laikrakstā „Latvijas Sargs” identificējamās 11 publikācijas.

5.1.4. att. Nabadzības diskursa publikāciju skaits pa atsevišķiem laikrakstiem

Par nozīmīgu nabadzības diskursa konstrukcijas sastāvdaļu uzskatāmi atšķirīgie diskursa temati (*discourse topics*), kas veido kopējo laikraksta publikācijas identificēto nabadzības diskursu 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā. Analīze atklāj, kuri ir skaitliski visbiežāk sastopamie diskursa temati, kas tiek konstruēti publikāciju ietvaros (skat. 5.1.5. att.). Jāatzīmē, ka publikāciju, kuros identificēts nabadzības diskurss, kopējais skaits nesakrīt ar diskursa satura tematu kopskaitu, jo vairākos gadījumos vienas publikācijas ietvaros tiek konstruēti vairāki diskursa satura temati. Tai pat laikā viena satura kategorija, piemēram, „Patversmes un patversmju iemītnieki” vienlaicīgi uzskatāma arī par daļu no „Trūkumcietēju sociālās apgādes” temata, kas raksturo noteiktu, bieži publikāciju ietvaros atklātu sociālās apgādes paveidu, tādējādi kopējā nabadzības diskursa konstrukcija norisinās diskursa satura tematiem savstarpēji mijiedarbojoties.

5.1.5. att. Nabadzības diskursa satura temati

20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā Latvijas preses konstruētā nabadzības diskursa ietvaros visbiežāk identificēta „Nabadzības un trūkuma posts” tematika, kura nesaraucjami saistīta ar visām pārējām diskursa satura tematu kategorijām. Neatkarīgi no publikācijā konstruētā temata vai paustā viedokļa, tos caurvij nabadzības un trūkuma kā posta pozicionējums, kuram var būt dažādi cēloņi (valsts aplama politika, krīzes sekas, indivīda paša vai līdzcilvēku vaina u.tml.), tā eksistence uzskatāma par nevēlamu un novēršamu parādību. Visu 196 publikāciju ietvaros nabadzība tiek stigmatizēta – dominē noskaņojums, ka atrašanās konkrētā situācijā (šajā gadījumā – piederība nabadzīgo šķirai vai atrašanās trūkumā) uzskatāma par nosodāmu vai apkaunojošu, publikāciju ietvaros nav iespējams rast autora vai redakcionālu viedokli/noskaņu, ka nabadzība un trūkums ir pozitīva parādība, atrašanās tajā ir atzinīgi vērtējama, pat vēlama. Arī gadījumos, ja publikāciju diskursa satura

temati sevī ietver citu sabiedrības locekļu līdzjūtības un sociālās apgādes īstenošanas apliecinājumus, nabadzības un trūkuma kā fenomena eksistence tiek nosodīta un pozicionēta kā nevēlama, piemēram, „...visos laikos ir bijuši, un laikam arī būs, cilvēki, kam vajadzīga palīdzīga roka. Tie ir likteņa apbēdinātie, nelaiemes piemeklētie ļaudis. Pie tādiem pieder bāreņi, no neražas, ugunsgrēkiem, bezdarba un citām nelaimēm cietuši. Še es nepieskaitu nabadzību, jo viņa daudzos gadījumos ceļas gan no nelaiemes, bet vēl vairāk aiz slinkuma un muļķības... Visos laikos ir bijuši un būs cilvēki, kas netraucēs pabalstu prasīt, ja vien to kaut kur varēs sameklēt. Tāpēc palīdzību izsniedzot ir jābūt ļoti uzmanīgam: palīdzība var būt laime asarainā nabadzībā, bet arī rakstura maitāšana..”¹¹², kā arī „...klimatiskā ziņā sliktais gads tik pavēra priekškaru mūsu īstiem trūkumiem – dalīšanas un pabalstu aktīvos cilvēkus, kas prot tikai prasīt un gaidīt... Runājot par badu dažādās ģimenēs nevajadzētu aizmirst, ka izsniedzamie pabalsti, kādi tie arī nebūtu, tās no nabadzības neglābs, ja viņas pašas necentīsies sevi glābt ar darbu, taupību un savu spēju izmantošanu..”¹¹³

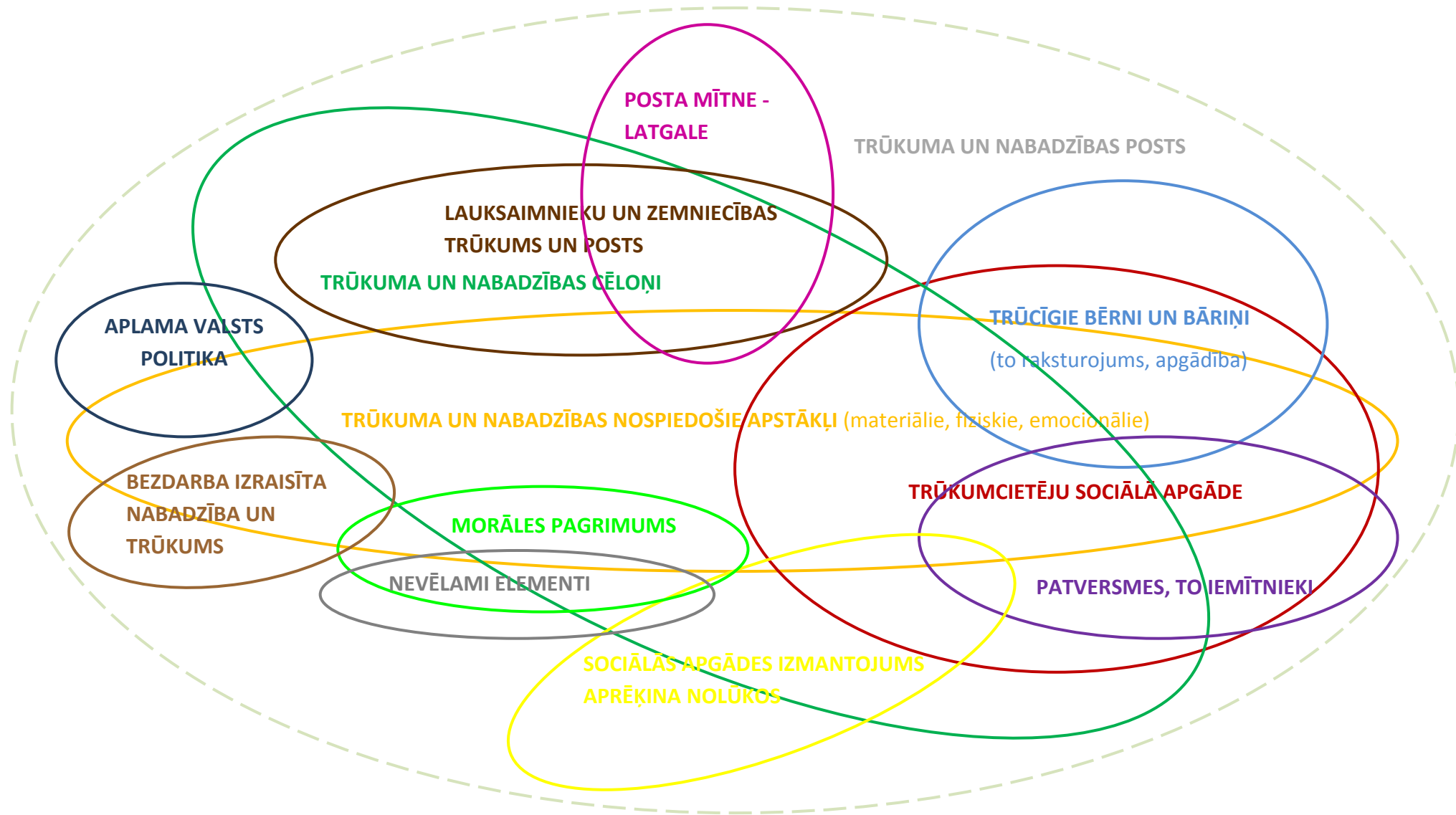
Identificētais nabadzības diskursa saturs un tā tematika, piemēram, „Trūkumcietēji kā nevēlami elementi”, „Posta zeme – Latgale”, „Bezdarba izraisītais trūkums”, „Lauksaimnieku un zemniecības trūkums un posts” u.c. nabadzību pozicionē kā sociālu problēmu, kuras eksistence ir nosodāma un nevēlama. Plaši identificējami vēstījumi, kuros raksturoti dažādi līdzekļi, kas izmantojami nabadzības fenomena problēmas izskaušanā, piemēram, labdarība, sociālā apgāde u.tml., tādējādi nostiprinot nabadzības kā nevēlamas problēmas un novēršamas parādības konstrukciju publikācijās Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā.

5.2. Nabadzības diskursa satura konstrukcija

Pamatojoties uz veikto nabadzības diskursa publikāciju satura izpēti, tika identificēti diskursu veidojošie temati, kuru konstrukcija un savstarpējā mijiedarbība attēlota vizuāli (skat. 5.2.1. att.). Visbiežāk identificētie temati tālākajā pētījuma gaitā tiek pielietoti kā analīzes satura kategorijas, kuru ietvaros norisinās diskursa konstrukcijā izmantoto argumentācijas stratēģiju un lingvistisko realizācijas formu izpēte, kas pielietotas ar mērķi konstruēt „mēs/viņi” atšķirību diskursu: kategorizāciju (indivīdu piedēvēšanu nabadzīgo indivīdu šķirai), stigmatizāciju (izdarot apzīmējošus spriedumus attiecībā uz nabadzīgās šķiras pārstāvjiem un nabadzību kā fenomenu kopumā), kā arī konstruējot nabadzīgās šķiras indivīdus („viņi”) un pretstatot tos pārējais sabiedrībai („mēs”).

¹¹² Lapiņš, I. (1929, 16. apr.). Palīdzība un maitāšana. *Latvis*. 1. lpp.

¹¹³ Priede, H. (1929, 12. mar.). Trūkums un pabalsti. *Latvis*. 2. lpp.

5.2.1. att. Nabadzības diskursa satura temati Latvijas presē 20. gadsimta 20. gados un 30. gadu sākumā

Atsaucoties uz iepriekš minēto E. Gidensa sociālās šķiras skaidrojumu¹¹⁴, iespējams secināt, ka Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā tiek kategorizēta un konstruēta indivīdu sociālā šķira (liela mēroga indivīdu kopums) – nabadzīgie, kuriem kopīgi ekonomiskie resursi, kas spēcīgi ietekmē viņu dzīvesveida iespējas. Indivīdu materiālais nodrošinājums un nodarbošanās uzskatāmi par galveno atšķirību, salīdzinājumā ar citām iedzīvotāju šķirām. Nabadzības diskursa satura tematu ietvaros norisinās mērķtiecīga „mēs/viņi” atšķirību diskursu: kategorizācija (indivīdu piedēvēšana nabadzīgo indivīdu šķirai), stigmatizācija (izdarot apzīmējošus spriedumus attiecībā uz nabadzīgās šķiras pārstāvjiem un nabadzību kā fenomenu kopumā), kā arī konstruējot nabadzīgās šķiras indivīdus („viņi”) un pretstatot tos pārējais sabiedrībai („mēs”).

5.2.1. „Trūkuma un nabadzības posts” un „Trūkuma un nabadzības nospiedošie, drūmie apstākļi”

Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā, nabadzības diskursa ietvaros plaši konstruēta trūkuma un nabadzības kā postošas parādībās tematika, kas cieši saistīta ar trūkuma un nabadzības nospiedošo, drūmo apstākļu tematu. Konstruējot „viņus” jeb nabadzīgos un apstākļus, kādos tie spiesti mitināties, tiek atspoguļotas trūkuma un bada šausmas gan pēckara gados „*...no okupācijas gada un 1918./19. gada latvju tauta pazīst, ko nozīmē trūkums un bads. Tā pati savā dvēselē izjutusi visas šausmas, kad izstīkst pēdējā miltu saujiņa un tauku picīņa, bet visapkārt tikpat tukšs, un kur vien met skatus pēc palīdzības, tev raugās pretī tikpat novārgušas un bezcerīgas sejas, bērnu bālie vaigi un drudzainās iekaisušās acis...*”¹¹⁵, gan arī nabadzības un trūkuma eksistence 20. gadu otrajā pusē „*...satricinošu iespaidu atstāj kāda ģimene, sastāvoša no pieciem cilvēkiem. Vīrs – kara invalīds, ar slimām kājām, nozaudējis pierādījumu dokumentu par piedalīšanos kaujās un tamdēļ nesaņem nekādu pensiju no valsts. Smagus darbus arī nevar strādāt slimības dēļ... Šaurā, vairākas dienas nekurinātā istabā ir divas vecas gultas, viens salūzis krēsls un šķībs galdiņš. Vienā gultā sēž trīs puskailli bērni no divu līdz septiņu gadu vecumam. Kā mazi cālēni salīduši salmos, jo gultai nav ne palagu, ne segas. Otrā gultā.. Ak, dzīves lāsts.. Guļ bāla novārgusi sieviete – māte un sagaida savu, pēc skaita astoto bērnu (četri bērni miruši). Pati tikko dzīva, dzemdēs jau mātes miesās badā aizmirušu bērnu, lai pēc pāris nedēļām to guldītu zemē. Vai var pielaist domu, ka tādos apstākļos var izaugt? Šie ir tikai pāris piemēri, bet tādu*

¹¹⁴ Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. P. 300.

¹¹⁵ B.a. (1921, 28. aug.). Palīdzēsim bada cietējiem. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

ir tūkstoši”.¹¹⁶ 30. gadu laikrakstu publikācijās ietvaros iespējams identificēt paplašinātu nabadzīgo šķiras pārstāvju robežšķirtni, uzsverot, ka trūkuma un nabadzības apstākļos atrodas ne tikai bezdarbnieki, bāreņi, invalīdi vai nespējnieki, bet arī strādnieku un turīgās šķiras pārstāvji „...mēs patlaban pārdzīvojam ļoti grūtus laikus. Ja neticat, aprunājaties ar ko gribat: ar lauku zemturiem, strādniekiem, rokpeļņiem, ar pilsētu amatniekiem, ierēdņiem, tirgotājiem. Varat būt droši, ka uz jautājumu, kā viņiem klājas, no desmit gadījumiem vismaz deviņos saņemsiet atbildi: „Klājas slikti!” ...ja cilvēkam ir grūti laiki, ja tam jākaujas ar trūkumu un pat badu, tad to visu no nelaimīga dzīves veida un pat gēmjā var vērot arī citi viņa apkārtējie līdzpilsoņi...”.¹¹⁷

Trūkuma un nabadzības tematikas konstruēšanai nabadzības diskursa ietvaros „viņi - nabadzīgie indivīdi un to atrašanās trūkumā visbiežāk tiek raksturota daudzskaitliski – nevis aplūkojot vienu konkrētu personu un tās drūmo likteni, bet gan uzsverot nabadzības apmērus „viņi”, „daudzi”, pat „tūkstoši” griezumā, piemēram, „...vairāki tūkstoši bērnu paliek trūkuma dēļ ārpus skolas, vecāki spiesti bērnus nodarbināt jau skolas gados un liela daļa jaunās paaudzes aug pusbadā un vissliktākos higiēniskos apstākļos”¹¹⁸, „...simti un tūkstoši atkal būs bez maizes, apģērba, siltuma. Simti un tūkstoši atkal jautās, kāpēc mums jāsalst un jāmirst badā, kad te pat Latvijā maizes un siltu telpu liku likām, ko citi līdz apnikumam bauda?”¹¹⁹, „...ir arī simti profesionālu sliņķu, tāpat arī tūkstoši ar saindētiem uzskatiem par darbu, kuri grib, bet nevar atrast sev piemērotu darbu. Un līdz ar viņiem ir simtas izpostītas ģimenes, ir tūkstoši bērni, kuri cieš bez vainas vislielāko trūkumu...”¹²⁰, kā arī „...jau tagad miljoni cilvēku palikuši bez darba, jau tagad miljoni cieš trūkumu. Un šādos miljonos ietveras arī vairāki tūkstoši trūkcietēju Latvijā...”¹²¹, kas izskaidrojams ar vēlēšanos stigmatizēt nabadzības kā fenomena un tai piederošās šķiras indivīdu izplatību sabiedrībā. Tā kā literatūrā un statistikas materiālos nav iespējams identificēt datus, kas raksturotu konkrēti nabadzības izplatību un apmērus 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā (pieejami tikai nodarbinātības, bezdarba, nepilnīgi sociālās apgādes raksturojumi, kas neatsedz nabadzības apmēru un izplatības ainu pilnībā – aut.), preses izdevumu publikāciju iespaidā sabiedrībā iespējams radīt pārspīlētas, realitātei neatbilstošus viedokļus un nostājus.

¹¹⁶ Grīnberģe, K. (1926, sept.). Bezdarba un posta mītnēs. *Darba Sieviete*. 6.-7. lpp.

¹¹⁷ Gaujmalietis. (1930, 28. jūn.). Grūtie laiki. *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹¹⁸ Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sieviete*. 3.-5. lpp.

¹¹⁹ Strazdiņš, I. (1932, 17. nov.). Ubagu dāvanas nelīdz. *Jaunā Diena*. 4. lpp.

¹²⁰ Avots, A. (1932, 1. jūn.). Darbu! *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹²¹ Lapiņš, K. (1931, 14. nov.) Labā darbā atplaukst sirdis. *Latvis*. 1.-2. lpp.

Pamatojoties uz Ē. Gofmaņa pieeju stigmatizācijas kā marginalizēšanas stratēģijas skaidrojumam, ka indivīdi veido nozīmes, kategorizējot citus indivīdus un apkopojot tiem raksturīgās iezīmes, kuras tie uzskata par kategorijām piederošajiem locekļiem ikdienišķām un dabiskām, publikāciju ietvaros tika identificēta indivīdu kategorizācija un piedēvēšana nabadzīgo šķirai. Konstruējot „mēs” jeb pārējo sabiedrības locekļu attieksmes, uzvedība, kura neiekļaujas noteiktās konvencijās (šajā gadījumā - nabadzība), uzskatāma par kolektīvās noraidošas attieksmes subjektu, tādējādi stigma uzskatāma par īpašu aspektu, kas raksturo konkrētas īpašības un stereotipa, kas ar to saistīts, attiecības.¹²²

Trūkuma un nabadzības radītā posta temata ietvaros iespējams izdalīt vairākas grupas, kurās tiek kategorizēti nabadzīgie un trūkumā esošie indivīdi ar mērķi konstruēt „mēs/viņi” atšķirību diskursu, piemēram: 1) **karā sakropļotie un kara invalīdi**, kuri publikāciju ietvaros tiek konstruēti galvenokārt pirmajos pēckara gados, uzsverot to nespējību un trūkumu „...bet vai mēs iedomājam arī tos, kuri atgriezās no cīņu un uzvaru laukiem satriekti un sakropļoti: bez rokām un kājām, ar lodēm krūtīs un uz mūžu zaudējuši acu gaismu... Brīvības izcīnītāji – kara invalīdi – tagad ar kailām galvām, kankarainās lupatās tērpušies, ceļmalā lūdz ubagu dāvanas... Ja tikai puse no tām summām, kas izsviestas gaisā, būtu izlietotas invalīdiem, tad tiešām viņu apstākļi būtu uzlaboti un tautai nebūtu jākaunas no viņu ubagu lomas...”¹²³, „...cits invalīds raksta: „Vai mums, vientuļiem un nespējīgiem strādāt, nevarētu ierīkot patversmes, lai rastos paspārne un nebūtu jā rūpējas par šī laika bargajām īrēm, kuras nespējam maksāt? Ja kāds no mums atstāj slimnīcu, kurā bieži jāārstējas, un tam nav ne radu, ne līdzekļu – kur viņš lai paliek – kur viņš lai paliek aukstā rudenī ar dažiem rubļiem kabatā?”¹²⁴ Par kopīgo iezīmi publikācijās, kuras veltītas trūcīgajiem un nabadzīgajiem kara invalīdiem, uzskatāma sociālās apgādes nepieciešamības apzināšanās „...pēckara posts un smagie saimnieciskie apstākļi ir nabadzību un postu pavairojuši, tāpēc valstij un sabiedrībai, jo vairāk pienākums rūpēties par trūcīgiem likteņa pabērniem...”¹²⁵, tai pat laikā uzsverot reālu problēmas seguma trūkumu jeb palīdzības neesamību, kas pastiprina nabadzības kā nevēlamas un (aizvien) novēršamas parādības eksistenci.

Atspoguļojot trūkuma un nabadzības posta tematiku, kā viena no konstruētajām „viņi” grupām nabadzības diskursa ietvaros identificējami 2) **patversmju iemītnieki**, kuri tiek attēloti kā „Rīgas vistrūcīgākiem pabērniem – tiem, kuri siltā laikā naktis pavada uz ceļu soliem, laivās vai vienkārši zālē, bet kuriem ziemas salā nav kur galvu nolikt, pilsētas sociālā

¹²² Goffman, E. (1963/1986). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. P. 2-3.

¹²³ Vizups, L. (1921, 26. nov.). Tie, kuri ceļmalā lūdz ubagu dāvanas. *Jaunā Latvija*. 1. lpp.

¹²⁴ Benjamiņš, J. (1921, 10. nov.). Kāds aizmirsts solījums. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.

¹²⁵ Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sievieta*. 3.-5. lpp.

apgāde tagad atvērusi naktspatversmi...”¹²⁶, „...starp patversmes iedzīvotājiem ir arī daudz kroplu.. Patversmē šinīs dienās ievietots kāds nespējnieks bez abām kājām un kroplām rokām. Viņu patversmē ievietoja ar varu, jo bija pilsētā sācis ubagot...”¹²⁷

Publikāciju ietvaros tiek raksturoti necilvēcīgie patversmju apstākļi, kā arī plaši ilustrēta to skaita nepietiekamība un nespēja apgādāt visus trūkcucietējus „...patlaban te atrodas pāri 70 cilvēku un no jauna nāk vēl arvienu klāt... Visi, kas ieņēmuši savas vietas uz lāvām jeb gultās, baidās no vietām izkustēt, lai vietu nepazaudētu. Kas ierodas ap p. 8 un vēlāk, jāguļ vietu trūkuma dēļ uz grīdas, zem lāvām, gultām un pat šaurās ejās, pa kurām vēl viens otrs apmeklētājs kustas. Vietas patversmē ir tikai 50 cilvēkiem, bet beidzamā laikā viņi pārnakšņo 80-90”¹²⁸, „...patversmes saimnieciskā, higiēniskā un arī pedagoģiskā ziņā ir ļoti trūcīgi nostādītas. Daudz patversmju telpas ir savam uzdevumam pilnīgi nepiemērotas, ar maz gaisa un gaismas, nepietiekošu apkurināšanas un ventilācijas ierīci un pa lielākai daļai stipri pārpildītas..”¹²⁹, uzsverot, ka patversmes ir pārpildītas „...jāsaka, ka patversme patlaban ir pārpildīta un, ja katru nedēļu vairāki slimie nespējnieki nenomirtu, tad nebūtu iespējams vairs jaunus uzņemt..”¹³⁰, kā arī akcentējot nepietiekamo sociālo apgādi „...Rīgas pilsēta ļoti nepietiekoši rūpējas par trūcīgiem un nespējīgiem iedzīvotājiem... Kā pilsēta apgādā tos nespējniekus, kuri ir uzņemti un sava mūža pēdējās dienas pavada patversmēs? Arī šeit stāvoklis ir ļoti bēdīgs. Patversmju telpas pa lielākai daļai nepiemērotas un ārkārtīgi pārpildītas. Nespējnieki guļamās telpās ļoti saspiesti. Kārtīgas ventilācijas trūkuma un pārpildīto telpu dēļ gaisms patversmēs ārkārtīgi slikts, dažreiz pat pilnīgi neciešams. Nespējnieku uzturam pilsētas budžetā paredzēti līdzekļi 49 sant. uz personu dienā. Kāda dienas pārtika var būt par 49 sant., to katrs var saprast...”¹³¹

Patversmju iemītnieku un sociālās apgādes raksturojumam cieši saistīta nabadzības diskursa satura „viņi” grupām ir 3) **bērni, bāreņi**, to materiālais stāvoklis un aprūpe, kuras ietvaros tiek konstruēti bērnu un bāreņu kritiskie materiālie apstākļi un nepietiekošā aprūpe, tādējādi stigmatizējot trūkumu un nabadzību, akcentējot to kā nevēlamu un novēršamu parādību „...pie mums Latvijā, diemžēl atradeņu un nogalināto jaundzimušo skaits ir ļoti liels, tik liels, ka sociālā apgāde ar viņiem netiek galā un dzīvos atradeņus, kuru audzināšana iznāktu valstij par dārgu, vienkārši...apmirina... Diemžēl pie mums Rīgā vēl neesmu redzējusi

¹²⁶ Nīks. (1921, 15. dec.). Pie Rīgas pabērniem. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.

¹²⁷ La. (1923, 8. okt.). Pilsētas nespējnieku patversmē. *Latvijas Vēstnesis*. 3. lpp.

¹²⁸ Ed. (1923, 8. janv.). Viena nakts patversmē. *Jaunākās Ziņas*. 3.-4. lpp.

¹²⁹ Zamuels, K. (1931, febr.). Rīgas pilsētas sociālās apgādes bērnu patversmes. *Pašvaldības Balss*. 62. lpp.

¹³⁰ La. (1923, 8. okt.). Pilsētas nespējnieku patversmē. *Latvijas Vēstnesis*. 3. lpp.

¹³¹ Zamuels, K. (1930, dec.). Kā Rīgas pilsēta apgādā savus trūcīgos pilsoņus. *Pašvaldības Balss*. 482. lpp.

tādas zīdaiņu patversmes, kur mīlestība un kopšanas prašana parādītos, un tālab visi atradeņi ir nāvei lemti...”¹³², „...nenovēršama priekš mazajiem cilvēkiem ir ziemas bardzība. Pastāvīga izsalkuma mocītiem viņiem būs jāsed gultas cisās, lai sildītu kailos locekļus. Drēgnums, dūmi, garaiņi no plītes katla, dubļi istabas klonā – tas ir viss, ko mājās acis varēs skatīt cauru ziemu, kad būs aizsalušas logu rūtis..”¹³³ Konstruējot bāra bērnu trūcīgumu un smagos dzīves apstākļus, iespējams identificēt nožēlojamā likteņa konstruēšanu publikāciju ietvaros „...nožēlojamāks ir bāra bērnu liktenis. Galīgā trūkumā nonākušos bērnus visi atstumj, nicina un neieredz. Latgalē ir daudz tādu atstumto bērnu, kuriem trūkst labas audzināšanas, pienācīgas kopšanas un laipnu vārdu...”¹³⁴, tādējādi uzsverot bērnu bezpalīdzības aspektu un atrašanos pilnīgā atkarībā no vecākiem vai valsts sociālās apgādes. Līdzīgi kā iepriekš minēto „viņi” grupu konstrukcijas ietvaros, publikāciju saturā identificējama nabadzības un trūkuma stigmatizācija, tā eksistence tiek vērtēta kā nevēlama un novēršama parādība.

Viena no visbiežāk konstruētajām „viņi” grupām nabadzības diskursa ietvaros identificēta 4) **lauksaimnieku un zemniecības** nabadzība un trūkums, kas laikrakstu publikācijās aktualizēta gan pēckara periodā - 20. gadu sākumā, gan arī pasaules ekonomiskās krīzes iespaidā - 20. gadu nogalē un 30. gados, uzsverot, ka „...runājot par zemturu patiesi grūto stāvokli... arāja vingrās rokas un sviedrainā mugura ir tas spēks, ka iznes visu smago dzīves nastu...”¹³⁵, tiek ilustrēti smagie materiālie apstākļi, kādos spiesta mitināties Latvijas zemniecība „...grūti runāt par kādu taupību mūsu zemkopju saimē, kura beidzamā laikā kaujas ar ārprātīgu naudas badu, kura ar lielām mokām spēj tikko savā saimniecībā galus savilkt...”¹³⁶, „...zemnieks ir zaudējis katru cerību uz labākām dienām. Nodokļu nastas samazināšana, parādu kārtošana un cenu normēšana nekust no vietas. Ražojumi noslīdējuši līdz bezvērtībai, iespēja kaut ko nopelnīt atņemta. Ir tāds stāvoklis, ka nodokļu samaksai dažam labam nepietiktu ar visa dzīvā inventāra izpārdošanu... Atņemt zemi zemniekam nozīmē tikpat daudz kā zivi izsviest no ūdeņa.. Vai iesim tālā un novērosim, ka Latgales zemnieka klēts durvis aizvilks zirnekļa tīkli un pašu padzīs uz vakara pusi?”¹³⁷.

Plaši sastopama nabadzības diskursa konstrukcijas saturā kategorizēta indivīdu jeb „viņi” grupa ir 5) trūkumā un nabadzībā nonākušie **bezdarbnieki**. Bezdarbnieku atrašanās

¹³² Emilija. (1923, 9. jūn.). Atradeņi. *Latvis*. 4. lpp.

¹³³ Jaunsudrabiņš, J. (1928, 30. nov.). Glābsim lauku bērnus! *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.

¹³⁴ B.a. (1931, janv.-mar.). Patversmi un skolu Latgales bāreņiem! *Draudzības Saite*. 3.-5. lpp.

¹³⁵ Bušmanis, I. (1924, 16. jūl.). Nopietnas bažas. *Latvija*. 1. lpp.

¹³⁶ Apinis, D. (1931, 11. aug.). Vairāk taupības! *Latvija*. 1. lpp.

¹³⁷ S. (1933, 26. janv.). Kur novedīs? *Jaunā Straume*. 1. lpp.

nabadzībā tiek konstruēta galvenokārt divos aspektos – no vienas puses – trūkumcietēji kā nevēlami elementi, kuri atbildīgi par savu nonākšanu nabadzībā un nespēju (arī nevēlēšanos) no šīs stigmatizētās parādības atbrīvoties „...viens no kara laiku mantojumiem ir augošais bezdarbs, kas prasa no valsts prāvas summas, radot jau tā smagajā budžetā jaunus iztrūkumus. Bezdarbnieku armijas uzturēšana prasa ne tikai lielas naudas summas, bet arī rada politiskā, sabiedriskā un valstiskā ziņā nedrošu elementu. Tāpēc visas valstis cenšas pēc iespējas ātrāk šo nemiera un plebejisko tieksmju pilno pūli vai nu pieskaņot saimnieciskam darbam, vai arī ar valsts līdzekļiem nodrošināt nepieciešamo eksistences minimumu...”¹³⁸, tiek uzsvērtā arī bezdarbnieku sociālās apgādes eksistences izraisītā negatīvā parādība – nevēlēšanās no tās atbrīvoties un izkļūt no nabadzības „...ja valsts uzņemas gādāt saviem pilsoņiem darbu un maizi, tad bezdarbs ir neizbēgams, jo ļaužu psiholoģija nu reiz ir tāda, ka ja tiem ir uzlikts kāds aizgādnieks, tie neizbēgamā kārtā zaudē savu pašpaļāvību un patstāvību un pārvēršas par lieliem bērniem. Tad viņi dzen visu rokā no sava aizgādnieka un paši sevi uzturēt vairs neprot...”¹³⁹.

No otras puses – publikāciju ietvaros tiek ilustrētas trūkuma un nabadzības šausmas, ko izraisījusi atrašanās bezdarba stāvoklī, uzsverot iemeslus, kādēļ indivīds nonācis trūkuma apstākļos „...*Vesels nesaprot slimā, paēdis izsalkušā!*” Tie ir pirmie rūgtie vārdi, ko darba meklētāja latgaliete saka rīdziniekiem.. No pagājušā gada mēs neesam baudījuši ne kartupelīša, ne gaļas kumosīņa.. Pavasari gaida ar nepacietību - būs skābenes, nātres, ar ko dzīvību vilkt...”¹⁴⁰, „...kā visās kapitālistiskās valstīs, tā arī pie mums bezdarbnieku armija ar katru dienu pieaug. Uzņēmumi izsviež uz ielas arvienu jaunas bezdarbnieku masas. Tādā kārtā daudzi desmiti tūkstoši strādnieku ir nonākuši trūkumā un postā, galīgā bezizejas stāvoklī, pat bez izredzes un apstākļu labošanas, bez izredzēm un darbu un maizi tuvākā nākotnē. Šādā stāvoklī nonākušo posts ir patiešām neapraķstāms. Sevišķi no tā cieš viņu ģimenes, kuras arī padotas trūkumam un badam...”¹⁴¹.

Nabadzības diskursa ietvaros, raksturojot morāles apdraudētību un pagrimumu tiek konstruēti „viņi” 6) **ubagi**, kuri tiek raksturoti „... jau no senatnes pazīstama trūcīgu ļaužu šķira, kurus sauc par ubagiem jeb nabagiem. Par ubagiem dēvēja tos nelaimīgos ļaudis, kuri dažādu nelabvēlīgu dzīves apstākļu dēļ bija zaudējuši visu savu mantu un veselību jeb arī vecuma labad nebija spējīgi nopelnīt sevim uzturu un tādēļ bija spiesti ķertie pie „ubagu

¹³⁸ Bērzonis, V. (1923, 24. janv.). Bezdarbs. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

¹³⁹ K. I. (1925, 3. mar.). Darbs un bezdarbs. *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹⁴⁰ Siliņš, V. (1929, 8. apr.) Latgalē bads! *Republika*. 1. lpp.

¹⁴¹ Zamuels, K. (1932, mar.). Bezdarba posts Latvijas pilsētās. *Pašvaldības Balss*. 65. lpp.

spieķi”¹⁴², uzsverot, ka ne vienmēr ubagi ir slimi vai nespējīgi „...ubagošanas tiesības izlieto dažreiz gluži veseli cilvēki, kuri nevīžo aiz slinkuma strādāt...”¹⁴³, bet bieži vien ir morāli pagrīmuši un nevēlas strādāt algotu darbu, lai izklūtu no nabadzības posta.

5.2.2. „Bezdarba izraisīta nabadzība un trūkums”

Viens no visbiežāk konstruētajiem tematiem nabadzības diskursa ietvaros ir „Bezdarba izraisītas nabadzības un trūkuma” aspekts, kas publikācijās identificējams jau 20. gadu sākumu, taču īpaši pastiprinās saimnieciskās krīzes ietekmē – 20. gadu nogalē un 30. gadu sākumā. Bezdarba tematikai veltītās publikācijas iedalāmas galvenokārt divās kategorijās – publikācijas, kurās tiek pausta nosodoša attieksme bezdarbā nonākušajiem, un publikācijas, kuru ietvaros tiek izskaidroti cēloņi un iemesli, kas indivīdus novedis bezdarba stāvoklī, kā arī uzsvērti materiāli smagie apstākļi, kuros nonācis bez darba palikušais indivīds. Publikāciju kopējā iezīme - bezdarba izraisītā indivīdu nabadzība un trūkums tiek stigmatizēta – dominē noskaņojums, ka tā ir nevēlama un izskaužama parādība.

Pielietojot „**grēkāža**” jeb **vainīgā meklēšanas stratēģiju**, bezdarba izraisītās nabadzības un trūkuma temata ietvaros, bez darba esošie indivīdi tiek konstruēti kā nevēlami elementi, kuri atbildīgi par savu nonākšanu nabadzībā un nespēju (arī nevēlēšanos) no šīs stigmatizētās parādības atbrīvoties. „...bezdarba cēloņi meklējami masu pēckara morāliskās, tiesiskās un sabiedriskās apziņas pagrīšanās. *Straujie satricinājumi un dažnedažādie raibie pārdzīvojumi kara un revolūciju laikos radīja vieglas dzīves, vienas dienas baudas meklētājus, atradināja masas no sistemātiska, radoša darba.. Bezdarbnieki pilsētā ir nostādīti privilēģētā stāvoklī, tie saņem pabalstus naudā un graudā, nodrošinot tiem bezrūpīgu dzīvi pilsētā...*”¹⁴⁴ Tiek uzsvērtā bez darba palikušo indivīdu iedzīvošanās uz valsts un sociālās apgādes rēķina un nevēlēšanās no nabadzības un trūkuma pašu spēkiem atbrīvoties „...*tie notrulinās pret cilvēku ciešanām un panes izsalkušos bezdarbniekus kā nenoveļamu nastu, kā nenovēršamas zobu sāpes... valdība jau jutās novēlusi no saviem pleciem šo nastu ar priecīgu izsaucienu: ejiet uz lauku darbiem! Daži aizgāja, daudzi palika, kur bijuši un arvienu kā nasta guļ uz citu pilsoņu pleciem...*”¹⁴⁵, „...*vēlāk meistars stāsta, ka „palīgs” esot aizbraucis uz Rīgu pierakstīties par bezdarbnieku, jo tāds darbs esot par smagu, un ar pabalstu, ko dabūjot no sociālās apgādes, varot iztikt tīri labi, vēl atliekot dažreiz pat nauda šnabītim...*”¹⁴⁶, tādējādi

¹⁴² Zibsnis, I. (1923, 13. aug.). Liepāja un viņas ubagi. *Pirmdienas Rīts*. 1. lpp.

¹⁴³ Turpat.

¹⁴⁴ Bērzonis, I. (1923, 24. janv.). Bezdarbs. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

¹⁴⁵ Avots, A. (1932, 1. jūn.). Darbu! *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹⁴⁶ Pāķis, M. (1931, 10. okt.). Kā samazināt bezdarbnieku skaitu? *Zemgales Balss*. 1. lpp.

akcentējot nabadzīgos kā nastu uz pārējo sabiedrības locekļu pleciem un to nevēlēšanos atbrīvoties no nabadzības kā stigmatizētas un novēršamas parādības „...*briesmas draud arī no tā, ka bezdarbnieku tūkstoši, uz ilgu laiku notiesāti vienkāršai dzīvības vilkšanai, ar šo stāvokli beidzot samierinājas un neko labāku nevēlas...*”¹⁴⁷

Laikrakstu publikāciju ietvaros bez darba esošie sabiedrības locekļi tiek konstruēti kā morāli pagrīmuši indivīdi, kas nevēlas pašu spēkiem atbrīvoties no atrašanās nabadzīgos apstākļos un trūkumā, gluži pretēji – tie komfortabli jūtas sociālajā apgādībā un bieži ceļ iebildumus, kas saistīti ar nodarbinātības jautājumiem „...*te jāaizrāda, ka taisni bezdarbnieku izturēšanās ir ārpus katras kritikas. Ja viņus novieto darbos attālākas vietās, tie ceļ traci, draud, pat sola fizisku izrēķināšanos...*”¹⁴⁸

Atbildības jeb vainas piedēvēšanas stratēģijas ietvaros tiek izskaidroti cēloņi un iemesli, kas indivīdus novedis bezdarba stāvoklī, kā arī uzsvērti materiāli smagie apstākļi, kuros nonācis bez darba palikušais indivīds. Tiek ilustrētas trūkuma un bada šausmas, kuras izraisījis bezdarbs „...*visā Latvijas pastāvēšanas laikā, valsti nav nospiedis tāds bezdarbs kā tagad. Kas ir bezdarbs, to vislabāki un spilgtāki izjūt tie daudzie tūkstoši, kas atrodas uz kailiem pilsētu ielu akmeņiem, kā darba meklētāji.. Ir kādreiz domās izjutuši to, ko dzīvē izjūt katrs bezdarbnieks un viņa badā mirstošā ģimene – skrandainie, izsalkušie bērni...*”¹⁴⁹ Situācijas nopietnība papildus tiek dramatizēta, atainojot arī letālus nabadzības un trūkuma posta iznākumus „...*tikai strādājošā tauta, visu vērtību ražotāja pamazām izbeidz kailo dzīvību pašnāvībā. Vai tās nav mātes, kas savus jaundzimušos nobeidz, pirms tie vēl sākuši bērna bada nāvi? Vai tās nav darba sievietes, kas pārdzīvo veselas traģēdijas un savus mazos bērnus izliek patrepēs Dieva ziņā? Bet vīri pamezdami ģimenes – vai tie to nedara tamdēļ, ka nav iespējams ne sev, ne ģimenei pārtiku nopelnīt? ...Tikai postā iedzītie zin, ka neviens labprātīgi nebāž galvu cilpā, nelec Daugavā, ne arī labprāt iznīcina un atstāj savu ģimeni...*”¹⁵⁰ Izskaidrojot bezdarba postu tiek uzsvērts, ka sabiedrības locekļi kā cēloņus apzinās un atzīst arī savu, individuālo vainu „...*cilvēkam, kas šo ziemas likstu (bezdarbu) sāpīgi izjūt un, kā apzinīgs sabiedrības loceklis, katrā nelaimē gatavs ņemt vainas daļu arī uz sevi...*”¹⁵¹, nabadzības kā nevēlamās un novēršamas parādības izskaušanā.

Bezdarba izraisītās nabadzības un trūkuma temata ietvaros iespējams identificēt **upura – pāridarītāja maiņas stratēģijas** izmantojumu, kuras ietvaros cietējs jeb trūkumā

¹⁴⁷ Sēja, A. (1931, 10. okt.). Bezdarba posts. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.

¹⁴⁸ Gv. (1933, 19. janv.). Bezdarbnieku „spīdzināšana” pilsētas darba apgādē. *Zemgales Balss*. 3. lpp.

¹⁴⁹ Baumanis, K. (1933, 1. jūn.). Posta traģēdija. *Jaunā Diena*. 1. lpp.

¹⁵⁰ Turpat.

¹⁵¹ Lapiņš, K. (1930, 14. dec.). Pēckara pasaules nelaime. *Kurzemes vārds*. 1.-2. lpp.

nonākušais bezdarbnieks kļūst par vainīgo. Publikāciju ietvaros tiek uzsvērts nabadzības situācijas pārspilējums, kā arī nosodīta bezdarba nepatieso apmēru kultivēšana un dramatisēšana „...arī par bezdarbu un trūkumu ir jāraksta. Bet jāraksta objektīvi un apvaldīts apstākļu notēls, un turpat blakus jāziņo, ko dara pašu valdība šo grūto apstākļu mīkstināšanai. Mūsu prese to nedara. Viņa ceļ fantastisku skaitļu torni no 1 un 50 000, no 50 000 uz 80 000, no 80 000 uz 600 000. No šejienes paliek vairs tikai viens solis, lai paziņotu, ka Latvijā visi 2 000 000 iedzīvotāju mirst badā...”¹⁵², „...šo bezdarbnieku pieaugumu – nepilnu tūkstoti – tas ir niecīgs cipars pat Latvijas mērogā un nedod tādēļ pietiekošu pamatu sacīt, ka bezdarbs pie mums kļuvis pastāvīgs un izvēršas sociālā postā..”¹⁵³

Konstruējot bezdarba izraisīto nabadzību un trūkumu publikāciju ietvaros iespējams identificēt **lingvistiskās realizācijas formas**, kas tiek izmantotas ar mērķi konstruēt nabadzības diskursa saturu – veidot, pastiprināt, stigmatizēt, citas personas, šķiras, fenomena u.tml. attēlojumu. Nabadzības un trūkuma cēlonim tiek personificētas pārdabiski postošas īpašības „...šīs kapitālistiskās iekārtas paspārnē izdaudzīnātais daudzgalvainais pūķis – bezdarbs sagrābis savās ķetnās strādnieku, pārvērs to īsā laikā par badā pamirušu skrandaini...”¹⁵⁴ Nabadzības diskursa ietvaros tiek atainota bezdarba plašā izplatība sabiedrībā, metaforu izmantojums akcentē izraisīto postu un badu „...krīze un bezdarbs noveduši trūkumā tūkstošiem ģimeņu. Sevišķi arī šo trūkumu izjūt pilsētas iedzīvotāji, kas nevar ne sēt, ne pļaut, ne uzkrāt šķūņos, bet kam jādzīvo no rokas mutē. Tiklīdz beidzas darbs un peļņa – mājās iestājas trūkums, un pie durvīm klauvē karalis bads...”¹⁵⁵

Bezdarba izraisītas nabadzības un trūkuma tematika tiek akcentēta, izmantojot pārspilējumus un izteikumus ar stilistiski negatīvu nokrāsu. Laikrakstu publikācijās nabadzīgo un trūkumcietēju stāvoklis tiek attēlots galēji traģiskā formā, uzsverot, ka vienīgais situācijas atrisinājums ir morālais pagrimums vai nāve „...bezdarbnieku stāvoklis, kuriem nav bērnu vai tie jau sasnieguši 18 gadu vecumu, tiešām ir traģisks. Uz sabiedrisku palīdzību vai sociālās apgādes pabalstu tiem nav ko cerēt, un viņu vienīgais glābiņš ir darbs uz laukiem. Kas to nespēj vai negrib – tiem atliek ubagot, zagt vai mirt badā. Un bēdīgi ir tas, ka jauno bezdarbnieku starpā ir ļoti liels procents to, kas labāk iet slidenus ceļus vai ubago, nekā ķeras pie smagā lauku darba un atsakās no pilsētas dzīves...”¹⁵⁶, kā arī „...cik godīgu, bet bada varā

¹⁵² Lapiņš, K. (1929, 12. mar.). Bads un prese. *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹⁵³ Baltais, J. (1931, 10. sept.). Patiesība par Latvijas darba tirgu. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.

¹⁵⁴ Grīnberģe, Ķ. (1926, sept.). Bezdarba un posta mītnēs. *Darba Sieviete*. 6. lpp.

¹⁵⁵ Vēvere, A. (1934, 29. apr.). Palīdzību trūkumcietējiem! *Latvis*. 7. lpp.

¹⁵⁶ Turpat.

*slīkstošu inteliģento bezdarbnieku un bezdarbnieču var aiziet uz dzīves „slidenā” ceļa – to, varbūt noslēpti var rādīt dažādi noziedzību un netiklību statistika...”*¹⁵⁷

5.2.3. „Trūkuma un nabadzības izcelsme un cēloņi”

Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā, nabadzības diskursa ietvaros plaši konstruēti trūkuma un nabadzības izcelsme un cēloņi, skaidrojot, kādi iemesli indivīdu noveduši trūcumā un nabadzībā – indivīda paša vaina, pārējo sabiedrības locekļu un līdzcilvēku vaina, aplama valsts politika kā nabadzību izraisošs aspekts u.tml.

Izmantojot **vainīgā nosaukšanas stratēģiju**, viens no nabadzības un trūkuma izraisošiem cēloņiem tiek pozicionēts karš, tā šausminošās sekas, kas ietekmējušas indivīdu dzīvi un novedušas tos trūkuma apstākļos „*karš laupījis desmitām tūkstošiem ģimeņu – apgādnieku – vīru vai dēlu, cik daudzi pazuduši bēgļos, vai zaudējuši darba spējas, atstājot atraitni ar bērniem likteņa varā. Paskatīsimies, ko dara šāda atraitne. Viņa nenogurstoši strādā, lai kaut cik apkoptu savus bērnus, bet viņai arī jānopelna tiem maize. Bet vai viena pati sieviete, kura pie tam ved bara dzīvi un strādā, ir peļņā 15 līdz 16 stundas dienā, spēj apgādāt divus, trīs vai četrus bērnus, saņemot 60 līdz 70 rubļu dienā. To nevar. Un tamdēļ šādi bērni nesaņem ne pusi no vajadzīgā uztura un apģērba. Viņu bālie vaigi un noplīsušais apģērbs liecina, ka ir apdraudēta fiziskā un garīgā attīstība...”*¹⁵⁸, tiek uzsvērtā karā vissmagāk cietušo un sakropļoto indivīdu sociālās apgādības nepieciešamība, jo pašu spēkiem tie nespētu izkļūt no nabadzības posta „*visi šie lielākā vai mazākā mērā karā sakropļotie cilvēki sabiedrībai tādā vai citādā kārtā jāuztur. Vairāk sakropļotie jeb nespējīgie ir pilnīgi uzturami, mazāk sakropļotiem jeb mazspējīgiem jāsniedz, samērā ar viņu dzīves uzturēšanas spējas trūkumu, zināms pabalsts...”*¹⁵⁹

Viens no publikāciju ietvaros konstruētajiem nabadzības un trūkuma cēloņiem identificējama valsts politika un tās aplamības sekas „*katram, kas vēl spēj raudzīties uz lietām, nevar būt divējādu domu par, ka šinī posta un sabrukuma stāvoklī mūs ir ieģrūduši sociālā politika, smagās nodokļu nastas, lielās ierēdņu un bezdarbnieku armijas, sociālās apgādes u.t.t...”*¹⁶⁰ Tiek akcentēts, ka ne savas rīcības vai rakstura iezīmju dēļ, indivīds nokļuvis trūcīgos materiālos apstākļos un nabadzībā, gluži pretēji – nespēdams ietekmēt valsts noteikto politiku, indivīds spiests bezpalīdzīgi noraudzīties aizvien pieaugošajās posta šausmās „*...lai gan mūsu zeme ir visnabadzīgākā un visvairāk izpostītā starp jaunajām Baltijas*

¹⁵⁷ Laimiņš, A. (1924, 10. nov.). Rīgas mazturīgās inteliģences traģēdija. *Latvijas Vēstnesis*. 1. lpp.

¹⁵⁸ Stengrevics, G. (1924, 23. febr.). Glābjiet bērnus! *Latvijas Vēstnesis*. 1.-2. lpp.

¹⁵⁹ Vuguls. (1922, 17. aug.). Mazspēcīgie un nespēcīgie. *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹⁶⁰ K., I. (1925, 3. apr.). Darbs un maize. *Latvis*. 1.-2. lpp.

valstīm, mums tomēr ir vissmagākās nodokļu nastas, jo mums ir jāuztur pārāk smags valsts aparāts un daudz saimnieciski neproduktīvu ļaužu...”¹⁶¹

Publikāciju ietvaros tiek pausts akcentēta indivīdu nespēja identificēt nabadzības un trūkuma patiesos cēloņus „...mēs netikvien kā neapzināties sava posta cēloņus, bet meklējam tos pavisam aplamā virzienā un domājam glābties no posta taisni ar tiem līdzekļiem, ar kuriem mēs tagadējo postu esam radījuši...”¹⁶², tādējādi arī nespēja izklūst no nevēlamās un nosodāmās parādības – nabadzības un trūkuma „...par grūtiem laikiem žēlojas uzņēmējs, tirgotājs, lauksaimnieks, amatnieks, vienkāršs strādnieks, valsts ierēdnis, inteligents. Visa ļaunuma pirmcēloni mēs meklējam un cenšamies izskaidrot ar mūsu sasšķobījušās saimnieciskās dzīves apstākļiem. Nav šaubu, ka liela daļa patiesības tur ir. Bet tikpat nenoliedzami un neapstrīdami mums jāatzīst arī tas, tā patiesība, ka mēs vēl aizvien vai nu neprotam vai negribam saprast dzīvi, piemēroties tiem dzīves apstākļiem, kādos pašlaik dzīvojam...”¹⁶³

Izmantojot **upura – pāridarītāja maiņas stratēģiju** trūkuma un nabadzības izcelsmes un cēloņu izskaidrošanā, tiek konstruēta indivīda, kurš nonācis nabadzībā (tādējādi uzskatāms par cietēju), paša vaina (morāles pagrimums, slinkums, noziegumi u.c. iemesli), kas novedusi pie nonākšanas nabadzībā un trūkumā, tādējādi indivīds no „cietēja” kļūst par „vainīgo” „...nabadzībai un postam ir divējādi cēloņi: 1) nelaiemes gadījumu dēļ 2) paša vainas – nolaidības dēļ. Ar ļoti retiem izņēmumiem mūsu tagadējai nabadzībai un trūkumam par iemeslu ir pēdējais cēlonis...”¹⁶⁴, „...tai pat laikā cilvēks - viens ir stiprāks un glītāks – tas labāk spēj apmierināt savas vajadzības, otrs vājāks – tam jau ir grūtāk savu dzīvi izkārtoto. Civilizācija un kultūra vēl lielāku padara plaisu starp vieniem un otriem... Te vēl savu daļu pieliek klāt slinkums, nolaidība un noziegumi. Tie rada trūkumu, nabadzību un citas bēdas. Ne mazu iespaidu arī atstāj tā sauktie „nelaiemes gadījumi”, slimības, darba pazaudēšana utt.”¹⁶⁵ Trūkuma un nabadzības izcelsmes un cēloņu izskaidrošanas tematikai veltītajās publikācijās iespējams identificēt nabadzības kā nevēlamas un novēršamas parādības atspoguļojumu, vienlaicīgi uzsverot paša indivīda atbildību par nonākšanu stigmatizētā fenomena ietekmē.

Trūkuma un nabadzības izcelsmes un cēloņu raksturojuma tematiskajās publikācijās iespējams identificēt **lingvistiskās realizācijas formas**, kas konstruētas, izmantojot

¹⁶¹ K., I. (1925, 3. mar.). Darbs un maize. *Latvis*. 1.-2. lpp.

¹⁶² Turpat.

¹⁶³ Ozoliņš, M. (1927, 12. mar.). Grūtie laiki. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.

¹⁶⁴ Priede, H. (1929, 12. mar.). Trūkums un pabalsti. *Latvis*. 2. lpp.

¹⁶⁵ B.a. (1921, 23. mar.). Labdarība. *Latgolas Vārds*. 1. lpp.

pārspilējumus un izteikumus ar stilistiski negatīvu nokrāsu, raksturojot t.s. „ļauņuma sakni” jeb nabadzības un trūkuma cēloņus. Publikāciju ietvaros atklājas negatīvo iezīmju vērtējoša piedēvēšana un atsaukšanās uz vispārīnājumiem, bez atbilstošu argumentu vai pierādījumu izmantošanas „...bezdarba apkarošanā mūs ļoti maz var interesēt, kādi tie bezdarbnieki izskatās, cik viņi labi vai slikti ģērbusies (starp tiem ir redzami diezgan smalki kungi un dāmas), ar kādiem karogiem viņi staigā u.tml., bet gan no svara ir meklēt, kā viņi cēlušies un kā vairojas... Ir konstatēts, ka Latvijā, kur pastāv darba ļaužu trūkums, par bezdarbu nevarētu būt runas. Tas fakts ir neapšaubāms, un tas ir jāiegaumē. No tā varam taisīt drošu slēdzienu, ka pie mums bezdarbam par iemeslu nav saimnieciski motīvi, un tāpēc būtu vēltīga laika tērēšana, ja vēl turpmāk pūlētos bezdarba problēmu Latvijā noskaidrot ar ekonomisku motīvu meklēšanu. Bezdarba ļauņuma sakne mums ir jāmeklē citā laukā – mūsu valsts politikā, t.i. tai morālisko vērtību pārvērtēšanā, kāda pie mums ir notikusi, kā pārāk straujo sociālistisko eksperimentu sekas uz valsts rēķina...Tāpat arī aizvien vēl paliek spēkā fantoms par valsti, kā visu pilsoņu apgādnieki. Pie mums, nabagā, izpostītā zemē, valsts saņēma uz sevi daudz funkciju, kā privātai iniciatīvei un brīvai darbu sacensībai vairs nav vietas. Valsts ir izslavēta netikviens kā labākais darba devējs, kurš savu darbinieku neizsūc, bet arī kā labākais gādnieks par visiem bezdarbniekiem...”¹⁶⁶

5.2.4. „Trūkumcietēju sociālā apgāde”

Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā, nabadzības diskursa ietvaros tiek raksturoti trūkumcietēju sociālās apgāde, kas cieši saistīta ar nabadzībā un trūkumā nonākušo indivīdu pabalstīšanu un aprūpi. Sociālās apgādes raksturojums ļauj identificēt aptuvenos nabadzības un trūkuma apmērus 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā, kā arī atklāt nabadzīgo indivīdu dzīves apstākļus un to kvalitāti.

Publikāciju ietvaros tiek raksturoti vairāki sociālās apgādes aspekti – statistiska informācija par sociālajā apgādībā esošajiem indivīdiem un sociālās apgādes institūciju darbību, piemēram, raksturojot sociālo apgādi Latvijā 1920. gadā „...pēc Sociālās apgādības nodaļas ziņām, 1920. gadā Latvijā bija 451 nespējnieku patversmes ar 8155 nespējniekiem; no tiem 402 patversmes ar 5645 nespējniekiem aprīņkos un 49 patversmes ar 2510 nespējniekiem pilsētās. Nespējnieku skaits caurmērā bija uz laukiem vienā patversmē 14 un pilsētās 51 (iemītnieku skaits – aut.). Bērnu patversmes bija 1920.g. 39 ar 3663 bērniem, no tām pilsētās 33 patversmes ar 3377 bērniem un aprīņkos 6 ar 286 bērniem. Caurmērā vienā

¹⁶⁶ Ekonom. (1926, 4. febr.). Bezdarbs, darbs un maize. *Latvis*. 1.-2. lpp.

patversmē bija pilsētās 102, apriņķos 48...”¹⁶⁷, kā arī raksturojot trūcīgu bērnu aizgādniecību Rīgas pilsētā 20. gs. 20. gadu otrajā pusē „...šim nolūkam pilsētā ir ierīkojuši un uztur 11 bērnu patversmes apm. 960 bērniem, 1 defektīvo bērnu patversmi 63 bērniem, 1 kurlmēmo – 17 bērniem un tagadējo darba māju 65 bērniem. Kopā 14 patversmēs uzņemti ap 1100 bērni, no kuriem lielākais vairums bāriņi...”¹⁶⁸

Laikrakstu publikācijās tiek uzsvērta sociālās apgādes pozitīvā ietekme nabadzības un trūkuma novēršanā „...līdz ar normālu laiku iestāšanos sadzīst arī kara un bēgļu laikmeta sistās brūces. Liels bija pirms gadiem Rīgā trūkcūcietēju skaits un pilsētas sociālajai apgādei bija grūts darbs pie viņu stāvokļa atvieglināšanas. Viens, kas tiesa: visi trūcūcūmū vēl nav novērsti, kas arī nekad nav sasniedzams...”¹⁶⁹, kā arī tiek raksturota sociālās apgādes sistēmas attīstība un pilnveidošanās gadu gaitā „...taisni pirmos pēckara gados, sakarā ar tikko pārciesto kara postu un bezdarbību, iedz. labklājības līmenis bija daudz zemāks nekā tagad. Pirmos gados atklātā apgādībā izsniedza gandrīz vienīgi maizi un malku, tagad pabalsta rācija papildināta ziemas mēnešos ar 1 kg tauku mēnesī, zupu, naudas pabalstiem īrēm; bērniem izsniedz vēl ½ ltr. piena dienā, dažādus produktus Ls 3 vērtībā nedēļā, kā arī apavus. Tekošā gada budžetā atklātā apgādībā skaitās 4200 pers... Aizklātā apgādībā daudz darīts patversmju sanitāro un higiēnisko apstākļu uzlabošanā, remontētas nodzīvotās ēkas un ierīkotas dažādas saimnieciskas labierīcības...”¹⁷⁰ Tai pat laikā laikrakstu publikāciju ietvaros tiek uzsvērts, ka neatkarīgi no sociālās apgādes sekmīgās funkcionēšanas, nabadzību un trūkumu nav iespējams pilnībā novērst „...neraugoties uz apgādes plašo darbību, nav iespējams galīgi novērst postu un trūkumu...”¹⁷¹, tādējādi tiek pastiprināts nabadzības kā stigmatizēta fenomena pozicionējums.

Laikrakstu publikācijās **indivīdi tiek kategorizēti**, pamatojoties uz to darba spējām vai gluži pretēji – nespēju veikt algotu darbu, tādējādi nodrošinot sev iztiku un izeju no nabadzības un trūkuma kā nevēlamas, izskaužamas parādības „patiesībā pēdējās pilsētu patversmes var dalīt trijās daļās: 1) galīgi nespējīgi – jādod dzīvoklis, apkurināšana, pārtika, 2) vieglāku darbu spējīgi (sēņot, ogot, ravēt, vērpt, šūt, adīt u.t.t.), - jādod dzīvoklis, apkurināšana, apgaismošana un daļa pārtikas, 3) tādi trūcīgi – pusnospējīgi, kuriem tikai pa ziemu un kamēr darbu atrod jādod otrā nodaļūmā paredzēts pabalsts...”¹⁷², tiek konstruētas

¹⁶⁷ Ra. (1921, 28. jūn.). Sociālās apgādības darbība Latvijā 1920. gadā. *Brīvā Zeme*. 2. lpp.

¹⁶⁸ Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sieviete*. 3.-5. lpp.

¹⁶⁹ R., A. (1924, 28. mai.). Sociālā apgādība Rīgā. *Latvijas Vēstnesis*. 2. lpp.

¹⁷⁰ Zv., P. (1929, sept.). Sociālā apgādība Rīgas pilsētā. *Pašvaldības Balss*. 409.-412. lpp.

¹⁷¹ Nīks. (1922, 10. mar.). Cīņa ar nabadzību Rīgā. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.

¹⁷² L., R. (1923, 12. jūn.). Patversmes jāpārceļ uz laukiem. *Darba Balss*. 1.-2. lpp.

iedzīvotāju grupas, kuras visbiežāk pakļautas nabadzības un trūkuma riskam un uzskatāmas par visbiežāk sastopamajiem sociālo apgādājamiem sabiedrības locekļiem „...*dabīgi līdz ar iedzīvotāju skaita pieaugšanu, pilsētā pieaug arī trūcīgo un sociāli apgādājamo skaits. Mēs zinām, ka katrā kapitālistiskā valstī daļa pilsoņu ir padota nabadzībai un trūkumam. Šādā bezizejas stāvoklī nonāk pirmām kārtām darba nespējīgie strādnieki un strādnieces, - tie, kuri vecuma, slimības jeb citu apstākļu dēļ ir zaudējuši savas darba spējas. Šeit jāpieskaita arī trūcīgo vecāku bērni, kuriem ģimenes nav jeb kuru ģimenes tos nespēj uzturēt un kuriem pašiem pārtiku sev sagādāt nav iespējams...*”¹⁷³, kā arī atainoti indivīdi, kuri tāda vai citāda iemesla dēļ nesaņem sociālo apgādi un spiesti aizvien atrasties trūkuma un nabadzības apstākļos „...*lielu darbu Rīgā ir veikusi sabiedriskās palīdzības komiteja, kura šoziem Rīgā uzturējusi 31 ēdināšanas punktu, kur dienā paēdina 10620 personas. Palīdzības komitejas apgādāto skaits nav lielāks tāpēc, ka viņa sniedz palīdzību tikai tām bezdarbnieku ģimenēm, kurām ir bērni līdz 16 gadiem. Pārējiem bezdarbnieki taisni apskauž daudz bērnu ģimenes par tam priekšrocībām, ko tām dod bērnu dēļ. Bezdarbnieku stāvoklis, kuriem nav bērnu vai tie jau sasnieguši 18 gadu vecumu, tiešām ir traģisks. Darba biržās tos iedala pēdējās kategorijās un sabiedriskos darbos tie tiek kā pēdējie, t.i. visbiežāk netiek nemaz. Uz sabiedrisko palīdzību vai sociālās apgādes pabalstu tiem nav ko cerēt, un viņu vienīgais glābiņš ir darbs uz laukiem. Kas to nespēj vai negrib – tiem atliek ubagot, zagt vai mirt badā. Un bēdīgi ir tas, ka jauno bezdarbnieku starpā ir ļoti liels procents to, kas labāk iet slidenus ceļus vai ubago, nekā ķeras pie smagā lauku darba un atsakās no pilsētas dzīves...*”¹⁷⁴

Izmantojot, **atbildības jeb vainas piedēvēšanas stratēģiju**, preses publikāciju ietvaros tiek atklātas sociālās apgādes sistēmas nepilnības un trūkumi, kas pastiprina nabadzības kā posta pozicionējumu „...*mums nav vajadzīgo līdzekļu uzturēt priekšzīmīgu zīdaiņu patversmi ar nepieciešamiem izolācijas skapjiem, sildītavām u.t.t...* Pie tagadējiem apstākļiem un ar tagad pietiekamo ārstu un kopēju skaitu mēs varam ierīkot tikai „*eņģeļu fabrikas*”, ne zīdaiņu audzinātavas...”¹⁷⁵ Nabadzības diskursa ietvaros tiek atainoti pārmetumi nepilnvērtīgai sociālās apgādes īstenošanai, piemēram, raksturojot bērnu sociālo apgādi Rīgas pilsētā „...*arī „bagātā” Rīga līdz šim samērā maz darījusi. Pilsētas līdzšinējā gādība par trūcīgiem bērniem izpaužas divējādos veidos: atklātā apgādē – izsniedzot*

¹⁷³ Zamuels, K. (1930, dec.). Kā Rīgas pilsēta apgādā savus trūcīgos pilsoņus. *Pašvaldības Balss*. 481.-484. lpp.

¹⁷⁴ Vēvere, A. (1934, 29. apr.). Palīdzību trūkumcietējiem! *Latvis*. 7. lpp.

¹⁷⁵ Emilija. (1923, 13. mai.). Nāvei nolemtie bērni. II daļa. *Latvijas Sargs*. 5. lpp.

nepieciešamības gadījumos maizi, apavus, apģērbus, skolas mācības līdzekļus u.c., un aizklātā apgādē – apgādājot bērnus dažādās patversmēs, silēs un bērnu dārzos...”.¹⁷⁶

Kritiski tiek atainota sociālās apgādes nepilnīgā funkcionēšana, tādējādi nespēdama nodrošināt pilnvērtīgu indivīda eksistenci un apmierināt tā pamatvajadzības - tiek uzsvērts, ka sociālā apgāde nespēj indivīdu pasargāt no trūkuma un nabadzības „...*sociālā palīdzība ir bez šaubām nepieciešama gadījumos, kas atsevišķa persona, ne savas vainas dēļ, nokļūst tādā trūkuma stāvoklī, kad viņa bez savu līdzcilvēku palīdzības ietu bojā. Sabiedrībai šādos gadījumos jānāk palīgā, jāsniedz līdzcilvēku palīdzības roka. Tā ir sociāla palīdzība šī vārda īstā nozīmē – viņas klasiskā forma, kura pastāvējusi visos laikos un ir nepieciešama katrā cilvēku sabiedrībā... Mūsu dzīve par nožēlošanu ir iekārtota tā, ka savu daudzo prasību apmierināšanai indivīdam jāved grūta un sīva cīņa ar ārējiem apstākļiem un tikai grūts un neatlaidīgs darbs un liela taupība pasargā cilvēku no trūkuma...”¹⁷⁷, kā arī „...turpmākos gados šie skaitļi ir, salīdzinot ar pirmskara izdevumiem, divkārtšojušies, tomēr visas pieaugošās trūcīgo iedzīvotāju vajadzības nav tikušas un netiek arī tagad apmierinātas. Vēl arvienu daudzi trūcīgi nespējnieki Rīgā ir padoti trūcumam un badam, vēl arvienu trūcīgo ģimeņu bērni ir spiesti dzīvot ārkārtīgi sliktos, antisanitāros apstākļos, vēl arvienu atkārtojas gadījumi, kad nabadzīgās jaunās mātes jaunpiezimušos bērnus izliek uz ielas; arī daļa abortu tiek izdarīta materiālu apstākļu – nabadzības dēļ..”¹⁷⁸*

Izmantojot **lingvistiskās realizācijas formas**, tiek reprezentēta un akcentēta sociālās apgādes nozīmība, piemēram, izmantojot tiešus norādījumus un provokācijas sociālās apgādes svarīguma akcentēšanai „...*pilsoņi! Paturiet vērā, ka tautas morāli un kultūru mēdz vērtēt no tā, kā tauta apgādā savus trūcīgos bērnus. Tamdēļ – atsaucieties uz katru saucienu bērnu labā!*”¹⁷⁹ Sociālā apgādība tiek salīdzināta ar neiznīdējamu slogu, no kura laika gaitā nav bijis iespējams atbrīvoties „...*nespējnieku apgādība visur un visos laikos ir bijis slogs, zem kura līka pagastu sabiedrības..*”¹⁸⁰

5.2.5. „Sociālās apgādes izmantojums aprēķina nolūkos”

Trūkumcietēju sociālās apgādes raksturojums cieši saistīts ar sociālās apgādes izmantojuma aprēķina nolūkos tematiku. Minētā nabadzības diskursa satura temata ietvaros tiek ilustrēta indivīdu īstenota, apzināta sabiedriskās apgādes izmantošana, lai gūtu materiālu

¹⁷⁶ Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sieviete*. 3.-5. lpp.

¹⁷⁷ Freimans, K. (1929, 18. febr.). Sociālā apgādība un tautas labklājība. *Brīvā Zeme*. 3. lpp.

¹⁷⁸ Zamuels, K. (1930, dec.). Kā Rīgas pilsēta apgādā savus trūcīgos pilsoņus. *Pašvaldības Balss*. 481.-484. lpp.

¹⁷⁹ Stengrevics, G. (1924, 23. febr.). Glābjiet bērnus! *Latvijas Vēstnesis*. 1.-2. lpp.

¹⁸⁰ B.a. (1920, 5. nov.). Nespējnieku apgādība. *Vidzemnieks*. 1. lpp.

labumu. Publikāciju ietvaros tiek uzsvērts, ka sociālo apgādi ļaunprātīgi izmanto indivīdi, kuriem konkrētā palīdzības forma nav nepieciešama, tie ir materiāli pārtikuši, tādējādi publikācijās identificētie sabiedrības locekļi **kategorizējami** kā „pseido-nabadzīgie” jeb mākslīgi konstruēti trūkumcietēji.

„Pseido-nabadzīgie” indivīdi tiek konstruēti kā sistemātiski valsts un sociālās aprūpes „pensionāri”, kas savu labklājību nodrošina pastāvīgi izmantojot valsts sociālās apgādes materiālos pabalstus „*kāda sabiedriska darbiniece, kas 10 gadus darbojusies trūcīgo ēdināšanas punktos pilsētas nomalē, apgalvoja, ka vismaz desmitā daļa no apgādājamiem trūcīgiem esot kļuvuši par sistemātiskiem valsts un sabiedrības pensionāriem, kuriem pat prātā nenāk nopietni meklēt darbu. Tie aizvien esot labi informēti par to, kādā iestādē vai labdarīgā organizācijā ko dod un kas jādara, lai dodamo pabalstu saņemtu. Šie „profesionālie trūcīgie” nekad nepaliekot tukšā. Tie prot lūgt, glaimot pabalsta dalītājiem un arī kļūt nekaunīgi, lai ar daudziem skandāliem panāktu savu.*”¹⁸¹

Sociālās apgādes izmantojums aprēķina nolūkos tiek attēlots kā aizvien pastāvoša, neiznīdējama sērga „*nespējnieku apgādība Rīgas pilsētas budžetā ne vien tagad, bet arī pirms kara, kad pilsētu pārvaldīja vācieši, uzrāda lielus skaitļus un nespējnieku nodoklis smagi gūlās uz nodokļu maksātājiem. Svētā Gara Konventa patversmes namos novietotās kundzenes bieži vien parādījās uz ielas zīdā un samtā. Nebija nekas rets, ka dēli un znoti dzīvoja pilnībā, apdzīvoja 7-8 istabas, bet vecāki mitinājās uz nespējnieku apgādības rēķinu. Pilsētās pabalstu saņēma ļaudis, kam tāds nemaz nebija vajadzīgs. Izmantot sabiedrisku apgādību arī bez vajadzības neturēja par ļaunu. Nodokļu maksātāji bieži bija daudz nabadzīgāki nekā pabalsta saņēmēji... Nav šie ļaudis vēl izmiruši.*”¹⁸²

Tiek akcentēta sabiedrības locekļu dotā priekšroka sociālās apgādes izmantojumam, nevis algota darba veikšanai sava materiālā stāvokļa uzlabošanai „*tik pēdējā gadījumā nav nekādas kontroles par to, kurš ir nabags, kurš ne. Ubagošanas tiesības izlieto dažreiz gluži veseli cilvēki, kuri aiz slinkuma nevīžo strādāt... Bet Liepājas ubagi nav arī vienpusīgi, viņi rauj uz visām pusēm, sevišķi bieži viņi klejo pa veikaliem un dzīvokļiem. Sestdienās un svētdienās veikali tiek „šturmēti” no ubagiem. Tērpušies skrandās, ar tarbām plecos viņi bez kautrēšanās lien katrā veikalā, apstājas, pieņem ļoti nelaimīgu izskatu, ko pastiprina vēl caur klepošanu un spļaušanu uz grīdas, lai modinātu veikala kalpotājus līdzcietību un saņemtu lielāku dāvanu.*”¹⁸³, kā arī tiek uzsvērts, ka sociālā aprūpe palielina indivīda bezrūpību un

¹⁸¹ Vēvere, A. (1934, 29. apr.). Palīdzību trūkumcietējiem! *Latvis*. 7. lpp.

¹⁸² B., P. (1923, 31. janv.). Apgādātāji un apgādājami. I daļa. *Latvijas Sargs*. 1.-2. lpp.

¹⁸³ Zibsnis, I. (1923, 13. aug.). Liepāja un viņas ubagi. *Pirmdienas Rīts*. 1. lpp.

slinkumu attiecībā pret algota darba veikšanu „...parasti cilvēks strādā spiests vienīgi no trūkuma draudiem. Sociālā apgādība, cenždamās mīkstināt relatīvo trūkuma, izsviežot sociālai apgādībai milzu summas, ar to pašu palielina plašu aprindu bezrūpību, veicina viņas laiskumu – tāds ir nelokāmais mūsu sadzīves likums...Trūkumu nav iespējams izskaust ar pabalstiem, bet vienīgi ar plašāku aprindu apziņas pacelšanu, ka darbs ir galvenais dzīves uzdevums...”¹⁸⁴

Pielietojot „grēkāža” jeb **vainīgā meklēšanas stratēģiju**, tiek akcentēta t.s. „pseidonabadzīgo” indivīdu parazitēšana uz sociālās apgādes rēķina, tādējādi liedzot aprūpi indivīdiem, kuri atrodas nabadzības un trūkuma izraisītā postā, taču apgāde tiem ir liegta „...sociālās apgādības jautājuma taisnīga atrisināšana ir vissāpīgākā lieta katras pašvaldības darbībā. Sabiedrības pienākums ir – palīdzēt saviem materiāli nespējīgajiem locekļiem. Taču te aizvien nākas uzdukties uz apstākļiem, kuri nostāda šo apgādību zem jautājuma zīmes. Mūsu pašas pilsētas apstākļos ir bijuši daudzi gadījumi, kur pēc patversmes nespējnieka nāves nelaiķis tiek apglabāts no piederīgajiem grezni jo grezni, jo izrādas, ka tam tomēr ir bijuši bērni un tuvinieki, kuri it labi varēja to uzturēt... Uz katru nepareizi izsniegtu pabalstu tiek atrauts kumoss tam, kam tas patiesi būtu vajadzīgs...”¹⁸⁵, „...tie trūkcietēji, kuriem bezdarbs izņēmuma stāvoklis, visbiežāk klusi mājās cieš badu un salu, neiet lūgt un diedelēt, bet pat slēpj no citiem savu postu. Pateicoties „simulantiem”, kas prot, kā uz pasūtījumu, liet krokodila asaras un stāstīt satricinošas ainas par savu nabadzību...”¹⁸⁶

Sociālās apgādes izmantošana aprēķina nolūkos tematika tiek dramatisēta, pielietojot **lingvistisko realizācijas formu** - metaforu un retorisko jautājumu izmantojumu, uzsverot minētās parādības nopietnību un tēlaini to salīdzinot ar pārpurvošanās procesu „...Latvijas pārpurvojas.. Un ne tikai fiziski, bet arī garīgi... notrulinātā sabiedrības sirdsapziņa veicinājusi garīgo pārpurvošanos.. Vai mēs bezdarbības dēļ nekultivējam vieglas dzīves tīkotāju armiju, vai negraujam darba nepieciešamības principu? Par notiekošo jāatzīst, ka vieglas dzīves tīkošanas gars ir laidis mūsu sabiedrībā jau pārāk dziļas saknes.. Cīņa pret pārpurvošanos nebūs viegla. Tā prasīs ilgu un grūtu darbu. Uz viegliem panākumiem velti cerēt. Tie, kam saduļķotā ūdenī vieglāki zvejoj, pieliks visas pūles, lai kavētu purvāju iznīcināšanu. Tikai tie, kas godīgā darbā, ne vieglās izpriecās, redz savas dzīves uzdevumu, būs gatavi ņemt dalību sakrājušos dubļu izvešanā...”¹⁸⁷

¹⁸⁴ Freimans, K. (1929, 18. febr.). Sociālā apgādība un tautas labklājība. *Brīvā Zeme*. 3. lpp.

¹⁸⁵ Ars. (1929, 2. nov.). Sociālā apgādība Rīgas Jūrmalā. *Jūrmala*. 1. lpp.

¹⁸⁶ Vēvere, A. (1934, 29. apr.). Palīdzību trūkcietējiem! *Latvis*. 7. lpp.

¹⁸⁷ Zariņš, I. (1928, 26. jūl.). Vieglas dzīves tīkošana. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.

5.2.6. „Patversmes, to iemītņiki”

Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā, nabadzības diskursa ietvaros konstruēta patversmju un to iemītņiku raksturojums, kas mijiedarbojās ar trūkcietēju sociālās apgādes tematiku. Laikrakstu publikāciju ietvaros tiek konstruēts patversmju popularitātes pieaugums pēckara gados „*pirms pasaules kara Latvijā bērnu patversmes bij maz pazīstamas.*”¹⁸⁸, tādējādi ilustrējot to skaitlisko pieaugumu pēc Pirmā pasaules kara, kas cieši saistīta ar nabadzīgo un trūkcietēju skaita palielināšanos.

Patversmju pieprasījumu un noslogotību ilustrē arī 20. gadu nogales laikrakstu publikācijas, kuru ietvaros tiek uzsvērts vietu trūkums esošajās patversmēs un aizvien jaunu sociālās apgādes institūciju atvēršana „*...nespējnieku patversmēs vēl arvien liels vietu trūkums. Šimbrīžam patversmēs mitinās ap 1800 nespējnieku, bet liels skaits nespējnieku arvienu gaida uz uzņemšanu patversmēs. Arī bērnu patversmju skaits patreizējiem apstākļiem nav pietiekošs...Rīgas pilsēta uztur arī divas bezpajumtņiku patversmes – vienu 300 vīriešiem un otru 110 sievietēm. Pēdējā atvērta tikai šogad.*”¹⁸⁹, līdzīgi arī „*...nespējnieku patversmēs pilsēta novieto trūcīgos, darba nespējīgos pilsoņus, kuriem nav likumā paredzēto apgādnieku...pie tādiem apstākļiem, saprotams, trūcīgo nespējnieku skaits nav samazinājies, bet gan attiecīgi pavairojies. To pierāda pārpildītās pilsētas vīriešu un sieviešu nakts patversmes, kuras apmeklē gandrīz vienāds trūcīgās un bezizejas stāvoklī nonākušās personas.*”¹⁹⁰.

Laikrakstu publikāciju ietvaros tiek konstruēti patversmju iemītņiku nospiedoši smagie materiālie apstākļi, uzsverot, ka „*...līdz daudz maz solīdam stāvoklim vēl ir ļoti tālu. Te vainīgi mūsu pilsētu finansiālie apstākļi. Nespējnieki mājā pa vairākiem vienā istabā, trūkst tiem nodarbošanās brīvā laikā, arī attiecīgā iekārta nav piemērota nespējniekiem. Gultas, segas u.t.t. ir raibu raibās, kā nu kuram, dažam vēl savas privātlietas līdz.*”¹⁹¹ ko caurvij nabadzības un trūkuma kā posta pozicionējums, kura eksistence uzskatāma par nevēlamu un novēršamu parādību.

Tiek akcentēts nepietiekamais valsts atbalsts patversmju un trūkcietēju uzturēšanā, „*...nav īstas skaidrības par patversmju īsto mērķi un nolūku. Dažas no viņām nostāda bērnus patversmes līdzīgi nespējnieku patversmēm un domā savu pienākumu izpildījušas, kad tās neļauj bērniem badā mirt un kailiem apkārt staigāt.. Lielas grūtības pārvaramas patversmēs*

¹⁸⁸ Akots. (1920, 22. mai.). Par bērnu patversmēm. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

¹⁸⁹ Zv., P. (1929, sept.). Sociālā apgādība Rīgas pilsētā. *Pašvaldības Balss*. 409.-412. lpp.

¹⁹⁰ Zamuels, K. (1930, dec.). Kā Rīgas pilsēta apgādā savus trūcīgos pilsoņus. *Pašvaldības Balss*. 481.-484. lpp.

¹⁹¹ Ceļotāju Valdis. (1929, sept.). Dažas piezīmes par sociālās apgādes jautājumiem. *Pašvaldības Balss*. 401.-404. lpp.

ar trūcīgiem pārtikas līdzekļiem, ko pašvaldības piešķir bērnu uzturam. Te nav atkal nekāda pieturas punkta, kas noteiktu vismazāko ēdamo vielu daudzumu dienišķam uzturam, jāiztiek ar tik daudz, cik no žēlastības atmet..”¹⁹², tādējādi uzsverot, ka patversmes eksistences apstākļi pats par sevi nenozīmē, ka sekmīgi norisinās nabadzības un trūkuma novēršana.

Materiālo apstākļu šausmas tiek attēlotas, sīki aprakstot visas nianšes, tādējādi lasītājam konstruējot klātbūtnes un patiesuma efektu „*Lielauces pagasta nespējnieku patversmē mītošie nespējnieki pa daļai kukaiņu apstāti. Dažiem no tiem trūkst veļas un gultas drēbes. Istabas pilnas blakšu, kas jo nežēlīgi ēd dzīvē jau tik izmocītās miesas. Logu rūtīm atdrupusi ķīte un tanīs istabās, kur trūkst priekšlogu (un tādu trūkst daudzās) vējš un sals ziemu stipri saldē.. Patversmē nav nepieciešamās tīrības. Ēkai šaurs jums un lietus laikā dažiem nespējniekiem ūdens tek gultās. Krāsnis dūmo. Akas nav un ūdens jāņem no Lielupes. Pabalsta normas nesamērīgi niecīgas. Apģērbi un apavi trūcīgi. Tādos apstākļos dzīvo bagātās Zemgales vecie darba rūķi, bet vadošie zemgalieši pret to vajadzībām kurli.. Cilvēku veselības aizsardzībai līdzekļu pietrūka. Toties lopiem pietika atliku likām. Tiem medikamentu suma paaugstināta desmitkārtīgi. Kamēr sabiedriskās dzīves noteicēju būs ļaudis, kuriem vairāk rūp citas lietas, nekā tautas veselība un vispārēja labklājība, nespējnieku vaidiem gan laikam nerimt..”¹⁹³ Publikāciju saturam balansējot uz žēluma un riebuma robežas, tiek pastiprināta nabadzības un trūkuma kā nevēlamas, stigmatizētas parādības eksistence, uzsverot, ka vēl daudz kas paveicams, lai šo nosodāmu vai apkaunojošo fenomenu iznīdētu no sabiedrības ikdienas.*

Patversmju un to iemītnieku raksturojuma tematiskajās publikācijās iespējams identificēt **lingvistiskās realizācijas formas**, kas konstruētas, izmantojot pārspīlējumus un izteikumus ar stilistiski negatīvu nokrāsu „*...kā klājas apgādājamiem patversmju iemītniekiem, - būs lieki pieminēt. Uz nespējniekiem noraudzījās kā uz slogu un pagastu sabiedrības priecājās par katru pie senčiem aizraidītu vārguli. Bet izvadīti tie tika bieži, jo bieži. Neveselīgās saspīestās telpas, vāja pārtika bija nespējnieku mūžīgie pavadoņi, kas vārguli pavadīja viņa beidzamā gaitā..”¹⁹⁴, tie attēloti kā slogs, kuru aiziešana mūžībā tiek sagaidīta kā atzinīgi vērtējams atvieglojums.*

Izmantojot analogijas, patversmju iemītnieku dzīves apstākļi tiek salīdzināti ar lauksaimniecības lopu dzīves apstākļiem, vienlaicīgi uzsverot otro pārākumu un, tādējādi konstruējot patversmju apstākļu postu „*...gan Valmieras apriņķī atradu 2-3 pagastus, kur nav*

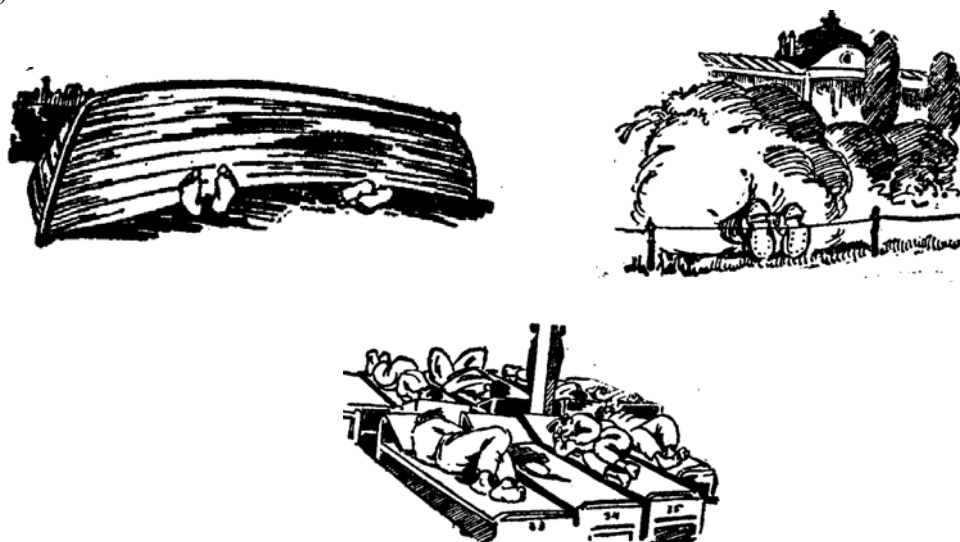
¹⁹² Akots. (1920, 22. mai.). Par bērnu patversmēm. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

¹⁹³ Stefenagens, A. (1931, 3. sept.). Kad beigs skanēt nespējnieku vaidi? *Darbs*. 3. lpp.

¹⁹⁴ B.a. (1920, 5. nov.). Nespējnieku apgādība. *Vidzemnieks*. 1. lpp.

nespējnieku patversmju un vārguļus pa vecam atdod pie saimniekiem rumē, citos pārējos ierīkoti nespējnieku nami, bet maz no tiem piemēroti cilvēku dzīves prasībām. Vairums no viņiem netīri, tumši aizgaldi, kuros godīgs cūkkopis neievietotu labākās sugas cūkas. Ļoti maz pagastu sabiedrības gādājušas par tīrību šais vergu perēkļos, kas prasa pastāvīgu uzraudzību no pagastu puses arī sanitārā ziņā..”¹⁹⁵ Patversmju iemītnieki un to eksistences apstākļi tiek vispārināti pielīdzināti vergu statusam, uzsverot, ka tie savos lēmumos nav svabadi, gluži pretēji – pilnībā atkarīgi no sociālās aprūpes.

Par savdabīgu uzskatāma 1924. gada 28. jūnija autora J.P. publikācija laikrakstā „Jaunākās Ziņas”, kas identificējama kā vienīgais nabadzības un trūkumu vizuālais atainojums (skat. 5.2.6.1. att.) pētījuma gaitā atlasīto 196 publikāciju saturā, kura ietvaros aprakstošā informācija papildināta ar kariķētām patversmju iemītnieku ikdienas gaitām.¹⁹⁶ Tiek vizualizēta indivīdu naktsmītne, pirms ierašanās patversmē, kam seko ainas no patversmes ikdienas dzīves – nakšņošana kopējā guļamtelpā līdzās citiem trūkumcietējiem, maltītes ieturēšana u.c. Minētās ainas tiek konstruētas, izmantojot ironisku skatījumu uz indivīdu atrašanos trūkumā un nabadzībā (nakts pārļaišana kuplā krūmu pudurī, zem zvejnieku laivas u.tml.), patversmju un sociālās apgādes izmantojumu, tādējādi publikācijas ietvaros, izdarot apzīmējošus spriedumus attiecībā uz nabadzīgās šķiras pārstāvjiem un nabadzību kā fenomenu kopumā), kā arī konstruējot nabadzīgās šķiras indivīdus („viņi”) pretstatā pārējiem sabiedrības locekļiem (kas nav spiesti pārļaiest nakti zem laivas vai krūmu pudurī).

5.2.6.1. att. Fragmenti no patversmju iemītnieku ikdienas gaitām

¹⁹⁵ B.a. (1920, 5. nov.). Nespējnieku apgādība. *Vidzemnieks*. 1. lpp.

¹⁹⁶ P., J. (1924, 28. jūn.) Dzīves pabērnu pilī. *Jaunākās Ziņas*. 5.-6. lpp.

Publikāciju, kas veltītas patversmju un to iemītnieku tematikai kopējā iezīme – nabadzība un atrašanās trūkuma apstākļos tiek stigmatizēta – dominē noskaņojums, ka atrašanās konkrētā situācijā (šajā gadījumā – piederība nabadzīgo šķirai un atrašanās sociālās apgādes patversmēs) uzskatāma par nosodāmu vai apkaunojošu.

5.2.7. „Trūcīgie bērni un bāriņi”

Viens no nabadzības diskursa satura tematiem, kas tiek konstruēts preses publikāciju ietvaros, ir bērni un bāreņi, to materiālais stāvoklis un aprūpe. Temata ietvaros tiek atainoti bērnu un bāreņu kritiskie materiālie apstākļi un nepietiekošā aprūpe, tādējādi stigmatizējot trūkumu un nabadzību, akcentējot to kā nevēlamu un novērst nepieciešamu parādību.

Publikāciju ietvaros identificējami bērnu un bāriņu šausminošie dzīves apstākļi, nabadzība un trūkums, ko caurvij neizpratnes noskaņa - kā iespējams eksistēt šādā vidē? Tiek akcentēti aptverošie fiziski un morāli spiedīgie apstākļi „...*mums visiem zināms, ka izpostītos pagastos ļaudis dzīvo vēl zemnīcās un blindāžās. Par to daudz rakstīts, vēl vairāk runāts. Bet kad tagad – ziemā – redz šaurās mitrās alas, tad nevar saprast, kā cilvēki tur var dzīvot un elpot. Sevišķi bērni – bez apģērba un pietiekošas barības. Ir daudz bērnu skolas gados, kuri neapmeklē skolu, tamdēļ, ka nav ne apģērba, ne apavu, ne arī uztura; ir bērni, kas iet uz skolu plānās skrandās, ietinuši kājas lupatās un pat salmos... Un izpostītās Latvijas bērni nīkst miesīgi un garīgi.*”¹⁹⁷, uzsverot, ka bērni, kas spiesti mitināties nabadzībā un trūkumā degradējas gan morāli, gan fiziski.

Izmantojot **atbildības** jeb **vainas piedēvēšanas stratēģiju**, publikāciju ietvaros tiek uzsvērts nabadzības kā morāles apdraudētības iemesls, kas izraisa trūcīgo bērnu morāles degradāciju un sabiedrībā nosodošu darbību (zagšanu, ubagošanu u.tml.) īstenošanu praksē „...*tomēr netikvien viņu fiziskā un garīgā attīstība vien, - ir apdraudēta arī viņu morāle. Garos kara gados redzējām, kā trūcīgie bērni gaida ēdienu atliekas pie vācu kareivju kazarmām, kā tie ubago, mācās zagāt u.t.t. Arī tagad, kad ieskatamies tiesu darbībā, redzams, kā daudzi kriminālnoziedzumi, par kuriem bērnus tiesā, ir nabadzības un nepietiekošas audzināšanas sekas...*”¹⁹⁸ Kā viens no morāli degradējošies aspektiem tiek uzsvērts arī nabadzības izraisīta nepietiekoša audzināšana un kopšana „...*lielākais vairums no tiem krīt uz nemantīgām strādnieku ģimenēm, kuras trūcīgo materiālo apstākļu spiestas, kā arī aiz zināšanu trūkuma, nespēj dot bērniem pat nepieciešamāko kopšanu un audzināšanu. It īpaši vēl tad, ja māte saistīta darbā ārpus mājas, mazākie pa lielai daļai paliek bez jebkādas uzraudzības un aug*

¹⁹⁷ Celmin, M. (1922, 17. mar.). Bērnu apgādība izpostītos apgabalos. II daļa. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.

¹⁹⁸ Stengrevics, G. (1924, 23. febr.). Glābjiet bērnus! *Latvijas Vēstnesis*. 1.-2. lpp.

savā patvaļā, tā sakot uz ielas. Tādēļ nav ko brīnīties, ka dažu labu no šiem bērniem jau pēc dažiem gadiem pilsētai nākas ievietot vairs ne bērnu dārzā, bet – Pleskodālē vai citā labošanas iestādē!”¹⁹⁹, „...mūsu dzimtenē, sevišķi Latgalē, ir vēl ļoti daudz tādu bērnu, kuri nespēj piesavināties elementāro izglītību tādēļ vien, ka viņi agri zaudējuši savus apgādniekus un nonākuši izmantotāju aizgādībā... Ja lielai daļai pašu bērniem Latgalē ir tik nelabvēlīgi apstākļi skolas apmeklēšanā, tad daudz ļaunāks stāvoklis ir bāra bērniem. Vasaru viņi gana audžu tēva govīs, ziemu jākulstas lini, jābrauc līdzī mežā un jāpiepalīdz citos ziemas darbos. Neatliek pat tik daudz laika, lai pasapņotu par skolu...”²⁰⁰, kas veicina mazo indivīdu nonākšanu „neceļos”.

Trūcīgo bērnu un bāriņu smago eksistences apstākļu tematika tiek dramatisēta, pielietojot izteikti provokatīvas un pārspīlējošas **lingvistiskās realizācijas formas**, ar kuru palīdzību tiek konstruēta materiālo apstākļu skarbā realitāte „...egļīti dedzinās arī vietējā latvju pamatskolā, kuras vairums bērnu nāk no ģimenēm, kas ar mokām velk savu dzīvību. Daudz bērnu dzīvo pusbadā un puskaili, jo saimnieciskās grūtības rada vecākiem bezdarbu un trūkumu. Ir arī tādi, kuriem vecāku nemaz nav. Sāpju sauciens pēc palīdzības trūcīgiem bērniem izvēršas ne tikai mūsu metropolē – Rīgā, bet arī Talsos...”²⁰¹, līdzīgi arī „...tāpat atraitne ar trim bērniem un pie tam vēl bezdarbniece! Divus lielos, kamēr pati iet darbā tā pa dienu ievieto pilsētas bērnu dārzā. Mazo tur neņemot, jo trīs bērnus no vienas ģimenes nevarot uzņemt. Mazais, pusotra gada vecais bērniņš tiek ieslēgts uz visu dienu istabā viens. Istaba auksta, mitra, bez saules. Uz grīdas daži vārīti kartupeļi, krūzīte melnas kafijas un maisiņš salmu, kur gulēt. Tur pat arī trauciņš dabiskajām vajadzībām. Vai mūsu „progresīvās” pilsoņu madamas šeit šausmās neiekliedsies, iedomājoties, ka maziņais varētu samainīt nakts trauciņu ar kafijas krūzīti? Es domāju, ka nē, jo tas taču ir tikai bezdarbnieces bērniņš...”²⁰², vienlaicīgi uzsverot, ka šādā situācijā var nonākt vienīgi stigmatizētais – nabadzības skartais indivīds.

Publikāciju saturā identificējami arī spilgtas emocionālas nokrāsas piesātināti vēstījumi, kas aicina glābt postā un nabadzībā nonākušos indivīdus „...pieaugušam trūkumcietējam mēs vēl varam šā tā pāiet garām. Bet bērnam ne. Bērns – tā jau ir nākamā Latvija, par kuru mēs ceram, ka tā labāka būs. Glābdami bērnu, mēs glābjam šo nākamo Latviju. Lai pasargā Dievs, ja tā veidosies pelēkā trūkuma skumjās tavās.. Nepieciešams visas plašās sabiedrības atbalsts. Nedrīkst notikt tā, ka bagātajā Rīgā aizietu bojā kaut viena maza

¹⁹⁹ Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sieviete*. 3.-5. lpp.

²⁰⁰ B.a. (1920, janv.-mar.). Patversmi un skolu Latgales bāreņiem! *Draudzības Saite*. 3.-5. lpp.

²⁰¹ Zvirbulis, J. (1931, 11.dec.). Pabalstiet un ieprieciniet trūcīgos bērnus! *Talsu Vēstnesis*. 2. lpp.

²⁰² Grīnberģe, Ķ. (1926, sept.). Bezdarba un posta mītnēs. *Darba Sieviete*. 6.-7. lpp.

dvēsele trūkstoša maizes kumosiņa dēļ! Tas būtu kauns, kuru mēs nekad nenomazgātu. Liksim visi rokas pie labā darba. Nevien tajās dienās, kad tiks vākti līdzekļi trūcīgiem bērniem. Nē. Kuru katru dienu...”²⁰³, tādējādi uzsverot, ka tie ir Latvijas nākotne un valsts tālākās attīstības garantants.

Materiālo apstākļu šausmas tiek attēlotas, sīki aprakstot visas nianšes, tādējādi lasītājam konstruējot klātbūtnes un patiesuma efektu „...tur mazā būdiņā tos atradām uz krāsns, gandrīz pilnīgi kailus. Šo bērnu skats ir patiešām drausmīgs... Bēdīgi ieraudzījām sev priekšā mazu, pie zemes pieplakušu mājiņu. Vienā galā bija logiem kautkādas rūtis, bet otrā galā nebija nemaz. Mūs apsveica pa vaļējo logu, galvu izbāzusi gov. Nabaga lopiņš, kas bija savas sugas vienīgais šajā mājā un nepiederēja bērnu mātei, stāvēja līdz ceļiem mēslos un žēli mauroja. Istabiņā, otrā galā no krāsns augšas uz mums nolūkojās 8 lielas acis. Redzējām četras pinkainas galvas un četras netīras kājiņas. No krāsns augšas nāca bēdīga smaka; tur puskailie bērni pavadīja visu dienu un nakti. Istabā nebija nevienas gultas...”²⁰⁴ Diskursa temata satura kategorijas ietvaros tiek konstruēti bērnu un bāreņu kritiskie materiālie apstākļi un nepietiekošā aprūpe, tādējādi stigmatizējot trūkumu un nabadzību, akcentējot to kā nevēlamu un novēršamu parādību.

5.2.8. „Sociālās apgādes izmantojums aprēķina nolūkos” un „Morāles pagrimums”

Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākuma periodā, nabadzības diskursa ietvaros ar izteikti negatīvu pieskaņu tiek kategorizēta un konstruēta sociālās apgādes izmantošana aprēķina nolūkos. Minētā nabadzības diskursa satura temata kategorija cieši saistīta ar citu, publikāciju ietvaros identificētu nabadzības diskursa tematiku – nabadzīgo indivīdu morāles pagrimuma raksturojumu, kurš tiek akcentēts kā indivīdu nabadzības un posta cēlonis.

Abu tematu ietvaros nabadzīgie indivīdi tiek kategorizēti un pamatojoties uz dažiem gadījumiem, iezīmes, kuras tie uzskata par kategorijām piederošajiem locekļiem ikdienišķām un dabiskām (šajā gadījumā – sociālās apgādes izmantojums ļaunprātīgos nolūkos un morālā pagrimuma izraisīts trūkums) - tiek piedēvētas visiem nabadzīgajiem kopumā.

„Grēkāža” jeb vainīgā meklēšanas stratēģija tiek pielietota, piemēram, raksturojot bada un posta pārspīlējumus Latgalē „...viss tas rāda, ka par badu, kā vispārēju parādību

²⁰³ Lapiņš, K. (1931, 14. nov.) Labā darbā atplaukst sirdis. *Latvis*. 1.-2. lpp.

²⁰⁴ Lejasmeijere, A. (1933, mar.). Bāreņu skaits pieaug Blūmīša patversmē. *Atmoda*. 39. lpp.

Latgalē nevar nemaz būt runas... Latgalē ir arī ļoti izplatīta žūpība pa slepeniem krogiem, kur paliek daudzas pabalstu summas. Un kas gan apstrīdēs, ka daudz gadījumos pie nabadzības vainojams arī slinkums. Katra nabadzīga mazpilsētas sieva prot mežā salasīt žagarus un pārnest mājas apsildīšanai. Bet ja nabadzīgs latgalielis negrib aizkustēt uz mežu un noplēst jauncelamu istabu apkurināšanai, tad tāds slinkums nepelna ne vismazāko žēlastību, un ne pie kādas sabiedriskās sirdsapziņas tas nevar apelēt...²⁰⁵, kā arī „...trūkums ir Latgales latviešu (latgaliešu) nelaiمة. Trūkumu, bieži pat nabadzību, sekmē pārmērīga nodošanās dzeršanai. Dzeršanas elkam pastāvīgi kalpojot, lauki tiek nekārtīgi apkopti un saimniecības nolaiestas. Vissāpīgāk ļaunā trūkuma posts atsaucas uz bērniem. Latgaliešiem bērnu ir daudz. Dzērājs tēvs un bieži arī māte par viņiem maz rūpējās. Noskrandušas drēbes, bāliem vaidziņiem viņi, vai nu uzrauga tēva kalsnējās gotiņas, vai arī skraida apkārt, un ar ciema bērniem sastapušies, rotaļās atkārt to, ko redzējuši mājās lielos darām. Mazie bērni rotaļādamies izliekas piedzēruši, bļautās un dzied dzērāju dziesmas. Nevar jau arī neko labāku gaidīt no bērniem, kuriem trūkst audzinošas priekšzīmes...²⁰⁶, uzsverot, ka nabadzību izraisa sabiedrības locekļu individuālās iezīmes un īpašības, paša indivīda vaina, nevis kādu noteiktu ārējo apstākļu ietekme.

Kopumā iespējams secināt, ka nabadzības diskursa satura tematu ietvaros norisinās mērķtiecīga „mēs/viņi” atšķirību diskursu: kategorizācija (indivīdu piedēvēšana nabadzīgo indivīdu šķirai), stigmatizācija (izdarot apzīmējošus spriedumus attiecībā uz nabadzīgās šķiras pārstāvjiem un nabadzību kā fenomenu kopumā), kā arī konstruējot nabadzīgās šķiras indivīdus („viņi”) un pretstatot tos pārējais sabiedrībai („mēs”).

²⁰⁵ Lapiņš, I. (1929, 16. apr.). Palīdzība un maitāšana. *Latvis*. 1.lpp.

²⁰⁶ B.a. (1931, janv.-mar.). Patversmi un skolu Latgales bāreņiem! *Draudzības Saite*. 3.-5. lpp.

SECINĀJUMI

Izvērtējot nabadzības tematikai veltītās publikācijas pēc izvēlētajām pētniecības metodēm, iespējams identificēt publikāciju ietvaros konstruētā nabadzības diskursa saturu un dinamiku Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā.

1. Empīriskā materiāla kvantitatīvā analīze atsedz publikāciju skaita dinamiku un intensitāti izvēlētajā laika periodā, kopumā laika posmā no 1920. gada 1. janvāra līdz 1934. gada 15. maijam identificētas 196 publikācijas kopumā 31 laikraksta ietvaros.
2. Nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vietas laikrakstā raksturojums uzskatāmi attēlo, ka lielākā daļa publikāciju jeb 40% izvietotas laikrakstu 1. lappusē ar tālāku pārnese 2. lappusē, otra visbiežāk identificējamā nabadzības diskursa publikāciju atrašanās vieta, kas sastāda 22% no kopējā publikāciju apjoma, ir 1. lappuse, savukārt laikrakstu 2. lappusē izvietotas 20% publikāciju. Kopumā 82% jeb vairāk kā $\frac{3}{4}$ publikāciju, kurās identificējams nabadzības diskurss izvietotas laikrakstu 1. un 2. lappusē, tādējādi tikušas pozicionētas kā vienas no svarīgākajiem laikrakstā aplūkotojumiem un to izvietojums izvēlēts ar mērķi piesaistīt lasītāja tūlītēju uzmanību.
3. Par nozīmīgu nabadzības diskursa konstrukcijas sastāvdaļu uzskatāmi atšķirīgie diskursa temati (*discourse topics*), kas veido kopējo laikraksta publikācijas identificēto nabadzības diskursu 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā. Publikāciju ietvaros iespējams identificēt sekojošus nabadzības diskursa tematus: 1) „Posta zeme – Latgale”, 2) „Bezdarba izraisītais trūkums”, 3) Trūkuma un nabadzības izcelsme un cēloņi”, 4) „Aplama valsts politika nabadzības novēršanai”, 5) Lauksaimnieku trūkums un posts”, 6) „Trūkumcietēji – nevēlami elementi”, 7) „Sociālās apgādes izmantošana aprēķina nolūkos”, 8) „Morāles apdraudētība un pagrimums”, 9) „Nabadzības un trūkuma posts”, 10) „Trūkumcietēju sociālā apgāde”, 11) „Trūkuma un nabadzības nospiedošie, drūmie apstākļi”, 12) „Trūcīgi bērni un bāriņi”, kā arī 13) „Patversmes un patversmju iemītnieki”.
4. 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā Latvijas preses konstruētā nabadzības diskursa ietvaros visbiežāk identificēta „Nabadzības un trūkuma posts” tematika, kura nesaraucjami saistīta ar visām pārējām diskursa satura tematu kategorijām. Neatkarīgi no publikācijā konstruētā temata vai paustā viedokļa, tos caurvij nabadzības un

- trūkuma kā posta pozicionējums, kuram var būt dažādi cēloņi (valsts aplama politika, krīzes sekas, indivīda paša vai līdzcilvēku vaina u.tml.), tā eksistence uzskatāma par nevēlamu un novēršamu parādību.
5. Visu 196 publikāciju ietvaros nabadzība tiek stigmatizēta – dominē noskaņojums, ka atrašanās konkrētā situācijā (šajā gadījumā – piederība nabadzīgo šķirai vai atrašanās trūkumā) uzskatāma par nosodāmu vai apkaunojošu, publikāciju ietvaros nav iespējams rast autora vai redakcionālu viedokli/noskaņu, ka nabadzība un trūkums ir pozitīva parādība, atrašanās tajā ir atzinīgi vērtējama, pat vēlama. Arī gadījumos, ja publikāciju diskursa satura temati sevī ietver citu sabiedrības locekļu līdzjūtības un sociālās apgādes īstenošanas apliecinājumus, nabadzības un trūkuma kā fenomena eksistence tiek nosodīta un pozicionēta kā nevēlama.
 6. Atsaucoties uz iepriekš minēto E. Gidensa sociālās šķiras skaidrojumu, iespējams secināt, ka Latvijas preses publikācijās 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā tiek kategorizēta un konstruēta indivīdu sociālā šķira (liela mēroga indivīdu kopums) – nabadzīgie, kuriem kopīgi ekonomiskie resursi, kas spēcīgi ietekmē viņu dzīvesveida iespējas. Indivīdu materiālais nodrošinājums un nodarbošanās uzskatāmi par galveno atšķirību, salīdzinājumā ar citām iedzīvotāju šķirām.
 7. Nabadzības diskursa satura tematu ietvaros norisinās mērķtiecīga „mēs/viņi” atšķirību diskursu: kategorizācija (indivīdu piedēvēšana nabadzīgo indivīdu šķirai), stigmatizācija (izdarot apzīmējošus spriedumus attiecībā uz nabadzīgās šķiras pārstāvjiem un nabadzību kā fenomenu kopumā), kā arī konstruējot nabadzīgās šķiras indivīdus („viņi”) un pretstatot tos pārējais sabiedrībai („mēs”).
 8. Nabadzības diskursa ietvaros tiek izmantotas daudzveidīgas argumentācijas un stratēģijas – vainīgā nosaukšanas stratēģija, atbildības vai vainas piedēvēšanas stratēģija, „grēkāža” jeb vainīgā meklēšanas stratēģija, kā arī upura – pāridarītāja maiņas stratēģija, kas tiek realizētas ar mērķi sagrozīt indivīda uzskatus un iegūt negatīvi vērtējošus viedokļus par diskursa ietvaros konstruētās šķiras pārstāvjiem.
 9. Nabadzības diskursa konstruēšanai Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā izmantotas atšķirīgas lingvistiskās realizācijas formas - mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, stilistiskās figūras, kā arī atšķirīgi leksikas slāņi, galvenokārt ar emocionāli negatīvu nokrāsu, mērķauditorijai apzināti tiek radot negatīvu priekšstatu par nabadzīgo šķiras pārstāvjiem.

Veicot laikrakstu publikāciju satura analīzi, kopumā iespējams secināt, ka nabadzības diskursa konstrukcija īstenota ar mērķi konstruēt „viņi” (nabadzīgās šķiras pārstāvjus) nevienlīdzīgus nosacījumus un stāvokļus, izmantojot nabadzības stigmatizāciju kā marginalizēšanas stratēģiju, mediju konstruētās realitātes rezultātā ietekmējot „mēs” jeb pārējās sabiedrības attieksmes un spriedumus.

Empīriskā pētījuma gaitā tika sekmīgi īstenots izvirzītais pētījuma mērķis - veicot empīrisku pētījumu, noskaidrot nabadzības diskursa konstrukciju un tā saturu izvēlēto laikrakstu publikācijās (1920-1934). Tika atrisināta arī izvirzītā pētnieciskā problēma - noskaidrot kā un kādā veidā Latvijas presē 20. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā tiek konstruēts nabadzības diskurss; kā arī noskaidrot, vai un kādā veidā nabadzība tiek stigmatizēta preses konstruētā diskursa ietvaros.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūras saraksts

1. Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914-1945*. Stokholma: Daugava.
2. Alcock, P. (2008). Poverty and social exclusion. In: Ridge, T., Wright, S. (eds.). *Understanding inequality, poverty and wealth: policies and prospects*. Bristol: Policy Press.
3. Autoru kolektīvs. (2002). *Angļu-latviešu vārdnīca*. Rīga: Avots.
4. B.a. (1990). *Latvija citu valstu saimē: kulturāli saimniecisks apskats*. Rīga: Zinātne.
5. B.a. (1927, 22. jūl.). Jaunu problēmu priekšvakarā. *Jēkabpils Vēstnesis*. 1. lpp.
6. Bauman, Z. (1998/2001). *Work, consumerism and the new poor*. Buckingham; Philadelphia: Open University Press.
7. Beaudoin, M. S. (2007). *Poverty in World History*. London; New York: Routledge.
8. Berger, A. A. (2010). *Media and Communication Research Methods. Second edition*. Thousand Oaks; London; New Dehli: SAGE Publications.
9. Berger, L. P., Luckmann, T. (1967/1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.
10. Bērziņš, J. (2009). *Latvijas rūpniecības strādnieku sociālais portrets, 1900-1914*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
11. Bērziņš, V. (atb red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīga valsts. 1918-1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
12. Clawson, A. R., Trice, R. (2000). Poverty as We Know It: Media Portrayals of the Poor. *Public Opinion Quarterly*, 64, 53-64.
13. Crompton, R. (2008). *Class and stratification. Third edition*. Cambridge, Malden: Polity Press.
14. Dovidio, F. J., Major, B., Crocker, J. (2003). Stigma: Introduction and Overview. In: Heatherton, F. T., Kleck, E. R., Hebl, R. M., Hull, G. J. (eds.). *The Social Psychology of Stigma*. New York: The Guildford Press.
15. Gans, J. H. (1994). Positive Functions of the Undeserving Poor: Uses of the Underclass in America. *Politics and Society*, 22, 3, 269-281.
16. Giddens, A. (2006). *Sociology. Fifth edition*. Cambridge; Malden: Polity Press.

17. Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching: mass media in the making&unmaking of the new left*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.
18. Goffman, E. (1963/1986). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. New York: Touchstone Book.
19. Guļevska, D. (red.). (1987). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots.
20. Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London; New York: Routledge.
21. Jütte, R. (1994). *Poverty and Deviance in Early Europe*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
22. Kalniņš, K. (1947). *Vai Jūs zināt, ka Latvija? Dati par Latvijas sasniegumiem 1918-1939.g.* Eslingena: Latviešu Zinās.
23. Kendall, D. (2005). *Framing Class: Media Representations of Wealth and Poverty in America*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
24. Kerbo, R. H. (1991). *Social stratification and inequality: class conflict in historical and comparative perspective*. New York: McGraw-Hill.
25. Kļaviņa, E. (1992). Inteliģentie bezdarbnieki Latvijas Republikā 1920.-1940. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 81-101.
26. Kļaviņa, E. (1991). Vecuma pensiju jautājums Latvijas Republikas sociālajā politikā. 1918-1940. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 81-101.
27. Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks; London; New Dehli: Sage Publications.
28. Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge; Malden: Polity Press.
29. Mooney, A. L., Knox, D., Schacht, C. (2009). *Understanding Social Problems. Sixth edition*. Belmont: Wadsworth Publishing.
30. Nolan, B., Whelan T. C. (1996). *Resources, deprivation and poverty*. New York: Oxford University Press.
31. Reisigl, M., Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination: rhetorics or racism and antisemitism*. London; New York: Routledge.
32. Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*.
33. Rothman, A. R. (2002). *Inequality and Stratification: Race, Class and Gender. Fourth edition*. Upper Saddle River: Prentice Hall
34. Skujenieks, M. (1928). *Latvija 1918.-1928. gados*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
35. Spicker, P. (1984). *Stigma and Social Welfare*. London; New York: Croom Helm.

36. Stempel, H. G., Weaver, H. D., Cleveland, G. W. (2003.) *Mass communication research and theory*. Boston: Allyn and Bacon.
37. Summers, D. (dir.). (1978/2003). *Longman dictionary of contemporary English*. Harlow: Pearson Education Limited.
38. Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2002). *Methods of Text and Discourse Analysis*. Thousand Oaks; London; New Dehli: SAGE Publications.
39. Treijs, R. (red.). (1996). *Latvijas Republikas prese, 1918.-1940*. Rīga: Zvaigzne ABC.
40. Valsts statistiskā pārvalde. (1932). *Latvijas statistiskā gada grāmata*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
41. Valsts statistiskā pārvalde. (1933). *Latvijas statistiskā gada grāmata*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
42. Valsts statistiskā pārvalde. (1926). *Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
43. Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. Hampshire; New York: Palgrave Macmillian.
44. Welshman, J. (2006). *Underclass: a history of the excluded, 1880-2000*. London; New York: Hambledon Continuum.
45. Wodak, R., Meyer, M. (eds.). (2001/2009). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*. London; Thousand Oaks; New Dehli: SAGE Publications.
46. Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Second edition*. Los Angeles; London; New Dehli: SAGE Publications.
47. Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In: Wodak, R, Meyer, M. (eds). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Los Angeles; London; New Dehli: SAGE Publications.
48. Wodak, R., De Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (1999/2009). *The Discursive Construction of National Identity Second edition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
49. Zālīte, E. (1999). Sociālā apdrošināšana Latvijā (1920-1940). *Latvijas Arhīvi*, 2, 99-127.
50. Zelče, V., Sprugaine, V. (2005). *Marginālās jeb 1376. fonds*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs.

51. Zvidriņš, P., Vanovska, I. (1992). *Latvieši: statistiski demogrāfisks portretējums*. Rīga: Zinātne.

Analizēto publikāciju – avotu uzskaitījums

1. Dzerkste. (1920, 16. mar.). Glābiet bāriņus! *Latgalīts*. 1.-2. lpp.
2. V. (1920, 27. apr.). Labdarības ēnas. *Latvijas Sargs*. 3. lpp.
3. Akots. (1920, 22. mai.). Par bērnu patversmēm. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.
4. Jaunsudrabiņš, J. (1920, 21. okt.). Sabiedrības pienākums. *Latvijas Vēstnesis*. 1. lpp.
5. Melnalksnis, A. (1920, 4. nov.). Nespējnieku apgādība. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
6. B.a. (1920, 5. nov.). Nespējnieku apgādība. *Vidzemnieks*. 1. lpp.
7. Dēliņš, R. (1920, 11. dec.). Karavīru bāriņu nams. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.
8. Melnalksnis, A. (1921, 21. janv.). Atpakaļ uz laukiem. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
9. T. (1921, 23. febr.). Darbs un bezdarbs Latvijā. *Jaunākās Ziņas*. 5. lpp.
10. B.a. (1921, 23. mar.). Labdarība. *Latgolas Vārds*. 1. lpp.
11. B.a. (1921, 15. jūn.). Liela aizgādniecība. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
12. Ra. (1921, 28. jūn.). Sociālās apgādības darbība Latvijā 1920. gadā. *Brīvā Zeme*. 2. lpp.
13. B.a. (1921, 28. aug.). Palīdzēsim bada cietējiem. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.
14. Benjamiņš, J. (1921, 10. nov.). Kāds aizmirsts solījums. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
15. Vizups, L. (1921, 26. nov.). Tie, kuri ceļmalā lūdz ubagu dāvanas. *Jaunā Latvija*. 1. lpp.
16. Niks. (1921, 15. dec.). Pie Rīgas pabērniem. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
17. Niks. (1922, 10. mar.). Cīņa ar nabadzību Rīgā. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
18. Celmin, Marta. (1922, 17. mar.). Bērnu apgādība izpostītos apgabalos. II daļa. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.
19. Zakss, A. (1922, 22. apr.). Trūcīgo bērnu ķēķu lietā. *Kurzemes Vārds*. 2. lpp.
20. Zakss, A. (1922, 23. apr.). Trūcīgo bērnu ķēķu lietā. II daļa. *Kurzemes Vārds*. 2. lpp.
21. Vuduls. (1922, 7. aug.). Mazspēcīgie un nespēcīgie. *Latvis*. 1.-2. lpp.
22. Pārns, H. (1922, 13. sept.). Rīgas sociālie pienākumi. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
23. Ed. (1923, 8. janv.). Viena nakts patversmē. *Jaunākās Ziņas*. 3.-4. lpp.
24. Bērzonis, V. (1923, 24. janv.). Bezdarbs. *Latvijas Sargs*. 1. lpp.
25. B., P. (1923, 31. janv.) Apgādātāji un apgādājamie. I daļa. *Latvijas Sargs*. 1.-2. lpp.
26. I., V. (1923, 28. apr.). Darbs un bezdarbs. *Latvis*. 1.-2. lpp.
27. Emilija. (1923, 13. mai.) Nāvei lemtie bērni. II daļa. *Latvijas Sargs*. 5. lpp.

28. Emilija. (1923, 9. jūn.). Atradeņi. *Latvis*. 4. lpp.
29. L., R. (1923, 12. jūn.). Patversmes jāpārceļ uz laukiem. *Darba Balss*. 1.-2. lpp.
30. B.a. (1923, 22. jūn.). Naktspatversmju iemītnieki. *Policijas Vēstnesis*. 2. lpp.
31. Simanoviča, J. (1923, 27. jūl.), Vēl par ielas bērniem. *Policijas Vēstnesis*. 2. lpp.
32. A., K. (1923, 5. aug.). Mirdzošā nabadzība. *Latvijas Sargs*. 6. lpp.
33. Zibsnis, I. (1923, 13. aug.). Liepāja un viņas ubagi. *Pirmdienas Rīts*. 1. lpp.
34. Pd. (1923, 4. sept.). Iatgales trūkumi un vajadzības. *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.
35. B.a. (1923, 4. sept.). Klaidoņi. *Policijas Vēstnesis*. 2. lpp.
36. L. (1923, 24. sept.). Jurista palīdzība mazuļiem. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
37. La. (1923, 8. okt.). Pilsētas nespējnieku patversmē. *Latvijas Vēstnesis*. 3. lpp.
38. La. (1923, 25. okt.). Pilsētas bērnu patversme. *Latvijas Vēstnesis*. 3. lpp.
39. P., J. (1923, 29. okt.). Saulainā stūrītī. *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.
40. Š., N. (1923, 30. nov.). Par glābtiem bērniem. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
41. T., K. (1924, 19. janv.). Vai parastā budžeta robežās valsts ierēdņu stāvokli ir iespējams uzlabot? *Nacionālais Darbs*. 1. lpp.
42. D-ts. (1924, 15. janv.). Bezdarbnieku jautājums. *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.
43. Baltais. (1924, 19. janv.). Dzīves dārdzība. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
44. Bērziņš, A. (1924, 5. febr.). Neaizmirsīsim! *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
45. Civis. (1924, 13. febr.). Pa slideno ceļu. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
46. Bite. (1924, 15. febr.). Latvijas armijas kareivju ģimeņu apgādība. *Latvis*. 2. lpp.
47. Stengrevics, G. (1924, 23. febr.). Glābjiet bērnus! *Latvijas Vēstnesis*. 1.-2. lpp.
48. B.a. (1924, 22. mar.). Cīņa ar lauksaimnieku trūkumu. 1.-2. lpp.
49. R., A. (1924, 28. mai.). Sociālā apgādība Rīgā. *Latvijas Vēstnesis*. 2. lpp.
50. B.a. (1924, 28. mai.). Bērnu dienas. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
51. P., J. (1924, 28. jūn.). Dzīves pabērnu pilī. *Jaunākās Ziņas*. 5.-6. lpp.
52. Bušmanis, I. (1924, 16. jūl.). Nopietnas bažas. *Latvija*. 1. lpp.
53. B.a. (1924, 22. jūl.). Nespējnieku apgādība Latvijā. *Policijas Vēstnesis*. 2.-3. lpp.
54. B.a. (1924, 25. jūl.). Nespējnieku apgādība Latvijā. II daļa. *Policijas Vēstnesis*. 2.-3. lpp.
55. Švābe, A. (1924, 11. okt.). Kā novērst dzīves dārdzību? *Jaunākās Ziņas*. 5. lpp.
56. Laimiņš, A. (1924, 10. nov.). Rīgas mazuļiem inteliģences traģēdija. *Latvijas Vēstnesis*. 1. lpp.
57. K. I. (1925, 3. mar.). Darbs un bezdarbs. *Latvis*. 1.-2. lpp.

58. Baltais, I. (1925, 5. mar.) Bezdarbs Latvijā un kā to novērst. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
59. Baltais, I. (1925, 6. mar.) Bezdarbs Latvijā un kā to novērst. II daļa. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
60. K., I. (1925, 3. apr.). Darbs un maize. *Latvis*. 1.-2. lpp.
61. G., A. (1925, 8. apr.). Ciešanu laiks. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
62. Ekonomis. (1926, 4. febr.). Bezdarbs, darbs un maize. *Latvis*. 1.-2. lpp.
63. Laucinieks. (1926, 4. febr.). „Bezdarbs” Latvijā. *Zemgales Balss*. 1. lpp.
64. Zvirbule, P. (1926, sept.). Trūcīgu bērnu aizgādniecība. *Darba Sieviete*. 3.-5. lpp.
65. Grīnberģe, Ķ. (1926, sept.). Bezdarba un posta mītnēs. *Darba Sieviete*. 6.-7. lpp.
66. Ozoliņš, V. (1926, 15. okt.). Nebūs saimniekiem, trūks pilsētniekiem. *Kurzemes Vārds* 1.-2. lpp.
67. Kārklīš, A. (1926, 20. nov.). Saimniecisko grūtību cēloņi. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
68. Rubulis, V. (1926, 25. nov.). Par bezdarbu un cīņu ar korupciju valsts iestādēs. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
69. Rudzītis, Ed. (1926, 30. nov.). Vienīga izeja – darbs un taupība. *Zemgales Balss*. 1. lpp.
70. Ozoliņš, V. (1926, 8. dec.). Bezdarbnieku demonstrācijas. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
71. B.a. (1927, 4. janv.). Lauksaimniecības stāvoklis pagājušajā gadā. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
72. B.a. (1927, 5. janv.). Lauksaimniecības stāvoklis pagājušajā gadā. II daļa. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
73. S. (1927, 4. mar.). Grūto dzīves apstākļu miglā. *Bauskas Vēstnesis*. 1.-2. lpp.
74. Ozoliņš, V. (1927, 12. mar.). Grūtie laiki. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
75. Smiltnieks, I. (1927, 25. sept.). Diletantisma sekas. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
76. Pīpiņa, B. (1927, 27. dec.). Likums par sociālo apgādību. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
77. B.a. (1928, 15. janv.). Neaizmirsīsim darbu! *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
78. Lindiņš, R. (1928, 3. mar.). Saimnieciskās krīzes cēloņi. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
79. Ozoliņš, V. (1928, 6. mar.). Darbu un maizi! *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
80. Lapiņš, K. (1928, 7. mar.). Kauns. Vēstule no Rīgas. *Kurzemes Vārds*. 2. lpp.
81. Briedis, A. (1928, 20. mar.) Darbs un bezdarbs. *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
82. B.a. (1928, 2. apr.). Pie likuma par sociālo apgādību. *Brīvā Zeme*. 1. lpp.
83. Lapiņš, K. (1928, 1. jūn.). Domas par grūtiem laikiem. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
84. S., A. (1928, 11. jūl.) Uztraukti zemnieku prāti. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
85. Zariņš, I. (1928, 26. jūl.). Viegla dzīves tīkošana. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.

86. Bīlmanis, R. (1928, 8. sept.). Līdzekļu trūkums un līdzekļu pārpilnība. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
87. Lindiņš, R. (1928, 22. sept.). Naudu vai darbu? *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
88. Bahmanis, K. (1928, 24. okt.). Kā ūtrupes izposta saimniecības. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
89. Jaunsudrabiņš, J. (1928, 30. nov.). Glābsim lauku bērnus! *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
90. K., B. (1928, 30. nov.). Bezdarbnieku fonds. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
91. Freimans, K. (1929, 18. febr.). Sociālā apgādība un tautas labklājība. *Brīvā Zeme*. 3. lpp.
92. Dišlers, K. (1929, 9. mar.). Nopietnais, pārāk nopietnais laiks. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
93. Lapiņš, K. (1929, 12. mar.). Bads un prese. *Latvis*. 1.-2. lpp.
94. Priede, H. (1929, 12. mar.). Trūkums un pabalsti. *Latvis*. 2. lpp.
95. a. (1929, 7. apr.). Nevarība. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
96. Siliņš, V. (1929, 8. apr.) Latgalē bads! *Republika*. 1. lpp.
97. Siliņš, V. (1929, 11. apr.). Kas darāms saimniecisko grūtību novēršanai mūsu valstī? *Jaunākās Ziņas* 1. lpp.
98. Laimiņš, I. (1929, 15. apr.). Trūkst līdzekļu... *Republika*. 2. lpp.
99. Lapiņš, I. (1929, 16. apr.). Palīdzība un maitāšana. *Latvis*. 1.lpp.
100. Kalve, M. (1929, 30. apr.). Trūkumi. *Latgolas Vārds*. 1.-2. lpp.
101. Vidiņš, J. (1929, 11. jūl.). Posts un nabadzība. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
102. Ceļotāju Valdis. (1929, sept.). Dažas piezīmes par sociālās apgādes jautājumiem. *Pašvaldības Balss*. 401.-404. lpp.
103. Zv., P. (1929, sept.). Sociālā apgādība Rīgas pilsētā. *Pašvaldības Balss*. 409.-412. lpp.
104. Lapiņš, P. (1929, 26. okt.). Grūtie laiki. *Zemgales Balss*. 2. lpp.
105. Ars. (1929, 2. nov.). Sociālā apgādība Rīgas Jūrmalā. *Jūrmala*. 1. lpp.
106. Ivbuļš, St. (1929, 20. nov.). Latgales ekonomiskais stāvoklis. *Latgolas Vārds*. 1.-2. lpp.
107. Jaunsudrabiņš, J. (1930, 27. febr.). Kā mazināt bezdarbu? *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
108. Dekšors, A. (1939, 1. mar.). Trūkums un nabadzība. *Jauno Straume*. 1.-2. lpp.
109. Gaujmalietis. (1930, 28. jūn.). Grūtie laiki. *Latvis*. 1.-2.lpp.

110. Zeisners, A. (1930, 9. jūl.). Lauksaimnieku ienākumi un to atkarība no ārzemēm. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
111. Sīmans, L. (1930, 19. sept.). Saimnieciskā politika un bezdarbs. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
112. Sīmans, L. (1930, 10. okt.). Kādai jābūt politikai bezdarbnieku uzturēšanā? *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
113. Lauva, A. (1930, 31. okt.). taupi un strādā – labāku nākotni gādā. *Zemgales Balss*. 2. lpp.
114. Pētersons, K. (1920, 14. nov.). Latvijā būs 10 000 bezdarbnieku. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
115. Zamuels, K. (1930, dec.). Kā Rīgas pilsēta apgādā savus trūcīgos pilsoņus. *Pašvaldības Balss*. 482. lpp.
116. Balodis, K. (1930, 13. dec.). Trūkums un pārplnība. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
117. Lapiņš, K. (1930, 14. dec.). Pēckara pasaules nelaime. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
118. Zeisners, A. (1930, 31. dec.). Latvju tauta droši skatās nākotnē. *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.
119. B.a. (1931, 16. janv.). Darbs un maize. *Latgolas Vārds*. 1. lpp.
120. Mukt-kreders, R. (1931, 22. janv.). Mēs, Latgales zemnieki – labdari. *Zemņika Ziņas*. 2. lpp.
121. np. (1931, 28. janv.). Sociālā apgāde vai sociālisma valstība? *Zemgales Balss*. 3. lpp.
122. np. (1931, 29. janv.). Sociālā apgāde vai sociālisma valstība? II daļa. *Zemgales Balss*. 3. lpp.
123. H., T. (1931, 29. janv.). Prasības. *Zemņika Ziņas*. 2. lpp.
124. B.a. (1931, janv.-mar.). Patversmi un skolu Latgales bāreņiem! *Draudzības Saite*. 3.-5. lpp.
125. Zamuels, K. (1931, febr.). Rīgas pilsētas sociālās apgādes bērnu patversmes. *Pašvaldības Balss*. 62. lpp.
126. Ozoliņš, A. (1931, 8. mar.). Tautas balss. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
127. Ozoliņš, A. (1931, 3. mai.). Divas pasaules. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
128. Gūtmanis, A. (1931, 7. mai.). Bezdarbs. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
129. Gūtmanis, A. (1931, 9. Mai.). Kā novērst bezdarbu. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.

130. Kiršteins, K. (1931, 12. jūn.). Taisnīgu palīdzību visiem lauksaimniekiem. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
131. Apinis, D. (1931, 11. aug.). Vairāk taupības! *Latvija*. 1. lpp.
132. Stefenagens, A. (1931, 27. aug.). „Saulīte”, kurai trūkst gaismas un siltuma. *Darbs*. 2. lpp.
133. Vērotājs. (1931, 30. aug.). Lauku balss. *Kurzemes Vārds*. 4. lpp.
134. Stefenagens, A. (1931, 3. sept.). Kad beigs skanēt nespējnieku vaidi? *Darbs*. 3. lpp.
135. V., A. (1931, 3. sept.). Palu laiki. III daļa. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
136. Bīlmanis, Alfr. (1931, 8. sept.). Taupību izprieču frontē! *Brīvā Zeme*. 7. lpp.
137. Ģīlis, D. (1931, 8. sept.). Mūsu bērniem priekšā grūta ziema. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
138. Baltais, J. (1931, 10. sept.). Patiesība par Latvijas darba tirgu. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
139. V., A. (1931, 10. sept.). Palu laiki. IV daļa. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
140. V., A. (1931, 12. sept.). Palu laiki. V daļa. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
141. Pīpiņa, B. (1931, 13. sept.). Ko valsts steidz darīt saimniecisko grūtību laikmetā? *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
142. Annuss, I. (1931, 28. sept.). Mūsu saimnieciskās grūtības un to pārvarēšana. Latvijas Sargs. 2. lpp.
143. Sēja, A. (1931, 10. okt.). Bezdarba posts. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
144. Pāķis, M. (1931, 10. okt.). Kā samazināt bezdarbnieku skaitu? *Zemgales Balss*. 1. lpp.
145. Skalbe, K. (1931, 14. okt.). Nabadzības dārgumi. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
146. Kiršteins, K. (1931, 15. okt.). Vajaga taupīt, bet ar saprātu! *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
147. Stars, A. (1931, 17. okt.). Divas pasaules. *Zemgales Balss*. 1. lpp.
148. Ozoliņš, A. (1931, 8. nov.). Kas rada paniku? *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
149. Skalbe, K. (1931, 12. nov.). Sauli trūcīgiem bērniem. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
150. a. (1931, 13. nov.). Palīdzību! *Kurzemes Vārds*. 1. lpp.
151. Lapiņš, K. (1931, 14. nov.). Labā darbā atplaukst sirdis. *Latvis*. 1.-2. lpp.

152. Zeisners, A. (1931, 14. nov.) Cīņai ar bezdarba nastu meklējami jauni ceļi. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
153. Zemgals, G. (1931, 18. nov.). Godīgu darbu un uzticību! *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
154. Baltais, J. (1931, 19. nov.). Nopietns Vārds par cenām, dzīves dārdzību un algām. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
155. B.a. (1931, 24. nov.). Bezdarbs un bēgšana no darba. *Zemgales Balss*. 1.-2. lpp.
156. B.a. (1931, 25. nov.). Bezdarbs un bēgšana no darba. II daļa. *Zemgales Balss*. 1.-2. lpp.
157. R., Ed. (1921, 27. nov.) Maldu ceļš. *Zemgales Balss*. 1. lpp.
158. Zvirbulis, J. (1931, 11. dec.). Pabalstiet un ieprieciniet trūcīgos bērnus! *Talsu Vēstnesis*. 2. lpp.
159. V., I. (1931, 18. dec.). Kur mēs viņus grūdīsim? *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
160. Bīlmanis, A. (1931, 30. dec.). Neatliekams pienākums. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
161. J., P. (1932, 28. janv.). Bezdarba jautājums. *Jaunais Vārds*. 1. lpp.
162. Šterns, J. (1931, 29. janv.). Kā novērst bezdarbnieku trūkumu? *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
163. Ģīlis, D. (1932, 9. febr.). Kas šoziem veikts trūcīgo bērnu labā? *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.
164. Zāmuels, K. (1932, mar.). Bezdarba posts Latvijas pilsētās. *Pašvaldības Balss*. 65. lpp.
165. Lejasmeijere, A. (1933, mar.). Bāreņu skaits pieaug Blūmīša patversmē. *Atmoda*. 39. lpp.
166. Kundziņš, K. (1932, 31. mai.). Bērnu dienas. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
167. Avots, A. (1932, 1. jūn.). Darbu! *Latvis*. 1.-2. lpp.
168. Baltais, J. (1932, 28. jūl.). Kādu sociālo palīdzību sniedz pašvaldības? *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
169. Baltais, J. (1932, 24. aug.). Algas, dzīves dārdzība un bezdarbs Latvijā. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
170. Videnieks, K. (1932. 6. sept.). Krīzes laikā pastiprināsim trūcīgo bērnu ēdināšanu skolās! *Jaunākās Ziņas*. 4. lpp.

171. Vidiņš, I. (1932, 8. sept.). Kam iet visgrūtāk? *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
172. L. (1932, 16. okt.). Trūkuma apstākļi. *Kurzemes Vārds*. 2. lpp.
173. Skalbe, K. (1932, 11. nov.). Sieva pelēkā lietus mētelī.. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
174. Strazdiņš, I. (1932, 17. nov.). Ubagu dāvanas nelīdz. *Jaunā Diena*. 4. lpp.
175. S., A. (1932, 25. nov.). pabalstos bezdarbniekus, jādodomā par bezdarba pilnīgu novēršanu. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
176. Rudže, A. (1932, 30. nov.). Valdībai laiks gādāt par Latgales trūcīgajiem iedzīvotājiem. *Latgolas Vārds*. 2. lpp.
177. Even, Māra. (1932, dec.). Bāri raud! *Atmoda*. 148. lpp.
178. D-rs. (1932, 9. dec.). Bezdarba vaicājums. *Jaunā Straume*. 1. lpp.
179. Sv. (1933, 19. janv.). Bezdarbnieku „spīdzināšana” pilsētas darba apgādē. *Zemgales Balss*. 3. lpp.
180. S. (1933, 26. janv.). Kur novedīs? *Jaunā Straume*. 1. lpp.
181. Kļaviņš, R. (1933, 31. janv.). Bezdarbnieku dzīvokļos. *Jaunākās Ziņas*. 1. lpp.
182. B.a. (1933, 4. feb.). Apgādes pienākums. *Jaunākās Ziņas*. 2. lpp.
183. P., B., A. (1933, febr.). Mūsai sociālie apstākļi brēc. *Mūsu laikmets*. 19.-21. lpp.
184. Kļaviņš, R. (1933, 3. mar.). Bezdarbnieku dzīvokļos. II daļa. *Jaunākās Ziņas*. 3. lpp.
185. K., E. (1933, 3. mar.). Bezdarba jautājums. *Zemgales Balss*. 1.-2. lpp.
186. Ozols, K. (1933, 24. mar.). Lielākā verdzība ir bezdarba verdzība. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
187. a. (1933, 11. apr.). Drūmas izredzes. *Kurzemes Vārds*. 1.-2. lpp.
188. Baumanis, K. (1933, 1. jūn.). Posta traģēdija. *Jaunā Diena*. 1. lpp.
189. Sv. (1933, 28. okt.). Sociālā apgādība. *Zemgales Balss*. 2. lpp.
190. Sv. (1933, 29. okt.). Sociālā apgādība. II daļa. *Zemgales Balss*. 2. lpp.
191. Ni-s, A. (1934, 23. mar.). Latgolas rītdiena. I daļa. *Latgolas Darbs*. 2. lpp.
192. Ni-s, A. (1934, 13. apr.). Latgolas rītdiena. II daļa. *Latgolas Darbs*. 2. lpp.
193. Ma. (1933, 22. apr.). Trūkcietēju ēdināšanas punktā. *Latvis*. 7. lpp.
194. B.a. (1934, 10. janv.). Dzīves dārdzība ārda mūsu tautas saimniecību. *Jaunākās Ziņas*. 1.-2. lpp.
195. Pabērzs, J. (1934, 26. apr.). Vai laukstrādnieku trūkums? *Jaunais Vārds*. 1. lpp.

196. Vēvere, A. (1934, 29. apr.). Palīdzību trūkcūmciētējiem! *Latvis*. 7. lpp.

Maģistra darbs „NABADZĪBAS DISKURSS LATVIJAS PRESEĒ 20. GS. 20. GADOS UN 30. GADU SĀKUMĀ” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Kristiāna Kirša

14.06.2011.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore *Dr.hist.* Vita Zelče

14.06.2011.

Recenzents: asociētais profesors *Dr.hist.* Ojārs Skudra

Recenzente: docente *Dr.psych., mag.paed.* Ineta Tunne

Darbs iesniegts Komunikācijas studiju nodaļā 14.06.2011.